

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**12 EYLÜL 1980 DARBE DÖNEMİ TÜRKİYE’NİN
DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

DİDEM KARACA

1108212111

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Sibel TURAN

EDİRNE 2015

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİDEM KARACA tarafından hazırlanan "TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA 12 EYLÜL DÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME" konulu YÜKSEK LİSANS Tez Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. Maddeleri uyarınca **01.07.2015 Çarşamba** günü saat **15:00** 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin * Kabul edilmesine..... OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Sibel TURAN (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. İdris DEMİR	Kabul Edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10081422
Yazar Adı / Soyadı	DİDEM KARACA
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 19408856720
Telefon	5353532365
E-Posta	didem.karaca61@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	12 Eylül 1980 Darbe Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme
Tezin Tercümesi	A Study on Turkey's Foreign Policy in the Coup Period on September 12, 1980
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Uluslararası İlişkiler Bölümü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	150
Tez Danışmanları	PROF. DR. SİBEL TURAN 24508893278
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

14.07.2015

İmza:.....

Tezin Adı: 12 Eylül 1980 Darbe Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan: Didem KARACA

ÖZET

"12 Eylül 1980 Darbe Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme" adlı bu tezin amacı dönemin dış politika anlayışını ve atılan adımların analizi üzerine yoğunlaşmakla beraber öncesi ve sonrası ile darbeyi gerektiren koşulları, darbenin getirdiği sonuçlarıyla birlikte açıklamaktır. Bu konular ele alınırken oluşturulan tarih ve olay sıralaması bir bütünlük içinde yürütülerek birbirine bağlanmıştır. Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun ve aranan çıkar yollarının ne derecede ülkenin refah ve istikrarı üzerinde olumlu etki yaptığı, bunun yanında daha çok tırmanan anarşi karşısında ne kadar önlem alınarak ülkenin siyasi yapısının korunduğu konularına değinilmiştir. Ayrıca askeri liderlerin Türkiye siyaseti hakkında hemen her konuda söz sahibi olduğu bu dönemde, daha önce yaşanan 1961 darbesi, 1971 müdahalesi gibi demokrasinin kesintiye uğraması gibi durumların yaşanmasıyla tırmanan terör ve bozulan siyasi yapının tek çözümünün darbe olduğu kanısı hakimdir. Ancak askeri yönetimin, yer yer çıkan haberlerde veya siyasilerin demeçlerinde dile getirilen konu gittikçe ülke istikrarını bozucu bir hal alan terör ve şiddet eylemlerine sıkıyönetim olmasına karşın engel olunamaması ve ülke gidişatının darbeye maruz kalmasının kaçınılmaz kılınmasıdır. Ülke içi istikrarsızlığın ve artan şiddet eylemlerinin günlük hayatı olumsuz etkilediği ve bunun yanında askeri veya siyasi, hiçbir şekilde önüne geçilemediği gerçeği darbe öncesi dönem konu başlıklarında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Geçen sürenin ve olgunlaşan olumsuz şartların darbeyi getirdiği kanısının yaygınlığı görülecektir. Demokratik düzene karşı yapılmış bu darbenin oluşumu ardından, darbe dönemi Türkiye iç ve dış politika işleyişi araştırılarak ülkede terörün birden durduğu izlenimi oluşmuş askeri yönetim iktidarı eline alarak demokratik olmayan bir yolda ilerlemiştir. Bunun sonucunda Türkiye geleceğine etki edebilecek iç ve dış politik kararlar alınmış olmakla beraber bu tezin ana fikrini oluşturan asıl konu olan askeri yönetimin politika hayatı sentezlenmiştir. Sonuç olarak demokratik düzene geçilen

yılla dek yaşanan süre zarfında Türkiye'nin dış politika süreci açıklanarak darbenin getirileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ülke içi istikrarın sağlanması ve terörün azalması ile günlük hayatın normale dönmesi askeri yönetimin başarısı olarak nitelendirilmekle birlikte siyasilerin seçim, güvenlik, caydırıcılık ve hükmetme gibi hayati görevlerini kullanamayacak duruma gelişi sebebiyle darbenin kaçınılmaz olduğu konusu hakkındaki soru işaretleri bir nebze aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Darbe, Askeri Yönetim, İç Politika, Dış Politika.

Name of the Thesis : A Study on Turkey's Foreign Policy in the Coup Period on September 12, 1980

Prepared By : Didem KARACA

ABSTRACT

The aim of this thesis, named "A Study on Turkey's Foreign Policy in the Coup Period on September 12, 1980", is to focus on the foreign policy of the period as well as on the analysis of the steps taken and to explain the earlier and after circumstances justifying the coup together with the consequences caused by the coup. When discussing these issues, the sequences of dates and events are bound together in a unity. The issues such as to what extent the situation in which Turkey is and the ways sought out have a positive impact on the prosperity and stability of the country as well as what measures have been taken against the increasingly escalating anarchy to maintain the political structure of the country have been dealt. In addition, in this period when the military leaders have a say in just about every political matter of Turkey, because of the 1961 coup and 1972 intervention which led to the escalation of anarchy and the deterioration of political structure caused by the interruption of democracy, it has been widely assumed that military coup is the only solution. However, the issue that has been mentioned from time to time by the military government, in the news and in the politicians' speeches is that in spite of the martial law, terrorism and acts of violence that have deteriorated the stability of the country can not be prevented and that this has made the military coup unavoidable. It has been discussed in detail in the topics of pre-coup period that domestic instability and increasing acts of violence have affected everyday life adversely and that this can not be prevented either politically or militarily. It will be observed the prevalence of the belief that elapsed time and maturing negative conditions will bring the coup. After the process that has led to the coup which is made against the democratic order, by analyzing the functioning of Turkey's domestic and foreign policy, it has been given the impression that terror has stopped suddenly and the military government has taken over the rule and followed a non-

democratic course. As a result of this, domestic and foreign political decisions that could affect the future of Turkey have been taken and the military rule's policy life has been synthesized that also makes up the main idea of my thesis. As a result, by explaining the foreign policy process of Turkey until the year when there has been a transition to the democratic order, it has been tried to indicate the gains of the coup. Returning to normal life by ensuring stability and reducing terror has been regarded as the success of the military government and the questions regarding the fact that the military coup has become inevitable because the politicians have been unable to perform their vital tasks such as election, deterrence, security and ruling has been tried to be clarified a little bit.

Key Words : Coup, Military Rule, Domestic Policy, Foreign Policy.

ÖNSÖZ

12 Eylül 1980 Darbesi, Türkiye'nin geleceği bakımından içinde halen soru işaretleri barındıran bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek siyasi liderlerin ülke gidişatını olumsuz yönde etkileyen istikrarı sağlayamayacak düzeyde olmaları gerekse artan terörün günlük hayatı tamamıyla bozucu derecede her geçen gün biraz daha yol alması gibi sebepler askeri yönetimin bu gidişata dur demesin neden olmuştur.

Kenan Evren liderliğindeki bu askeri yönetim teşkilatı iktidarı ele aldığı anda ülke içi hiçbir kanun, hüküm işlemez hale gelmiş sıkıyönetim ilan edilen bölgelerde bile terör engellenemez niteliktedir. Ülkeyi bu durumda bulan-alan askeri yönetim, kendi hükümetini kurmuş ve kendi atamalarını yapmıştır. Demokratik düzenin tamamen dışında ilerleyen bu süreçte yasama ve yürütme yetkilerini elinde toplamış bunun yanında da herhangi bir durumda çıkarılan kanunlara aykırı davranılması ve ardından cezai koşulların yerine getirilmesi açısından da kendi mahkemelerini kurarak yargı yetkisini de eline almıştır.

Demokrasiye ara verilmiş bir düzende alınmış birçok karar ve uygulamaya sokulmuş birçok faaliyet bulunmaktadır. Böylece ülke içinde bulunduğu şartların darbeyi kaçınılmaz kıldığı bu durum sayesinde, özellikle dış politika konusunda askeri yönetimin kendi başına çizdiği bir yol haritasını izlemiştir. Darbe öncesi dönemde kabul edilmemiş veya şartları olgunlaştırılmamış bazı konularda dış politika açısından tavizler verilmiştir.

1961, 1971 ve 1980 yıllarında olmak üzere Türkiye'nin yaşadığı bu üç demokrasi molası maalesef ülke refah ve prestijini olumsuz yönde etkilemiştir. Halkın ikiye bölünmesi ve verilen kayıplar ile yaşanan gerici ortam iç ve dış politika işleyişini sekteye uğratmıştır.

Ele alınan tüm bu konuların araştırılması, açıklanması, somut hale getirilmesi sürecinde öncelikle bana ışık olan Prof. Dr. Sibel TURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı 2013/49 No'lu proje ile destekleyen TÜBAP Komisyonuna teşekkür ederim. Ayrıca en az benim kadar emeği geçen ve bilgileri ile bana destek veren eşim Orhan ÖZGER'e de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Analitik Yapısı	2
1.2. Literatürde Darbeler, 12 Eylül 1980 Darbesi ve Türk Dış Politikası.....	6
1.3. Teorik Çerçeve	9
2. DARBE DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRKİYE POLİTİK HAYATINA BİR BAKIŞ	
2.1. 1975-1980 Yılları Arası Hükümetler Açısından Politikaya Bir Bakış.....	14
2.1.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti(Mart 1975-Haziran 1977).....	16
2.1.2. II. Ecevit Hükümeti(Haziran 1977-Temmuz 1977).....	21
2.1.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti(Temmuz 1977-Ocak 1978).....	23
2.1.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti(Ocak 1978-Ekim 1979)	26
2.1.5. VI. Süleyman Demirel Hükümeti(Kasım 1979-Eylül 1980).....	28
2.2. 1975-1979 Yılları Arası Dış Politikaya Bir Bakış.....	31
2.2.1. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı İşgali	31
2.2.2. Ortadoğu-Türkiye İlişkileri.....	33
2.2.3. ABD-Türkiye İlişkileri	34
2.2.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) ve Türkiye İlişkileri.....	36
3. 12 EYLÜL 1980 DARBESİNE DOĞRU	
3.1. Sovyetler Birliği-Türkiye İlişkileri.....	38
3.2. NATO ve Türkiye İlişkileri.....	41
3.3. 24 Ocak 1980 Kararları ve Ekonomi Politigi	43
3.4. Darbe Öncesi Yunanistan ile Türkiye İlişkileri.....	46
3.4.1. FIR Hattı Sorunu	47
3.4.2. Kıt'a Sahanlığı Meselesi	48
3.4.3. Karasuları Meselesi	50
3.5. Amerika Birleşik Devletleri-Türkiye İlişkileri.....	51

3.6. Kenan Evren'in Yükselişi	55
4. 12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ	
4.1. Ordu ve Yönetime El Koyma	59
4.2. Devrilen Hükümet	62
4.3. Milli Güvenlik Konseyi.....	64
4.4. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Siyasi Hayat.....	65
4.4.1. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Dış Politika	67
5. BASINDA DARBE DÖNEMİ	
5.1. Darbe Dönemi Gazete Manşetlerine Bir Bakış	80
6. DARBE DÖNEMİNDEN DEMOKRATİK DÜZENE GEÇİŞ	
6.1. 1982 Anayasası'na Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Bakış.....	90
6.2. Turgut Özal(ANAP) ve Türkiye Yeni Dış Politikasına Bir Bakış	93
SONUÇ.....	98
EKLER.....	104
KAYNAKÇA	145

12 EYLÜL 1980 DARBE DÖNEMİ TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

1. GİRİŞ

1980 yılında Türkiye’de yaşanmış olan 12 Eylül Darbesi sadece gerçekleştiği yılı değil Türkiye’nin geleceği de dahil olmak üzere bir çok yönden ülkenin iç ve dış politikasını etkilemiştir. Gerek 1980 yılı öncesinde yaşananların Türkiye iktidarının darbe girişimiyle karşı karşıya kalmasına yol açan sebepler gerekse darbe dönemi ve sonrası açısından görülen gelişmelerin Türkiye’nin geleceğine nasıl etki ettiği ve bu dönemler bağlamında Türkiye dış politikasının nasıl işlediği, dış politika hataları, dış politikanın yönlendirilmesi ve özellikle de darbe adının altında dış politikanın yeri önem arz etmektedir.

Hiçbir askeri darbe tek açıdan bakılarak sebepleri açıklanamaz. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) yapısal özellikleri gereği kendini siyasetin bir kanadı olarak görmektedir. Bu yüzden de Türkiye’de iç karışıklıkların artması sonucu çözücü niteliğinde, halkın huzur ve güvenliği adına görevi siyasilerin elinden devralmaktadır. Ancak gerek ülke içi siyaset gerekse dış siyaset açısından ülkenin itibarı zarar görmektedir. İşte tüm bu konulara müteakip Türkiye bu dönemde iç siyasette istikrarı sağlayamadığı ve ülke genelinde huzur ve refah ortamını koruyamadığı gerekçesiyle bir askeri darbeye maruz kaldığını görmekteyiz. O halde Türkiye darbe öncesi ve sonrası itibarıyla bu sallantılı dönemde dış politikasını nasıl yürüttü ve dış politika iç siyasetin yaralı halinden nasıl etkilendi? Askeri yönetim belki de yıkık denecek hükümetten bile daha çok hata yaptı. Yunanistan’ın NATO’ya girişinin onaylanması, ABD’nin bir üs haline getirilmesi, ABD’ye neredeyse bağımlı hale gelmesiyle Avrupa’dan uzaklaşılması da askeri yönetimin yarattığı bir ekol olan Turgut Özal vasıtasıyla ılımlı İslam yoluna girilmesini kolaylaştırarak Türkiye’nin daha çok yeşil kuşak ülkelerle ilişkilerini kuvvetlendirmiştir. İşte bu bağlamda Türkiye darbe döneminde varlığını nasıl korudu ve nelere dayanarak ayakta kalabildi? Bu çalışmada tüm bu konular aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın konusu 1980’li yıllara gelirken Türkiye’deki istikrarsız düzenin iç ve dış siyasete etkileri ile 12 Eylül Darbesi yaşanmasıyla dış politikanın seyridir. Bu konu ortaya atılan soru ve hipotez doğrultusunda çözümlenecektir. Yazarın bu konuya ilgisi günümüz itibariyle yargılanan ve sonuçlarının ağır olduğu ortaya çıkan bu darbe rüzgarının Türkiye’nin yelkenini ne tarafa sürüklediği merakından kaynaklanmaktadır.

1.1. Çalışmanın Analitik Yapısı

Bu çalışma Türkiye’nin 1980 yılında 12 Eylül günü Cumhuriyet yönetiminden askeri yönetime geçişinin öncesi ve sonrasıyla iç ve dış siyaset açısından sebepleri ve sonuçları bağlamında neler yaşadığını, ne şekilde etkilendiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle darbe öncesi iç siyasetin istikrarsızlık sebepleri ve dış siyasetin gidişatının çözümlenmesi gereklidir. Bu bağlamda aşağıdaki sorular irdelenecektir. Türkiye'nin karışık durumu sağ ve sol ayrımı yaşanmasından mı yoksa perdenin arkasında var olan itici güçlerin yönlendirmeleri doğrultusunda mı gerçekleşti? Türkiye dışı aktörler darbenin alt yapısının oluşmasında rol sahibi oldu mu? İktidarın engel olamadığı ülke içi gerilim ve cinayetler darbe olduğu gün ile birlikte kesildi mi yoksa beklemeye mi çekildi? Askeri yönetim Atatürk ilke ve inkılâpları gereğince yönetecekleri ülkeyi niçin sivillerin yönetemediğini düşünerek bu ilkelerin dışına çıkıp yönetime el koydu? Dış siyasette Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yaptığı hatalar nelerdi? Sovyetler Birliği ile Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinin 12 Eylül Darbesi’ne bakış açıları nasıldı? Tüm bu sorularla derinleştirilen konu en kanlı yıl adıyla anılan 1978 yılı itibariyle ele alınarak 1980 darbe yılı üzerinde durulacak ve askeri rejimin ülke yönetimini tekrar demokratik düzene bırakmaya çalıştığı ve adeta bir siyasetçilik oyununa dönen demokrasiyi yeniden kurma çabalarıyla son darbe devrinin 1983 yılı serbest seçimleri ile kapatılmasına değinilecektir.

Bu soruların incelenmesiyle amaçlanan şey, el verdiğince açıklanmaya çalışılan darbe girişimi ve sonuçlarının en açık şekilde farklı perspektiflerden değerlendirilerek bu darbenin Türkiye’nin gidişatını nasıl etkilediği konusunda fikir vermektir. Türkiye'deki gerilim ve şiddeti durdurduğu düşünüldüğünde o dönemde

gerekli görülen 12 Eylül Darbesi bugün itibariyle etkileri açısından oldukça eleştirilmekte ve sebepleri sonucuyla yüzleştirilmektedir. Bu bağlamda özellikle darbeye gelinen süreçte yönetim düzenindeki eksiklikler, yapılan yanlışlar, Türkiye'nin korunamayan iç istikrarı ve tüm bunlar çerçevesinde bir yandan seyretmeye çalışan dış politika üzerinde odaklanılacaktır. O dönemdeki bazı sorunlara bakacak olursak Batı dünyasını bekleyen sorunlar ardı ardına gelmektedir. 1979 İran İslam Devrimi ile devrimin komşu ülkelere yayılması korkusu, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaliyle gerginleşen ortam, Türkiye'nin yönetimini zorlayacak bir dış politikaya hazırlıklı olması gerektiğini gösteriyordu. Özellikle tam da darbe öncesinde PKK'nın Suriye gibi komşularımızdan beslenerek büyüyor olması ayrı bir felaketin de habercisi gibiydi. Sağ sol çatışmalarının altında gizlenen ve güçlenen PKK sorunu gün geçtikçe büyüyecek ve darbenin ardından ortalık sakinleşinceye kadar kısmen durgun olan bu terör örgütü Özal'ın bir avuç, üç beş gibi söylemlerinin ardından önemsenmeyerek büyümüş tehlikeli bir topluluk olarak karşımıza çıkacaktır. 1978 yılı dış politika konularına baktığımızda V. Süleyman Demirel Hükümeti döneminde şu ana başlıklar göze çarpacaktır: dünyanın yumuşama ortamına ayak uydurulacağı ve bu yumuşama hareketine bölgenin önemli bir noktasındaki ülke olarak katkıda bulunulacağı, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Türkiye arasındaki faaliyetlerin geliştirilmesi gerektiği, Sovyetler Birliği ile dostane vaziyette iyi komşuluk ilişkilerimizin geliştirilmesinin bölge istikrarının sağlanması ve işbirliğine önemli katkısı olduğu, Yunanistan ile aramızdaki anlaşmazlıkların iki ülkenin de menfaatine uygun düzeye getirilmesinin umulduğu ve Ege denizindeki milli haklarımızın korunmaya kararlı olduğu bir dış politika. Hemen ardından III. Bülent Ecevit hükümeti dış politikasına baktığımızda Türkiye'nin dış politikası ulusal savunma politikasından ayrılmayacağı çerçevesinde değerlendirildiği görülüyor. Dış destekli savunma politikasından kaçınılacağı ve savunmada bağımlılığı önleyici bir politika izleneceği belirtiliyor. Bir Ecevit başarısı olan Kıbrıs özgürlüğünü sürekli kılmak ve huzur ve güvenliği sağlayabilmek gibi başlıklar göze çarpmaktadır. Darbe öncesi son hükümet olan VI. Süleyman Demirel hükümeti döneminde dış politikaya bakıldığında öne çıkan konular Kıbrıs meselesinin müzakere yoluyla adil çözüm olan iki toplumdan oluşan bir federasyon olması için çaba sarf edilmesi, Yunanistan ile yaşanan Kıbrıs meselesi ve Ege Kıta

Sahanlığı üzerindeki uzlaşmazlık halen devam etmesi, Ege Adalarının uluslar arası antlaşmalara aykırı olarak silahlandırılması ve Batı Trakya Türkleri üzerindeki baskılara tepki gösterilmesi gibi sorunların çözülmeye çalışılmasıdır.

Bu çalışmanın amacı sadece söz konusu darbe döneminde yaşanan olumsuzluklar değil doğrusuyla yanlışıyla iktidarı elinde bulunduranlar ve askeri yönetimi ele geçirenler hakkında derinlemesine incelemeler yapmaktır. Darbe gerçekten gerektiği için Türkiye'nin lehine olan sebeplerden ötürü mü gerçekleştirildi yoksa bugün de sonuçları yargılanan bir hata mıydı? İşte bu sorunun cevabı aranırken hedeflenen şey, Türkiye'de hakim olan milliyetçiliğin altında yatan sebeplere, olabilecek dış etkenlere ve buz dağının görünmeyen kısmında neler olabileceğine değinerek, darbe oluşumunu aydınlatarak ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmada, 12 Eylül 1980 Darbe dönemi Türk dış politikası istikrarsız ve karışık olan iç siyasetten nasıl etkilendi ve darbeye yol açan sacayakları nelerdi sorusu açıklanacaktır. Bu soruyla bağlantılı olarak bu çalışmanın hipotezi şu şekildedir: "Yaşanan anarşi ortamı, önlenebilen gerginlikler ve iç siyasetteki istikrarsızlık Darbe Dönemi Türkiye'nin yönetimini askeri rejimin üstlenmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece demokratik olmayan bir düzende yapılan dış politika hataları Türkiye'nin geleceğini derinlemesine etkilemiştir. Dönemin siyasilerinden olan Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş gibi isimler siyasetten alıkonulmuş ve askeri kararlar doğrultusunda belirli yerlerde yaşam alanları sınırlanmıştır.

Yukarıda anlatılan çerçevede meclisin siyasal çoğunluk sağlama sürecine anarşik ortamın izin vermemesi ve bu durumda Türkiye'nin huzur ve güvenliğinin sağlanamaması sonucunda ülkeyi darbeye götüren sebepler ve sonucunda dış politikamızın nasıl etkilendiği tartışılacaktır. İç siyasette yapılan politika objektif olarak değerlendirilecek hatalar göz önünde bulundurularak darbe tek çözüm müydü diye bakılacaktır. Tüm bu araştırmalar çerçevesinde tüm bilgiler sonuç bölümüne elimizde bir tezle bağlanacaktır.

Bu sorunun ele alınmasının siyaset bilimi açısından önemi bir ülkenin demokratik düzeni sekteye uğratılıp askeri rejime maruz kalması demek ülkenin ilerleme yolundan alıkonulup bir nevi yeni baştan kurulmaya çalışılması demektir. Bu yüzden de Türkiye gibi bir ülkenin ilerleme yolunda sağlam adımlar atması açısından yaşadığı darbelerin önüne ne ölçüde çukurlar kazdığına dikkati çektiğinden önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın yukarıda ortaya konulan hipotezinin çözümlenmesi için aşağıda açıklanan yol haritası izlenecektir:

Birinci bölümde sorunun genel çerçevesi çizilmesiyle birlikte öncelikle demokrasinin tanımı üzerinde durulacak ve 12 Eylül 1980 darbesine gelmeden önce Türkiye'nin iç siyasi yapısına bakılacaktır. Bu dönem ve öncesinde de Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK)-siyaset ilişkilerinin seyri araştırılacaktır. Seçimlerin yönetime işlerlik kazandıramaması ve Türkiye genelindeki anarşi çözümlenmeye çalışılacak ve böylece Türkiye Cumhuriyeti'ni demokrasiden uzaklaştıran sebeplere değinilecektir. Ayrıca cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılamayışı, Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit hükümetlerinin darbe öncesi iç ve dış politikalarının özellikleri, bozulan iç istikrarla birlikte verilen uyarı mektupları analiz edilecektir. Türkiye'yi darbeye hazırlayan iç etkenler ayrı bir başlık altında incelenecektir.

İkinci bölümde 1980 askeri müdahalesinin öncesindeki ve ardından yaşanan dış politika özelliklerine bakılacaktır. Özellikle Amerika, Sovyetler Birliği, Balkan Ülkeleriyle ilişkilerimiz ve ithalat, ihracat yaptığımız diğer ülkeler bağlamında darbenin etkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Baktığımızda 1973 yılında OPEC ülkelerinin uyguladıkları petrol ambargosuyla yaşanan petrol fiyatlarındaki ani yükseliş küresel ve ekonomik bir kriz olmuştur. Bu da Türkiye'yi olumsuz etkilemiş Batı ülkelerinde artan işsizlik Türkiye'ye döviz girişini azaltmıştır. Öte yandan da fiyatlar attığından ithalat giderleri önemli ölçüde Türkiye'ye bir kayıp yaşatmıştır. Bu darboğaz ülkeyi ekonomik açıdan yaralarken ekonomik gücü elinde bulunduran ülkeler karşısında güçsüz konuma sürüklemiştir. İşte özellikle ekonomiden gelen çöküntünün, Türkiye'nin durumunu tamamıyla tersine döndürdüğüne şahit olunmuştur. Darbe dönemi boyunca milli birlik ve beraberliğin sekteye uğramasının

ve idam cezalarının Türkiye'de gerginlik yaratmasının ülkenin dış politika seyrini nasıl etkilediğine bakılacaktır. Darbe öncesi dış politikada neler yaşandığı ve darbeye ülkeyi iç karışıklıklar kadar dış etkenler de hazırladılar mı diye araştırılacaktır.

Üçüncü bölümde, 12 Eylül 1980 Darbesi önce iç siyaset bakımından sonra da dış siyaset ve diğer ülkelerin etkisi bağlamında açıklanmış bulunduğundan konu biraz daha özele indirgenerek daha çok yoruma dayalı açıklamalara yer verilecektir. Gerek iç siyaset gerekse dış siyaset açısından Türkiye'nin bu sarsıntıyı yaşamasına sebep olduğu düşünülen aktörler açıklanacaktır. ABD'nin uyguladığı ambargodan IMF gibi uluslar arası kuruluşlara kadar aynı yalnızlaştırma tutumu sergilemesi Türkiye'nin çıkmaza girişini yavaş yavaş hazırlamıştır. Özellikle ABD'nin 12 Eylül darbesinde etkisine değinilecek bugüne dek yazılanlar ve bizzat kendileri tarafından yapılan yorumlar ışığında bu konunun içindeki yeri ve önemi belirtilecektir.

Sonuç olarakta 12 Eylül darbesi sonucu Türk dış politikasının etkilendiği noktalara bakılırken değiştirilen 1960 Anayasasının 1982 halinin Türkiye'ye getirilmesi neler olmuştur. Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanıp tanıtımı yapılan 1982 Anayasasına karşı olmak veya protesto etmek gibi bir hak tanınmayan halk kesimi bu sınırlandırılmış özgürlüğe alışmak zorundaydılar. Anayasanın yapılan referandumla kabul edilmesi sonucu Kenan Evren Cumhurbaşkanlığı sıfatını kazanmıştır. Öğrencilerin, kadınların, öğretim üyelerinin, derneklerin, sendikaların siyasetin dışında tutulduğu, Evren tarzı daha az katılımcı bir demokrasi modeli Türkiye'nin kimliğine işlenmiştir. Bu konular ağırlıklı olarak Türkiye'nin durumu genel bağlamda değerlendirilerek yoruma dayalı bir sonuç çıkartılacaktır.

2.1. Literatürde Darbeler, 12 Eylül 1980 Darbesi ve Türk Dış Politikası

Literatürde 12 Eylül 1980 Darbesi ve bu dönemin dış politikası konuları bilimsel yayınlardan daha çok dönemin gazeteci yazarlarının çıkardığı anı niteliğindeki kitaplar, dergilerdeki makaleler ve en çokta gazete gündemlerinde geçmektedir. Özellikle de darbe dönemi yani askeri yönetim esnasındaki dış politika ve Amerika, Sovyetler Birliği, Avrupa ülkeleri ile ilişkilerimiz ve 1980 Darbesine bakış açıları konusuna büyük ölçüde gazete manşetlerinden ulaşılmıştır. Bu bağlamda

başvurulacak önemli bir kaynak Uğur Mumcu'nun köşe yazılarının derlendiği kitap dizisidir. Dönemin anarşi ortamına tanıklık etmiş gündemin nabzını yakından tutmuştur. Ayrıca da dönemin yayınlanmaya devam etmiş Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet gibi gazetelerinden bilgilere yer verilecektir. Darbe yılında birçok gazetenin yayını durdurulduğundan dönemin haber kalitesi neredeyse tekele düşmüştür. Ancak Hasan Cemal, Alparslan Türkeş, Kenan Evren gibi yaşananları farklı perspektiflerden yorumlayan birçok kişinin yazılı kaynaklarına ulaşılmış ve bunlar değerlendirilerek dönemin bilançosu hesaplanmaya çalışılmıştır. Bazı kütüphanelerden arşivlenmiş olan Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin yayınları fotoğraflama yöntemiyle elde edilmiş, Cumhuriyet gazetesi arşivine de elektronik ortamdan ulaşılmıştır. Gazetelerde bulunan köşe yazıları halkın durumunu yansıtırken manşetler Türkiye'nin iç durumunu dış ülkelerin gözleri önüne açıkça sermektedir.

12 Eylül 1980 Darbesi'nin üzerinden 50 yıl geçmediğinden tarihi olaylar kapsamına alınmamış bir konudur. Halen davaları görülen, kimine göre sonuçlanmamış bir durumda olan bu darbe yazılmaya değer bulunmamaktadır. Yer yer objektif olmayan görüşler doğrultusunda yazılmış kaynaklara ulaşılmış ancak doğru bilgiye birçok kaynağı tarayarak ortak bir görüşe yer verilmiştir.

İç siyaset durumu açıklanırken de Süleyman Demirel, Bülent Ecevit gibi dönemin siyasilerinin ve askeri kanadın başaktörü Org. Kenan Evren'in konuşmalarına başvurulmuştur. İç siyaset konusunda asla atlanamayacak derecede araştırmalarını kitaplaştırmış bulunan Mehmet Ali Birand'ın 12 Eylül Saat:04.00 ve 12 Eylül Türkiye'nin Miladı adlı kitaplarıyla konunun derinlerine inilmeye çalışılmıştır. 1978'den itibaren açıklamaya çalışacağımız kanlı yıllar hakkında birçok belgesel çekilmiş ve elektronik ortamdan ulaşılabilir hale gelmiştir. Konumuz açısından o döneme canlı şahitlik yapmış bulunan kişilerin şahsi söylemlerini izleyerek fikirleri ve eleştirilerinden birincil kaynak niteliğinde yararlanılabilinecektir.

Kuramlar açısında da darbe olgusuna baktığımızda öncelikle karşımıza anarşi kavramı çıkıyor. Bu konuda Realistler ve Neorealitler karşı tezlerle tartışmada

bulunuyorlar. Realistler bir devlette anarşi durumu mevcutsa ve bu düzeni bozacak kadar ilerleme gösterdiyse kesinlikle anarşi kavramı sistemin içinden kaynaklandığını savunmaktadırlar. Realizmin savunucuları başında Hans Joachim ve Morgenthau gelmektedir. Neorealistler de anarşinin ülkenin bir parçası değil ta kendisi olduğunu savunmaktadır. Bu iki yaklaşımın ortaya attığı iki zıt görüş darbeye giden yolda çelişkili kanılar oluşturmakta ve darbeyi hazırlayan sebepleri açıklamaya çalışırken de bize sorgulama alternatifleri sunmaktadır. Realizme göre tüm devletlerin ortak özelliği hepsinin ekonomik ve askeri değerlere her şeyden çok önem vermesidir. Bu yüzden de hiçbir devletin başka bir devletle işbirliği yapamayacağını her zaman kendi çıkarlarını ön planda tutacağını belirtir. II. Dünya Savaşıyla karışan dünya düzeni realizmi bu görüşlerinden dolayı yükselişe geçirmiştir. Neorealizmin açıklanmasında öncülere baktığımızda Münih Okulu olarak bilinen neo-realist yaklaşımın kuramcısı Gottfried-Karl Kindermann'ın teorisinin göze çarptığını görmekteyiz. Neorealistlere göre devlet sisteminde anarşinin devletlerarasındaki ilişkilerde çıkarıcı ve yıkıcı etkisi büyük paya sahiptir. Uluslararası sistem bir bütün olarak kabul edilirse, Kindermann bu sistemin daha küçük alt sistemlerden oluştuğunu ileri sürmektedir.

Realistlere göre “yapısal anarşi” ya da problemlerin giderilmesine yardımcı olacak “merkezi bir otoritenin yokluğu” noktasında çözüm arayarak ve bunu bir sonuçmuş gibi algılayarak ülkelerin dış siyaseti hakkında belirleyici bir faktör olması konusunda durmamakla birlikte neorealistler, terör kavramını bir sebep bazında ele alarak ülkelerin dış siyasetini açıklarken önem teşkil eden bir çözüm noktası olarak görülmektedirler. Bu nedenle de adı geçen dönemde darbe söylemi Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve dış siyasetle ilişkilendirildiğinde anarşinin sebep varsayılması mümkün görülmektedir. Neorealizmde, devletin en büyük gayesi daim olmaktır. Ülkeler siyasi yapılarını muhafaza etmek, sınırlarını mümkün olabildiğince genişletebilmek ve varlıklarını başka ülkeler üzerinde hissettirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu konu, Neorealizm ışığında iç ve dış etkenler bağlamında çözümlenmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmada darbe ve askeri müdahale terimleri aynı anlamda kullanılmıştır. Yine askeri yönetim ve askeri rejim şeklindeki ifadeler de aynı anlama işaret etmektedir. İncelen yıllara göre devletin yönetiminden yer yer siyasi rejim, askeri rejim; yöneticilerden de yönetimi elinde bulunduran siviller-askerler biçiminde bahsedilmiştir.

1.3. Teorik Çerçeve

Bu çalışma bir devletin iktidarında bulunan siyasi erlerin karşılaşabileceği en yıkıcı kavram olan darbelerin üzerinde durmuş ve önemli bir örnek oluşturan Türkiye'deki 12 Eylül 1980 Darbesi sorununa ağırlık vermiştir ki bu da konunun özü olan bu dönemdeki dış politikaya fazlasıyla etki etmesidir. 1980'li yıllara gelirken Türkiye'yi yaşadığı anarşi, önü alınamaz hale gelen sağ sol katli çıkmaza sokmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti tam olarak Cumhuriyete yakışır demokratik ortamı ayakta tutmayı sağlayamayarak neredeyse her on yılda bir müdahaleye maruz kalmakta ve 1961 Anayasasının 1982'de değişmesiyle de geniş kapsamlı bir etki ve düzen karmaşası yaşamıştır. Bu anayasa ile toplumsal ve siyasal yapımız yeni baştan düzenlenmiştir. Darbenin yeri olmayan bir demokrasi tanımının dışında kurulmaya çalışılan düzenin başına yeni anayasa için yapılan referandumla darbeyi gerçekleştiren bir askeri kimlik olan Kenan Evren Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Her ne kadar demokrasiye dönülmeye çalışılsa da askerlerin gölgesinde bir sivil düzen oluşturulmaya çalışılmış, kimin hangi eğilimi taşıyacağı ve hangi tarafı kimin temsil edeceğine kadar düzmece bir sistem yaratılmıştır.

Türkiye'yi 12 Eylül müdahalesine götüren tüm bu sebeplere rağmen ülkedeki sıkıyönetim esaslarına uygun olarak Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) yüksek komutasının olaylara yeterince müdahale edemediği kanısı halen hüküm sürmektedir. İçinde bulunduğumuz 2015 yılı itibariyle de darbeye gidişin sebepleri gün yüzüne çıkmış bulunmamaktadır. Öncelikle bu yaşananlardan yola çıkılarak darbe sebepleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini netleştirmek için "anarşi", "dış politika" ve "darbe" kavramlarının aralarındaki bağlantının çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca da sözünü edeceğimiz üzere 1970'li yılların sonları ve 1980'lerin ortalarına dek Türkiye'de yaşanan sağ sol ayrımı dolayısıyla

"millet" ve "devlet" kavramları da ayrı bir çerçevede değerlendirilmelidir. Çünkü devlet olmak bir bütünlük ve birliği ifade ederken millet olmak bir ırk bir ayrım niteliğinde de görülebilmektedir. Her şeyden önce demokrasiyi yaşatmanın yegane yolu devlet olmayı başarabilmek ve tek millet bilincine varabilmektir.

Dış politikada yaşanan bazı görünür bazı görünmez olaylar çerçevesinde Türkiye'nin iç durumu etkilenmiş darbenin ilk Amerika Birleşik Devletleri'nde duyulması ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Jimmy Carter'in kulağına "Bizim çocuklar işi bitirdi" şeklinde fısıldanması olayı akıllara darbenin perde arkasında neler olduğu sorusunu getiriyor. Dikkatlerin ABD'ye çekilmesi şu noktada yer buluyordu: Demirel devrildi, sahneye Özal gibi hem muhafazakar hem de ekonomiyi elinde tutabilecek biri çıkacaktı ve böylece Türkiye dünyaya açılacaktı. Türkiye söz gelimi dünya ile bütünleşecek, işte tüm bunların sonucu olarak küresel sermaye Türkiye'ye adım atacaktı ve 12 Eylül Darbesi hepsine sebep olacaktı. Demirel'in ekonomi politikası diğerlerinden oldukça farklıydı. Demirel Genellikle ithal ikameci bir politika izlemektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin dış borcu yok denecek kadar azdı ve ekonomik güç kendi kendine yetebilecek düzeyde olmak Türkiye'yi bağımsız kılmıştır. O dönemde Türkiye içinde bir ABD-Avrupa desteği hakim olmuştur, kaçan solcular sürekli Avrupa'ya gitmekte destek bulmaktadırlar. Aslında o tarihlerde Türkiye, Sovyetler Rusya ile yakın ilişkiler içinde bulunmaktadır. Ayrıca bu dönemde Türkiye, dünyada Sovyet Rusya'dan yardım alan ikinci ülke konumundaydı. Ancak tüm çarklar görünürdekinden farklı işliyordu. Nitekim tüm bunların ekonomik açıdan somut sonucu olarak 24 Ocak Kararlarının Özal tarafından Türkiye'de uygulanmasını örnek verebiliriz. 24 Ocak Kararları ile yabancı sermayenin önü açılarak emek piyasası yokluğa itilmiş olacaktı.

Uzun süreli sorunlarımızın kaynak ülkesi haline gelen Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından kopması NATO savunma sistemin güneydoğu tarafında önemli eksiklikler yaratmıştır. Böylece NATO'nun güneydoğu kanadında Türkiye önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak Yunanistan'ı rahatsız eden bu durum sonucu başlayan NATO'ya geri dönüş çabaları, 12 Eylül Darbesinin yaşanmasıyla uygun ortamı hazırlamış, Yunanistan açısında düzlüğe çıkılmış ve sonuç itibarıyla de veto

edilmeyerek askeri yönetim tarafından onaylanarak neticelenmiştir. Hem de hiçbir karşılık ve anlaşma söz konusu olmadan Yunanistan ile aramızdaki sorunların çözümünde kullanabileceğimiz bir koz böyle bir dış politika hatası olarak tarihte yerini almıştır.

Yukarıda ele alınan teorik çerçevede dış politika kavramının sivil ve askeri yönetim arasındaki farkları görülmektedir. Gerek yapılan hatalar açısından gerekse Türkiye politikasının belirli bir çizgide yürütülememesi sonucu yaşananların anarşiyi doğurduğunu görmekteyiz. Askerler anarşiyi durdurmak için darbe yaptılar ve iktidarı devirmişlerdir. Ancak sonrasında yine anarşiyi kendi elleriyle meşrulaştırarak anarşiyle çözmeye kalkmışlardır. İşte bu yüzden de Türkiye'nin politikası ipin üzerinde düşmeden yürüyememiştir. Her on yılda bir hale gelen düşüşler ülkeyi bölünmeye itmiştir. Sağ ve sol gruplar bir şekilde tahrik edilmiş, beslenmiştir. İstikrarsızlık ülke düzenini bozmaya yetmiştir. Söz konusu darbeyi gerçekleştiren kişi olarak ön planda adı geçen Kenan Evren, askeri müdahalenin başat rolünü üstlenmiştir. Darbe öncesi yükselen askeri kariyeriyle halkın güvenini kazanmayı başaran Evren, darbeyi gerçekleştirdiğinde bir kurtarıcı konumuna getirilmiştir. Kendisi harp okulu mezunu olmakla birlikte askeri görevlerini başarıyla yerine getirmiş ve Süleyman Demirel döneminde iç karışıklıklar nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılacak bir darbe girişimi korkusu sonucu iki yüze yakın üst düzey subayın emekliye ayrılması ile 1978 yılında Genelkurmay Başkanlığı görevine atanmıştır. Bu konu çerçevesinde incelenecek alan yukarıda değinilenler ışığında Türkiye'nin dış politikasının nasıl şekillendiği veya nasıl hangi şekilde etkilendiğidir. İç siyaset açısından oldukça fazla bilgi bulunmakla beraber bu dönemdeki dış siyasi konuların üzeri örtülü kalmıştır. Bu konuları aydınlatmaya çalışan birçok gazeteci yazarımızın da sonu trajedik bir biçimde tarihe kazınmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinin sonuçlarına baktığımızda en belirginini olarak gerici ideolojinin hızla yükselişe geçtiğidir. Muhafazakarlığın ön plana çıkarak okullara kadar girmesinin yasalarla mümkün hale getirilerek 12 Eylül cuntasının kararları günümüze dek ulaşmıştır. Türkiye o günden bu yana siyasetten soyutlandı. Türkiye'nin soldan temizlenmeye çalışıldığı izlenimi birçok kişinin siyasete bakış açısını değiştirdi ve siyasal özgürlükte kendisini kısıtlanmış özgürlükler çatısı altında bulmaya zorlandı. Dış

politika açısından da Türkiye artık politika yapan yerine denileni yapan durumuna düştü. ABD ve Avrupa ile darbe gerçekleşene kadar iyi yürüyen ilişkiler 12 Eylül sonrası çıkarlar doğrultusunda amaca ulaşılması sonucu sekteye uğradı ve komşuluk ilişkileri gerilen Türkiye özellikle Orta Doğu ile yakınlaşarak Müslüman ülkelerle işbirliğinde bulundu. En önemlisi de Türkiye'nin saygınlığı ve sağlam temele oturabilmesi için olmazsa olmazları demokrasi ve özgürlüğün önündeki en büyük engeldi 12 Eylül.

2. DARBE DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRKİYE POLİTİK HAYATINA BİR BAKIŞ

Modern Türk siyasal sistemi sürekli değişen bir sosyo-ekonomik yapıyla dışarıdan alınan statik anayasal modeller arasındaki etkileşimin ürünüdür. Bilhassa 1960-82 dönemindeki periyodik anayasa değişiklikleri, sadece sosyal yapının hızlı değişiminden değil, aynı zamanda bu yapıyla iç politika arasındaki temel bir uyumsuzluktan kaynaklanmıştı.¹ 12 Mart 1971'deki askeri müdahale ile yaşananlardan ve 1973 Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasındaki gelişmelerden sonra, Türkiye'de (TSK)'nın politikadan kesinlikle arındırılması gerektiğini, bunun için de önce Cumhurbaşkanlığı makamının sivilleşmesine ihtiyaç bulunduğunu savunanların hızla artması beklenebilirdi. Fakat nedense 1973 krizi bitince sorun askıda kaldı. Yedi yıl sonra 1980 cumhurbaşkanlığı seçiminde parlamento, iki büyük siyasi partinin destekledikleri iki Orgeneral Cumhurbaşkanı adayı ile karşı karşıya bulunacaktı. Hava Kuvvetlerinden Orgeneral Muhsin Batur, Kara Kuvvetlerinden Orgeneral Faik Türün.²

Darbe dönemlerinde ülkelerin içinde bulunduğu durum genellikle şöyledir: Üç darbenin olduğu dönemlerde ortak bir özellik olarak, dış ticaret açığı, yüksek enflasyon, yatırımların azalması sonucunda istihdamın düşmesi, kişi başına düşen gelirin düşüklüğü, dış borçlanmanın artışı, üretimin azalması gibi ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. Türkiye ekonomisinde sorunların yoğunlaşmasının yanında, politik

¹ Kemal Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s.229.

² Sina Akşin, Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 1908-1980, İstanbul, Milliyet, s.268.

ve mevcut düzene karşı ideolojik şiddet ve terör gruplarının eylemlerinde artış görülmektedir. 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahaleleri öncesinde de, bu tür eylemlerde artış mevcuttur.³

Türkiye'nin stratejik konumu itibariyle, bir taraftan Avrupa kıtasında varlığını sürdüren tek İslam ülkesi olması ve Batı ve çevresi ile asırlarca bir ilişki içinde bulunması nedeniyle gelişen ve değişen bir çerçevede Batı'yla belirli bir iletişime sahip olmak durumundadır. Ayrıca Türkiye geçmişten gelen ilişkiler dolayısıyla Sovyetler Birliği ile iletişim halinde olmaktadır. "Bugün dünyanın en güçlü iki devletlerinden biri olan SSCB'yle sınır komşuluğu, dış politikada ihtiyatlılığı gerektiren başlı başına bir olgudur. Türkiye, Sovyetler Birliği'yle de ilişkilerini belirli bir çizginin altına düşürmemek zorundadır. Cumhuriyet döneminin dış politikasının adeta kurumlaşmış doğrultusu, yani Atatürk'ün dış politikası, Sovyetler Birliği'yle ilişkilerde ihtiyatlı ama belirli bir dostluk temeline dayanmıştır."⁴ Ayrıca, son olarak, Türkiye'nin büyük ölçüde bir Orta Doğu ülkesi olduğuna itiraz edilemez. Bu tarafıyla, Türk toplumu kültürüyle ve hatta siyasi yapısıyla olmakla birlikte toplum yaşamının türlü yönüyle açıkça uygunluğu gözlenmektedir. Bu nedenle, Türkiye, Üçüncü Dünya ülkeleri adıyla anılan Orta Doğu ülkelerine ve özellikle Arap ülkeleri ile öteki İslam ülkeleriyle yakınlığını da korumalıdır. "Kaldı ki, Arap ülkelerine yakın bir dış politika, Türkiye'deki bütün siyasi güçlerin üzerinde birleştiği belki de tek dış konudur. Sol, özellikle bazı Arap ülkelerinin bağlantısızlık çizgisindeki Batı aleyhtarlığı dolayısıyla, Sağ ise hem din yakınlığı hem de iktisadi imkanlar yönünden Araplara yakın bir politikayı desteklemiştir."⁵

³ Fatih Bahçivan, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Politik Hayatına Etkisi, Yüksek Lisans, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.27.

⁴ Ömer Kürkçüoğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt XXXV, No:1-4, 1980, s.330-331, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/16_omer_kurkcuoglu.pdf, Erişim Tarihi: 02.05.2015.

⁵ Kürkçüoğlu, a.g.m., s.330-331.

2.1. 1975-1980 Yılları Arası Hükümetler Açısından Politikaya Bir Bakış

Türkiye’de 1970’li yıllarda İslamcı grup Adalet Partisi(AP) bloğundan ayrılarak Necmettin Erbakan liderliğinde, milliyetçi grup ise Alparslan Türkeş liderliğinde yeni bir yapılanma oluşturmuştur. Fakat bu yeni yapılanma Adalet Partisi’ne karşı ciddi bir siyasi rakip durumuna gelememişlerdir. "Esasen, AP’nin temel siyasi kadroları, DP örneğinde görüldüğünden çok farklı olmayan bir biçimde, Cumhuriyet modernleşmesinin muhafazakâr yorumu ötesinde Cumhuriyet devletinin modern kimliğinden çok da uzak değildirler. Bir başka deyişle, AP yöneticileri AP’ye oy veren kitlelerden daha az İslamcı bakış açısına sahip olmuşlardır."⁶ Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Nizam Partisi, DP gibi muhafazakar kesimi temsil etme misyonu içerisinde toplumsal ve ekonomik gelişmelerden faydalanmıştır. Küresel alanda olduğu gibi Türkiye’de de sanayinin gelişmesi büyük şirketlerin gücüne güç katmış ve sermaye liderleri statülerini artırmıştır. Bu durumda küçük işletmeciler, esnaf, çiftçi ekonomik olarak gerilemiştir. Güç kaybeden küçük işletmeler güçlenmek, statü sahibi olmak ve Avrupa’ya açılabilme için AP’ye muhalefet olmuş, dolayısıyla muhafazakar kesime de yakınlaşmışlardır.

1977-80 dönemindeki siyasal durum bir önceki dönemin bir tekrarı niteliğinde olmuştur. Ecevit’in başarısızlıkla sonuçlanan bir girişiminden sonra Demirel’in liderliğinde MHP’nin ağırlıkta olduğu bir sağ koalisyon hükümeti kuruldu; ancak hükümet içindeki anlaşmazlıklar ve ekonomide durgunluğun başlaması sebebiyle zayıfladı. Ekonomik büyümeyi hızlandırmak için mantıksız bir şekilde yabancı kredi kullanıldı, ancak büyük ölçüde siyasal istikrarsızlıktan dolayı ekonomik büyüme de sağlanamamıştır. Ayrıca Demirel hükümetinin gitgide anarşiye karşı etkisiz kaldığı da ortaya çıkmıştır. Sonunda CHP ve Ecevit, AP içindeki yeter sayıda memnuniyetsiz milletvekilini şahsen ikna etmeyi başararak kıl payı farkla bir CHP çoğunluğu sağlamıştı. Ecevit, Ocak 1978’te hükümeti kurmuştu. Seçimlerde çoğunluk sağlayamamış olmasına karşın kapsamlı ve uzun vadeli bir millileştirme

⁶ Fulya Ereker, Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi, Doktora, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2010, s.191.

programını yürürlüğe sokmuş ve böylece ekonomiyi ciddi derecede darbe vurarak yabancı bankaları Türkiye'den uzaklaştırmıştı.

Ecevit'in politikasının sonucu 1978-79'un sert geçen kışında Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı yakıt sıkıntısı oldu. Okullar kapatıldı, hastaneler ısıtılamadı ve ekonomi hızla çöktü. Bu sırada bitmek bilmeyen grevler ve hükümet tarafından desteklenen cömert toplu sözleşmeler enflasyon oranını ikiye, üçe katladı. Siyasal cinayetler ve banka soygunları arttı, yaygın terör eylemleri Türkiye'yi güvensiz bir ülke haline getirdi. Hükümet sıkıyönetim ilan etmesine karşın terörizmi alt etme vaatlerini yerine getiremedi. Hükümet sadece ismen vardı. Üstelik bu kaosu ortasında Ecevit muhalefete hiddetli saldırılar yöneltmeye devam ediyor, muhalefet de ona aynı şekilde cevap veriyordu. Kutuplaşma daha da şiddetlendi. Öğretmenler ve diğer kamu görevlileri, hatta polis bile ideolojik olarak düşman kamplara bölündü.⁷

1970 yılı sonlarından 1979 yıllı sonlarına kadar olan dönemde Türkiye adına iç savaşın eşiğindeki söylemine gelindiği görülmüştür. Ardı arkası kesilmeyen terör olayları halkı tedirgin hale getirirken hükümetlerin istikrarsız bir süreçte iktidarlık savaşı vermesine sebep olmuştur. "Silahlı Kuvvetler, çeşitli vesilelerle Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu dile getirmiş ve bir takım önlemler paketi ortaya koymuştur. Ancak bu kötü gidişe karşı politikacıların müthiş duyarsızlığı söz konusudur."⁸

1975 yılı itibariyle dönemin politik nabzını tutacak olur isek her döneme damgasını vuracak olan gazete manşetlerine bir göz atalım. 1974 yılının son günü Milliyet Gazetesi'nin önemli köşe yazarlarından Abdi İpekçi geçen günleri şöyle özetlemiştir:

⁷ Karpat, a.g.e., s.263-264.

⁸Beyhan Öcal, 12 Eylül'den 28 Şubat'a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar // Ocak 2009 // Sayı:1/4, s.9, <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/ethos3-beyhan.pdf>, Erişim Tarihi: 11.11.2014.

"Türkiye 1974'e hükümeteşiz girmiştii. 1975' e de öyle başlıyor. Birinci yüz günlük bunalımdan sonra yüz günü de aşan ve hala ne zaman biteceği bilinmeyen ikinci bir bunalım yaşıyoruz. Ona rağmen uzlaşamayan partilere duyulan kızgınlıklar artıyor.

Ama kimse paniğe kapılmıyor. Kimse yönetime her an müdahale edilmesini beklemiyor. Bundan dolayı geleceğe kaygı ve korkuyla bakmıyor.

Türkiye 200 gün hükümeteşiz kalacak, buna rağmen parlamenter rejime bir müdahale olmayacak, kimse demokrasiden vazgeçmeyi aklına getirmeyecek... Böyle bir şey -bırakınız uzak geçmişi- fakat daha birkaç yıl öncesine kadar düşünülebilir miydi?

Sadece bu örnek nereden nereye geldiğimizi göstermeye yetmez mi?"⁹ Bu ve bu gibi söylemler, Türkiye'deki siyasi düzenin içinden çıkılmaz bir hal aldığıının göstergesi niteliğindedir.

2.1.1. IV. Süleyman Demirel Hükümeti(1975-1977)

Süleyman Demirel, siyasî hayatına 1962 yılında, Adalet Partisi'nin Genel İdare Kurulu üyeliği ile adım attı. 1964 yılı kasımında bu partinin genel başkanı seçilmesinin ardından, kurulmasında önemli rolü olduğu ve 1965 yılında 9 ay görev yapan koalisyon hükümeti süresince Başbakan Yardımcısı görevine geldi.

Adalet Partisi, Süleyman Demirel liderliğinde 1965'te yapılan genel seçimlerini kazanarak tek başına iktidara gelmiş ve Demirel, Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Başbakanı olarak 30. hükümeti kurmuştu. Demirel, 4 yıl sonra 1969 yılındaki genel seçimleri de tek iktidar olarak kazanmış ve 31. hükümeti kurmuştur. "Daha sonra, parti içi bir kriz dolayısı ile 32. T.C. Hükümeti'ni kurmak durumunda kaldı. 12 Mart 1971 muhtırası üzerine, Başbakanlık görevini bıraktı. 1971 ile 1980 arasında, 1975, 1977 ve 1979'da 3 defa daha hükümet kurdu."¹⁰

⁹ Abdi İpekçi, Durum, (31.13.1974), Milliyet Gazetesi, s.1, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/YaRmlis8tEPFTvorOFvocw_x3D__x3D_, Erişim Tarihi: 15.11.2014.

¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Kütüphanesi, Cumhurbaşkanlarımız, Süleyman Demirel, <http://www.mfa.gov.tr/suleyman-demirel.tr.mfa>, 03.11.2014.

1975 yılına gelindiğinde, Milli Nizam Parti başkanı Necmettin Erbakan ve Milliyetçi Hareket Partisi başkanı Alparslan Türkeş ile I. Milliyetçi Cephe(MC) Hükümetini kurmuştur. Süleyman Demirel, 1 Nisan 1975 günü Parlamento'da okunan Hükümet Programı'nda görev tanımı yaparak şu sözleri söyledi:

"Hükümetimiz, 'Komünizm'e ve her çeşit 'Anarşi'ye, 'Anayasa ve kanun dışı Eylemlerle milli bütünlüğü zedeleyici ve Cumhuriyeti tahrip edici her türlü faaliyete karşı, Devlet'in 'Anayasa Düzeni içinde, kendisini savunmasını ve bu çeşit tehlike ve faaliyetlerle etkili şekilde mücadele edilmesini, kesin zaruret saymaktadır. İç Güvenliği ve Kanun Hakimiyeti'ni sağlamakla görevli 'Devlet Kuruluşları'nın ve 'Güvenlik Kuvvetlerinin görevlerini tarafsızlıkla, azim ve kararlılıkla yerine getirebilmeleri için Hükümet, gerekli her türlü ihtimamı gösterecektir..."

Kanunların suç saydığı fiillere, hiçbir şekilde, müsamaha etmeyecek ve 'Kanun Dışı' eylemlere girişenlere karşı, kanunların tam olarak uygulanması için gerekli dikkati göstereceğiz..."¹¹

"12 Nisan 1975 günü Demirel başkanlığındaki AP-MSP-CGB-MHP-Bağımsızlar ortak hükümetine 218'e karşı 222 güvenoyu iş başı yaptırılması, Türkiye siyasetinde 1960'larda ortaya çıkan sağ ve sol şeklindeki kutuplaşmanın artık yerleştiğine kanıttır."¹²

Demirel'in özellikle Başbakanlığının ilk dönemlerinde, dış politikada küresel bir vizyona sahip olduğunu söylemek mümkün olmayabilir. Ancak zeka ve sağduyusuyla Türkiye'nin dış politikada, mevcut koşullarda, izlemesi gereken genel çizgiyi doğru olarak saptamıştır. Türkiye'nin gerek güvenliği, gerek ekonomik gelişmesi için Batı dünyasıyla sıkı bir işbirliği halinde bulunmasının zorunluluğuna inanmıştır. Bir yandan Türkiye'nin çok karışık bir bölgedeki jeostratejik konumu, diğer yandan ekonomik gelişme için gerekli olan finansal kaynak ve teknolojinin hemen hemen sadece Batı dünyasında bulunduğu gerçeğinden kaynaklanan bu

¹¹ Ertuğrul Alatl, Müdahale, Alfa Yayınları,1.Baskı, İstanbul, 2002, s.162,163.

¹² Akşin, a.g.e., s.273.

zorunluluğun, duygusal tepkilerin etkisiyle göz ardı edilmemesine ve bunun icabının, Türkiye'nin kişiliği ile bağdaşan bir çizgide yapılmasına özen göstermiştir.¹³

İç yapısı ve genel felsefesi itibarıyla Batı'ya yakın bir yönetim olmasına rağmen, dış politikası açısından şöyle bir özellik gösteriyordu: 1960'ların ortalarında başlayan çok yönlülüğü büyük ölçüde uygulayan siyasal felsefe, yeniden iktidar olmuş demektir. Hükümet, iç yapısı itibarıyla Batı'ya yakın sayılabilirse de dış politikada yine Batı'yla mesafeli, sosyalist ülkelerle diyaloga dayalı ilişkiler kuracak, özellikle Orta Doğu'da Arap dünyasına eğimli bir politika izleyecekti. Üstelik Batı'yla mesafeli ilişkileri ve Arap ülkelere yakınlığı daha da belirgin olan MSP de, bu yeni koalisyonda yer almaktaydı.¹⁴

Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan 1975 Temmuz ayı haberine göre; Türk Dış Politikası'nın bakış açısının değiştiğinden ve yeni bir oluşum içerisine girdiğinden bahsedilmiştir. Amerika tarafından baktığımızda taraf olduğu ikili anlaşmaların tek taraflı feshedilmesi ve Kıbrıs müdahalesi akabinde uygulanan silah ambargosunun devam ettirilmesi gibi sebeplerden dolayı Türkiye tüm kontrolleri sağlayarak daha önceden sağlanan bütün olanakları ortadan kaldırmıştır. Bu kaldırılan olanaklardan bahsedilmiş ve bunların Amerikalıların Türkiye'ye girişlerinde gümrük şartı aranması, Amerikalıların Türkiye'nin önde gelen ticaret kentlerinde açtıkları satış mağazalarındaki mallar için de gümrük vergisi ödenmesi, Amerikan askerlerinin Türkiye içinde dolaşımının posta ve gümrük kolaylığının ve silah taşıma izinlerinin kaldırılması, merkez veya taşrada telsiz sistemi kullanılmasının yasaklanması, ABD e Türkiye arasında giriş çıkışlarda vize uygulamasının mecburi olması, Türkiye sınırları içinde kanun dışı bir eylemde bulunmuş Amerikan vatandaşı Türk mahkemelerinde yargılanması, NATO kontrolünde bulunan İncirlik Hava Üssü hakkındaki kararların Türkiye'nin alacağı karardır. Hürriyet Gazetesi yazarlarından Doğan Uluç'un görüşü şöyledir: "Truman Doktrini ve Marshall yardımının sonucu olarak, ABD Edirne'den Rize'ye birçok stratejik noktada askeri tesisler kurmuş Türk –Amerikan Dostluğu başlamıştır, ancak bu dostluk ABD Temsilciler Meclisi'nde

¹³ Ercüment Yavuzalp, Liderlerimiz ve Dış Politika, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s.144.

¹⁴ Mehmet Gönlübol- Ömer, Kürkçüoğlu, Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995), Siyasal Kitabevi, 9.Baskı, Ankara, 1996, s.555.

alınan bir kararla 15 dakika içinde bozulmuştur. Bozulan Türk - Amerikan, Türk – Sovyet ilişkilerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmuş, Türkiye'nin Ortadoğu Politikası da bu doğrultuda yeniden şekillenmeye başlamıştır." ¹⁵ Oral Sander'e göre: "1975-1978 arası Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun nedenlerinden biri ve belki de başlıcası, Amerikan yönetimine göre Türkiye lehine bozulmağa başlayan Türk-Yunan askeri dengesiydi ve bu dengenin yeniden kurulması gerekiyordu. Şimdi, yine Amerikan yöneticilerinin değerlendirmesine göre, Türkiye ile Yunanistan arasında görelî bir askeri denge sağlanmıştır. Bu sağlandığına ve Türk hükümetlerinin böyle zorlama önlemleriyle Kıbrıs politikasında ödün vermeyeceği anlaşıldığına göre, silah ambargosunun konma amacı ortadan kalkmıştır." ¹⁶

Demirel'in milliyetçilik söyleminin etno-kültürel ir millet anlayışıyla 'flört ettiği' ve özellikle 1990'larda 'anayasal vatandaşlık' şiarını serdedişiyle taban tabana çelişen nokta, "Türk Dünyası" bahsidir. Demirel, 1975'te milliyetçi muhafazakar bir topluluk önünde Pantürkist bir "gizli gündem" imasıyla konuşmuştu:

"Bugün Türkiye aslında bir manevi vecibenin içerisinde. Büyük Türk topluluğu sadece Anadolu Türklüğünden ibaret değildir. Büyük Türk topluluğu, Adriyatik Denizinden Japon Denzine kadar uzanan sahada, Türk medeniyeti, Türk-İslam medeniyeti vardır. Biz Misak-ı Milli içine sığmışız, diğerlerini düşünemeyiz demek doğru değildir. Aslında Anadolu Türklüğünün elindeki meşale, büyük Türk topluluğu için fevkalade önemli bir ümit kaynağıdır." ¹⁷

Demirel dönemi dış politikasında önemli bir diğer nokta da Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla sonuçlanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) kurucu devletleri arasında yer almamızdı. 1 Ağustos 1975'te 35

¹⁵ Merve Demiriz, Askeri Darbeler Ve Türk Dış Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, Ankara, 2011, S.101,102.

¹⁶ Oral Sander, Türkiye'nin Batı Bağlantısı I, ABD ve Türkiye, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Yıl: 1979 Cilt: 34 Sayı: 1, S.70, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/view/5000054108>, Erişim Tarihi: 03.02.2014.

¹⁷ Bora Tanıl, Liberalizm Adalet Partisi, Süleyman Demirel, s.566, http://www.ata.boun.edu.tr/htr/documents/312_7/Secimler/Bora,Tanil_SuleymanDemirel.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2014.

ülke tarafından Helsinki Son Senedi'nin imzalanmasıyla, "*Detant*" yolunda önemli bir başarıya ulaşılmış oluyordu.¹⁸ Gerek Türkiye'nin istikrarsızlıkla baş etme çabaları içinde olması gerekse siyasilerin arasındaki iktidar çatışmaları gibi gündemi meşgul tutan olayların arasında Demirel'in bu duruşu Türkiye'nin halen dış politika konusunda sağlam adımlar atmaya özen gösterdiği anlamına geliyordu. "Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'yi Başbakan olarak temsil eden Süleyman Demirel, 35 ülkenin lideriyle birlikte Helsinki Nihai Senedine imza atarken, nükleer savaş tehlikesi bir ölçüde kontrol altına alınmış oluyordu. İmzacıların insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterecekleri ve belli ölçüde denetime açık olacakları sözünü verdikleri Helsinki Nihai Senedi ile başlayan süreç, 2 blok arasında bilimsel ve kültürel işbirliğini de öngörüyordu."¹⁹

Ancak, yumuşama olgusunun pekiştirdiği çok-kutupluluğun kısa sürede birçok bakımdan aşınmaya uğradığı da görüldü. Bir kere, SSCB'nin detant döneminden yararlanarak, klasik silahlarda gücünü arttırmaya çalışması, özellikle Carter'in Başkanlık döneminde ABD'nin pasif politikasından yararlanarak birçok yerde genişlemeye yönelmesi, detantı aşındıran temel etken oldu.²⁰ "Kıbrıs çıkartmasından sonra Türkiye'ye silah ambargosu uygulayan ABD'ye karşılık, hükümet Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşması (OSİA)'nın feshedildiğini ilan ederek, Türkiye'deki ABD üslerinin kullanımını durdurdu."²¹ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan Sayın Onur ÖYMEN 11 Şubat 2010' tarihinde Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(USAK)'ndaki bir konferansında şunları söylemiştir:

"1975 yılında Amerika Türkiye'ye silah ambargosu koydu. O kadar katı bir ambargo ki tek bir teçhizat, tek bir mermi vermediler. Pilotlarımızın uçuş iskemlelerini fırlatma aletini bile vermediler. Pek çok pilotumuz şehit oldu. Buna

¹⁸ Kürkçüoğlu-Gönlübol, a.g.e., s.544.

¹⁹ Hürriyet Yaşam, Demirel, AGİT'in de Babası, 18 Kasım 1999, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/11/18/157714.asp>, Erişim Tarihi: 05.07.2014.

²⁰ Kürkçüoğlu-Gönlübol, a.g.e., s.544.

²¹ 12 Eylül Darbesi Giriş, Özel Dosyalar, Hürriyet, S.27, http://dosyalar.hurriyet.com.tr/h0aber_resim_3/12_eylul_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 12.01.2014.

rağmen Türkiye 3,5 sene direndi. Sonunda Türkiye hiçbir taviz vermeden Amerika geri adım attı. Vazgeçtiler. Sonuç alamayacaklarını anladılar. Direnirseniz kazanırsınız. Türkiye-ABD ilişkilerine bir şey olmadı. Ama Türkiye kazanabileceğini gösterdi. Bunun gibi baskılar her zaman her yerde olur. Ama ölçü siz bu baskılara direnebiliyor musunuz, direnemiyorsunuzdur."²² Bu kanıya göre Demirel'in uyumlu ve aynı zamanda tutarlı dış politikası 1977 seçimlerine dek varlığını korumuştur.

2.1.2. II. Ecevit Hükümeti(1977-1977)

Türkiye'nin içinde bulunduğu kaos ortamı bir yana dünyadaki inişler ve çıkışların, stratejik konum öneminin artması gibi durumları göz ardı etmek yanlış olacaktır. "1 Mayıs olaylarının 5 Haziran 1977 genel seçimlerinden hemen önce olması ve Bülent Ecevit'in tek başına iktidarının önünün kesilmesinin bir parçası olduğu tezi görmezden gelinemez. 1 Mayıs 1977 Taksim Meydanında yaşananları anlayabilmek için 70'li yılların başından itibaren dünyada ve Türkiye'de meydana gelen olaylara yakından bakmak gerekiyor. Solun yükselmesine bağlı olarak Soğuk Savaş'ın da yükseltildiği, Türkiye'nin 'satranç tahtasındaki' en önemli ülkelerden biri haline geldiği yıllarda Türkiye'nin ne yapacağı kestirilemeyen bir lidere tek başına teslim edilmemesi gerekiyordu ve beklendiği gibi de oldu."²³

Türkiye gidişatı konusunda halkın ayakta kalmasını zorlaştıran ekonomik durum yanında birçok iç karışıklık gibi durumlar çözüm bekliyordu. "Bir yandan artan terör olayları bir yandan döviz sıkıntısı nedeniyle duran ithalat ve bu durumun kaçınılmaz sonucu olarak temel tüketim mallarının sınırlı üretiminden kaynaklanan karaborsa, kuyruklar Başbakan Demirel'i yıpratıyordu. Bu olumsuzluklara bir de koalisyon ortaklarının birbiriyle yaşadıkları sorunlar eklenince erken seçim Demirel için bir kurtuluştu. Demirel erken seçim çağrısında bulundu ve Ecevit de bu öneriye

²² Onur Öymen, Liderleri Aydınlarla Buluşurma Platformu, USAK Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01.03.2010, http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=4&cat=1198#.VR71LfmsXfg, Erişim Tarihi: 02.06.2014.

²³ Hüseyin Yayman, 1 Mayıs 1977'de Ne Oldu?, Radikal Gazetesi, 13 Mayıs 2015, http://www.radikal.com.tr/radikal2/1_mayis_1977de_ne_oldu-1088007, Erişim Tarihi: 05.03.2014.

olumlu yanıt verince Haziran 1977 günü seçime gidilmesi Meclis'te onaylandı."²⁴ Artan istikrarsızlık ve çözümsüz sorular Demirelli'ni erken seçimin bir çıkar yolu olacağına inandırmıştı. "Partisi, 5 Haziran 1977'de yapılan genel seçimlerde 41,4 oy oranı ile 213 milletvekili çıkararak Ecevit, 21 Haziran 1977'de azınlık hükümetini kurdu ancak 3 Temmuz'da TBMM'den güvenoyu alamadı."²⁵ Ne var ki MC hükümetleri boyunca halk hiç bir soruna karşı duyarsız kalmadı. Bu seçime CHP'ye oy verenler ve sosyalist bazı çevrelerden oy verenler Ecevit hükümetinin sorunları bir nebze çözeceği, derinleşen yaraların sarılacağı ümidiyle bakıyordu.

Bu hükümetin programında dış politika konusunda şu görüşler yer alıyordu:

Hükümet Programı'nda, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde yumuşamaya, dünya barışına verdiği önem belirtiliyor. Dış politika konusunda ve uluslararası alan bilgileri ve ulusal yarar doğrultusunda Türkiye'de yaşayan herkesin ilgilenmesini ve yer yer katkı sağlamasını hükümetin bir görevi saymaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM), Bakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları'nın 7.Cilt dosyasında varlığı kısa süren II. Ecevit Hükümetini Ecevit'in sözleriyle şöyle özetleyebiliriz:

1977 yılı Haziran seçimleriyle kurulan Cumhuriyet Hükümeti'nin politika gidişatının sadece yaşanan dönemin sorunlarını değil geçmiş dönemden gelen sorunlarının köklerini de çözüme kavuşturacağı doğrultusunda olduğunu belirtmekteydi. Geçmiş dönem hükümetine bakacak olursak 1975 yılı başlarında iş başına geldiğinde Türkiye'nin kısa vadede borcu neredeyse yoktu. Uzun yılların geride bıraktığı borcu ise sadece dört milyar yedi yüz elli milyon dolardı. Ancak yine bu hükümetin görev süresi bittikten sonraki borç dokuz milyar doların üzerine çıkmaktadır. Hem de bunun büyük bir oranı kısa vadede ödenmesi gereken borçtur.

²⁴ Yaşar Okuyan, Ecevit'in Hayali Kâbusa Dönüştü, Cumhuriyet Gazetesi, 31 Mart 2013, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/412726/Ecevit_in_hayali_k_busa_donustu.html, Erişim Tarihi 02.01.2014.

²⁵ Milliyet, 25 Temmuz 2004, <http://www.milliyet.com.tr/2004/07/25/son/sonsiy04.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2014

Türk milletinin, ayakta kalmak adına bağımsızlık uğruna tüm olanakları kullanmış ve tüm zorluklara göğüs gerdiğini; savunma kuvvetlerinin de üzerine düşen görevi gönülden samimiyet duygusuyla ve ciddiyetle yerine getirirken, milletin huzur, mutluluk ve eğitimi konularında desteğini esirgemediğini belirtmiştir. Dönemin en hızlı gelişen yanı silahlanmanın karşısında milletin güvenliğini en yüksek düzeyde sağlamak adına Türkiye'nin ekonomik durumunun denk ülkelerden aşağıda kalmaması için bunalım ve dar boğazdan çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim bu hükümetin gerek dış borçlar gerekse ülke içi ekonomik krizin aşılması için hızlıca bir çözüm programı oluşturarak gerekli kararların alınıp faaliyete geçileceğinden şüphe duyulmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Ayrıca değindiği konulardan biri de Cumhuriyet Hükümeti'nin milli savunma politikasının dış politika konusunda da uygulanacağını hiçbir ayrılık gözetmeden aynı kriter ve disiplin ile uygulanacağıdır. Bu prensip ile dışa bağımlılığın önüne geçecek çözümler yaratılacağıdır. Çevre ülkeler ile karşılıklı ilişkileri güven ve ortak amaç çerçevesinde barışçı yolları kullanarak bir dış politika uygulanacağını taahhüt ederek bu yanı böylesine prensipli ve disiplinli bir dış politika ile kuvvetlendireceğidir.

Karışık iç politika ortamında bu kısa süre korunabilmiş hükümetin sonuna gelinmişti. CHP yine bir seçimle karşı karşıya kalmıştı. Seçim sonuçları meclisi kilitlemişti. Cumhurbaşkanı hükümeti kurmakla önce Ecevit'i görevlendirdi. Ancak CHP liderinin çalacak kapısı yoktu. MSP'yle bozuşup ayrılmış, MHP'yle kavgalı, AP'ye istekli değildi.

Geriyse Ecevit'in kafasındaki tek seçenek kaldı: azınlık hükümeti. Ancak onu da başaramadı. Sayısı yetmedi. Bu defa sıra Demirel'e geldi.²⁶

2.1.3. V. Süleyman Demirel Hükümeti (Temmuz 1977 - Ocak 1978)

Dönemin işleyişine bakacak olursak, Türkiye'deki seçmenlerin neredeyse yarısı düzenin değişmesini isteyen ve net bir şekilde sol görüşe sahip olduğunu

²⁶ Mehmet Ali Birand, 12 Eylül Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitap, 6. Baskı, İstanbul, Eylül 2010, s.59.

söyleyebilen bir partiye oy vermekle birlikte kendisinin iktidara çıkmasını ve kendi programını sağlam bir şekilde işleyişe koymasını istemektedir. "Fakat CHP'nin parlamentoda yeterli çoğunluğa erişemeyerek 213 milletvekilliğinde kalması, sosyal demokrat iktidarı engellediği gibi, partinin güç yitirmesini çabuklaştıran gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bunun üzerine Süleyman Demirel'in liderliğinde kurulan II. MC Hükümeti 219 red oyuna karşılık 229 ile güvenoyu almış, fakat Ocak 1978'e kadar dayanabilmiştir."²⁷

1977-1978 yılları arasında yaklaşık altı aylık bir süre işbaşında kalabilen 2. MC Hükümeti Dönemi'nde de durum pek iç açıcı değildi.

"1977'nin ilk aylarında ekonomik yaşam son yılların en büyük çaresizliğini yaşıyordu. Hükümet kaynak bulmakta zorluk çekiyor, Hazine '70 Cente muhtaç' duruma düşüyordu."²⁸

Süleyman Demirel, ikinci defa sahneye çıktığında Türkiye geneli durumu açıklama gereği duymuştur ve birkaç konuya değinmiştir. O güne dek hükümetin kurulmamasına sebeplerin olduğu ve istikrarsızlık sürecinin yaşanmasının sıkıntılar yarattığı ama yine de hükümeti kurmayı başardığına değinmiştir. Ambargonun devam etmesi, petrol krizi etkilerinin halen sürüyor olması, ihracatın iç giderleri bile karşılamadığını belirtmiştir.

Dış politika açısından bu kısa süreç için Demirel'in bakış açısı şöyle açıklamak mümkündür:

Dış politikamızı genel ilke ve disiplinlere bağlı kalarak devam ettirirken, Türkiye ve aynı zamanda bölgedeki yumuşama olgusunun daha da yerleşmesini destekleyerek barış ortamı sağlanması için çaba sarf edilmesiydi. Geliştirilen yeni şartlarımız ve uyum sürecimizde Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) ile de ilişkilerimizin olumlu yönde devam ettirilmesiydi. Sovyet Rusya ile komşuluk ilişkilerimiz konusunda da dostluk ilkeleri ve gerçekçi ilkelerle bölgenin işbirliği

²⁷ Sina Akşin, Türkiye Tarihi - Çağdaş Türkiye 4, Cem Yayınevi, S.243-244. <http://www.biligbitig.com/2014/07/cagdas-turkiye.html>. 01.05.2014.

²⁸ Erbil Tuşalp, Türkiye'nin kabusu MC'ler..., Milliyet Haber, 19.05.1999, <http://www.milliyet.com.tr/1999/05/19/haber/hab01.html>, Erişim Tarihi 05.07.2014.

içinde olmasına katkı sağlamayı hedeflemekteydi. En yakın komşularımızdan olan Yunanistan hakkında ise iki ülke arasında da uzun vadede olumlu ilişkilerin yürütüleceği ve karşılıklı menfaatlerin korunması yolunda bölgenin tansiyonunu her zaman normal seviyede tutarak iyi niyetli ve yapıcı çözümlerle görüşmelerin yapılacağını inancını dile getirmekteydi. Ege Denizi'ndeki milli hakların korunması konusunda kararlı olduğumuz belirtilirken karşılıklı saygı çerçevesinde hiçbir olumsuz ilişki yaşanmayacağını taahhüt edebiliyordu.

II. MC Hükümeti'ni beş buçuk ay kadar iktidarda kalma süreci sonrası yıkılışa götüren en önemli sebep yanlış uygulanan hükümet politikaları ve halkın bu hükümetten beklediği çözüm sürecinin hayata geçirilerek başarı sağlanamaması olmuştur. "Parlamentoda hükümetin düşürülmesini sağlayamayan CHP, kamuoyundaki örgütlü hareketini de kullanarak muhalefetini parlamento dışına taşıyarak etkili olmaya çalışmıştır."²⁹ İktidara gelebilen bu hükümet beklenenin aksine gruplar arasındaki karşılığı daha da tırmandırdı. "Artık sadece okullar değil, tarafların yaşam tarzları hatta görünüşleri bile ayrışmaya başlamıştı. Sağcı ve solcu gençler artık giyim kuşamlarından sakal bıyık biçimlerine, kullandıkları sözcüklere kadar farklılaşmıştı. Birbirlerini gördükleri yerde çatışma çıkıyordu."³⁰

CHP, gerilen iç siyasi ortamda gelişen olaylardan dolayı Adalet Partisinin ülkenin iç ve dış güvenliğini tehlikeye düşürdüğünü, anayasa ve kanunlara aykırı hareket ettiğini ve bu durumun halkın birlik ve beraberliğini bozduğunu iddia etmiştir. "Başbakan Süleyman Demirel başkanlığındaki hükümet hakkında Anayasanın 89., Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 107. maddeleri uyarınca bir gensoru açılması için önerge verilmiştir. TBMM'nin 31.12.1977 günlü oturumunda yapılan oylama sonucunda hükümet güvenoyu alamayınca düşürülmüştür."³¹

²⁹ Kadir Kasalak-Fuat, Uçar, Türk Siyasetinde Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2014, Sayı: 33, ss.50-51, http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/33/33_3.pdf, Erişim Tarihi: 20.3.2015.

³⁰ Birand, a.g.e., s.60.

³¹ V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978), <http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/o41.htm>, Erişim Tarihi: 03.01.2014.

2.1.4. III. Bülent Ecevit Hükümeti(Ocak 1978-Ekim 1979)

5 Ocak 1978'de AP'den istifasını veren 11'ler Cumhuriyetçi Güven Partisi(CGP) ve Demokrat Partisi(DP) verdiği önemli destek ile kurulmuş olan III. Ecevit Hükümeti 229 güvenoyu alarak bakanlık sayısını yükselttiği görülüyordu. CHP'nin ağır bastığı hükümetin gözettiği politika ilkeleri nedeniyle dışarıdan bakanlardan tepki alıyordu.

1978 yılında Moskova'ya giden Bülent Ecevit, SSCB ile Siyasi ve Ekonomik Belgeleri imzalamıştı. *"Bizi zorlamasınlar, dünyanın dengesini değiştiririz, onlar da pişman olur"* diyordu.³² III. Bülent Ecevit hükümetinde dış politika konusuna baktığımızda bazı değişik durumlar göze çarpıyordu. "Başbakan Ecevit bir yandan Kıbrıs'ta bir takım tavizler verirken, Sovyet Rusya'yı Türkiye için bir tehlike olarak görmediğini söylüyordu. Tabii bu sözler Amerika'nın kulaklarını okşayacak sözler değildi. Başbakan Ecevit'in 1978 Haziranında Sovyet Rusya'ya yaptığı ziyarette, Sovyetlerle 23 Haziran 1978'de bir Siyasi Belge imzalaması, Amerika için herhalde daha da can sıkıcı idi. Esasında bu siyasi belgenin muhtevası pek mühim değildi. 17 Nisan 1972'de yayınlanan Türk-Sovyet münasebetlerini esas itibariyle 1975 Helsinki Deklarasyonuna dayandırmakta idi. Mühim olan, Belge'nin kendisinden ziyade, Ecevit'in Sovyetlere karşı tutumu idi. Bu tutumun NATO çevrelerinde tepki ile karşılandığı da bir gerçektir."³³

Bülent Ecevit, devraldığı hükümetle birlikte Türkiye'nin durumunu Genel Kurul konuşma metninde şu sözlerle açıklamaya çalışmıştır: *"Yönetimi, hem iç güvenlik açısından, hem de ertelendikçe ağırlaşan ve aleyhimize dönüşen uluslararası sorunlar ve dış güvenlik açısından en elverişsiz koşullarla devralan Hükümetimiz, ekonomik ve mali alanda da ağır bir miras üslenmektedir. Hızlı enflasyon ve görülmemiş hayat pahalılığı, döviz yokluğu, ağır dış borçlar, enerji ve mal kıtlıkları, ihtikâr, karaborsa, yatırımda ve üretimde etkinliğin büyük ölçüde aksamış olması, her alanda savurganlık ve kadro şişkinlikleri ve toplumsal barışı*

³² Akşin, a.g.e., s.277.

³³Dünya Yüzyıl Siyasi Tarihi, Google Kitaplar, <https://books.google.com.tr/books>, Erişim Klasikleri, 20. Tarihi: 05.07.2014.

*bozacak boyutlara ulaşan işsizlik, bu mirasın gözler önündeki belirgin örnekleridir. Fakat Hükümetimiz, Türk Ulusunun üstün niteliklerine, Devletimizin sağlam temellerine dayanarak ülkede huzur ve barış sağlayabileceğine güvendiği gibi, büyük Ulusumuzun yeteneklerinden güç alarak ve ülkemizin bugüne kadar gereği gibi kullanılmayan kaynak ve olanaklarını değerlendirerek ekonomik sorunların da üstesinden gelebileceğine inanmaktadır."*³⁴

*"Hükümetimiz dış politikanın ulusal savunma politikasından ayrılamayacağına inanır. Bu inançla, Türkiye'nin savunmasını aşırı ölçüde dış desteğe ve belirli bir kaynağa bağımlılıktan esirgeyici bir ulusal güvenlik kavramı oluştururken, dış politikada da bunun gereği olan düzenlemeleri yapacaktır. Bölge ülkeleriyle ilişkilerini karşılıklı güvene ve ortak yarara dayandırarak, ulusal güvenliği, en başta böyle bir barışçı dış politika ile güçlendirmeye çalışacaktır. İttifaklara olan katkısının bölge ülkeleri için bir kuşku ve güvensizlik etkeni olmamasına sürekli özen gösterecektir. İttifaklar çerçevesi içinde olsun veya olmasın, uluslararası ilişkilerde ulusal güvenliğimiz olumsuz yönde etkileyici ulusal haklarımızı ve çıkarlarımızı ve uluslararası ilişkilerde amaç edindiğimiz ilkeleri zedeleyici politikalar Hükümetimizce benimsenmeyecektir."*³⁵

*Sözlerine Kıbrıs örneği ile devam ederek, "1974'deki Türk Barış Harekatıyla özgürlüğe ve güvenliğe kavuşan Kıbrıs Türklerinin özgürlüklerim ve güvenliklerim sürekli kılmak, Kıbrıs Ulusal Türk Toplumunun her alanda gelişmesini hızlandıran ve kendi kendini yönetme hakkını güvence altına alan çözümlere katkıda bulunmak üzere her çaba zaman yitirmeksizin gösterilecektir."*³⁶ diye özetlemiştir.

*"Avrupa Ekonomik Topluluğu ile düğümlenen ilişkilerimizi, Ulusumuzun, sınılaşmamızın ve ekonomimizin yararına bir çözüme ulaştırmak için gereken girişimleri derhal yapacaktır."*³⁷ diyerek sözlerine nokta koymuştur.

³⁴ Haz. İrfan, Neziroğlu-Tuncer, Yılmaz, Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları, Cilt 7, TBMM, s.559,

https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_cilt7.pdf, Er. Tar.: 01.11.2014.

³⁵ Neziroğlu-Yılmaz, a.g.k, s.579.

³⁶ Yılmaz, a.g.e., s.87.

³⁷ Yılmaz, a.g.e., s.87.

III. Ecevit Hükümeti en büyük iç siyasi olayını 22 Aralık 1978 günü Kahramanmaraş'ta yaşamıştır. Elleri silahlı, taşlı ve sopalı gruplar kente haki olmuş, nedense güvenlik kuvvetleri(TSKdahil) duruma müdahale etmemiştir. Bu durum halkın güvenlik kuvvetlerine ve hükümete olan güvensizliğine yol açacak ve ülkede çeşitli yerlerde ve genelde büyük kentlerdeki işçi örgütlerine karşı savunma komiteleri kurulmasını sağlayacaktır.

1979 yılında Türkiye'nin başına geçen sosyal demokratlar ekonomik sıkıntı ve terör olaylarının zirvede yürümesi sebebiyle ne bir sistem doğrultusunda hareket edebiliyor ne de muhalefet karşısında dik durma fırsatı bulabiliyordu. "14 Ekim 1979'da kısmi Cumhuriyet Senatosu seçimleri ile birlikte, boşalan beş milletvekiliği için yapılan ara seçimlerde üstünlüğü uzak ara Adalet Partisi'ne kaptıran CHP'nin lideri Ecevit, sonuçların iyi olmadığını fark ederek 16 Ekim 1979'da istifa ediyordu. Bu şimdiye kadar Türk siyasal hayatında alışık olmadığımız türden centilmence bir davranıştı ve kısa bir süre iktidarda kalan Ecevit hiç bir projesini uygulamaya sokamamasına ve iktidar koltuğunun sıcaklığına rağmen, başarısız kısmi seçim neticeleri sonrası istifa etmeyi yeğliyordu."³⁸

2.1.5. VI. Süleyman Demirel Hükümeti(1979-1980)

14 Ekim 1979'da yapılan ara seçimlerde CHP gerileme gösterdi. Ana muhalefet partisi durumundaki AP ise önemli gelişme kaydetmişti. Ara seçimlerin sonuçlarını, halkın "güvensizlik oyu" olarak yorumlayan Bülent Ecevit 16 Ekim'de istifa etti.

Ana muhalefet partisi durumunda olan ve ara seçimlerden güçlenerek çıkan AP, 12 Kasım'da "azınlık hükümeti" kurdu. Süleyman Demirel, genel seçime gidildiği takdirde tek başına iktidara geleceğini gördüğünden, bu defa yeni bir "Milliyetçi Cephe" hükümeti kurma yoluna gitmemiş ve sağ kanatta yer alan eski koalisyon ortaklarının güvenoyu desteğine dayanmakla yetinmişti.

³⁸ Ozan Örmeci, Bülent Ecevit, 20 Aralık 2009, <http://ydemokrat.blogspot.com.tr/2009/12/bulent-ecevit.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2014.

Bu hükümetin programında dış politika konusunda şu görüşler yer almaktadır:

Hükümet, Türk dış politikasının gerekleri hakkında hiçbir endişeye yer vermeyecek aşamada görev yapacaktır. ABD ile ilişkilerini karşılıklı çıkarlara dayalı olarak saygı çerçevesinde taahhütler vererek ve bunlara bağlı kalarak yürütecektir.

Türkiye, Kıbrıs sorunu konusunda müzakere yoluna giderek bu sorunun adil bir şekilde çözülmesi ve iki bölgenin, iki toplumun federasyon biçiminde bir sonuç elde edebilmesi için makul kararlar ile anlayışlı bir tutum sergileyecektir.

Yunanistan ile olan çekişmeli konular hakkında da Türkiye'nin dışında gelişen sorunların çözümünde her iki ülkenin de menfaatine hizmet eden kararlar ile barışçı müzakereler gerçekleştirilecektir.

Ege Kıt'a Sahanelığı konusundaki Türkiye hakları yadsınamazdır. Bu durumda hiçbir şekilde geri adım atılmayacak Türkiye haklarından kati surette vazgeçmeyecektir. Ege adalarının uluslararası anlaşmalara uygun olmayan koşullarda silahlandırılmasına sessiz kalamaz. Ayrıca Batı Trakya Türklerine yapılan haksız davranışlara tepki gösterecektir.

Diğer hükümetleri bir yana bırakın, Yunanistan ile ilgili olan adaların silahlandırılması ve karasu sorunları gibi konular en başından vurgulanmıştır.

1979'un Ağustos ayında CIA tarafından hazırlanmış Türkiye gidişatı hakkındaki bir istihbarat raporunun Beyaz Saray'da ilgili alanlara dağıtıldığı görülmektedir. "Türkiye: Bir Krizin Ekonomik Boyutları" adlı raporda, Türkiye içi bir krizin mevcut olduğunu ve bu krizin ilerleyen süreçte istikrar konusunda sorunlar yaratacağını, bu nedenle de NATO'nun doğu kanadı bağlamında Ankara'nın güvenilirliğini tehdit edeceğini ifade etmiştir. "Raporda temel meseleler olarak; nüfus artışı, göç ve şehirlerin büyümesi, geleneksel İslam, dini reform çabalarına karşı direniş, mezhep çatışması, orta sınıfın yükseliş, kırsal bölgelerin siyasi gücü, Kürt

ayrılıkçılığı, ekonomik sorunlar, işsizlik, gelir dağılımındaki sorunlar, tarımın ihmal edilmesi gibi bir dizi başlığa yer verilmektedir."³⁹

Öte yandan Demirel'in özel bir gazeteye verdiği röportajda iktidarından darbeye kadar geçen süreci kısa cevaplarla tanımlamaya çalışılmaktadır. Hükümeti kurduğunu ancak ülkenin bir kaşık şekere, yağa, mazota aç olduğunu belirtiyor ve o hükümetin 24 Ocak kararlarını alan hükümet olduğunun üzerine basarak Liberalizmin miladı olarak nitelendirmektedir. Hükümetin kurulması yetmiyor, sorun devletin işlememesindedir. Sıkıyönetim olmasına rağmen İstanbul'da terör olaylarının durdurulamaz hale geldiğinden bahsetmektedir. Komutanlarla toplantılar yapılıyor ve en önemli sorun olarak kabul edilen ekonomi ve güvenlik sorunları konuşulmaktadır. Ekonomide bir nebze adım atılabilirken güvenlik konusunda ilerleme kaydedilememektedir. Derin devlet denen olay tam da bu olarak algılanmaktadır.

Sıkıyönetimin tüm komutanları toplanmıştır. İçlerinde Genelkurmay Başkanı da bulunmaktadır. Sıkıyönetimden mesul kişinin hükümet olduğunu ancak hükümetin çabaları ile işlerin yürümediğinden söz edilmektedir. Sosyal alanlardaki huzurun sağlanması gerektiğinden ve devletin bunu herhangi bir şekilde başarmak zorunda olduğuna değinmektedir. Burada söylenecek tek ve son bir söz vardır. Yapamayan gidecek, yapabilen kalacaktır. Demirel, Orgeneral Necdet Üruğ'a sıkıyönetimin niçin başarısız ve verimsiz geçtiği sorularını sorarken Türkiye'nin huzursuz sokaklarının huzura kavuşmasının bizzat hükümetinin görevi olduğunu belirtmektedir. Üruğ: askeri yargı ve askeri idare arasındaki iletişimsizliğin ancak yasal düzenlemelerle işlerlik kazanacağını ve bunun için de meclisten yasa geçmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Derin devletin giderek derinleştiği ve askeri sistemin darbe şartlarının oluşmasını beklediği gerçekleri Demirel için su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

³⁹ Mehmet Akif Okur, Türkiye-ABD İlişkilerinin 12 Eylül Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, s.76, http://www.ankarastrateji.org/_files/30122014180023-JALVD.pdf, 12.01.2014.

2.2. 1975-1979 Yılları Arası Dış Politikaya Bir Bakış

"Türk siyasetinde yetmişli yıllara damgasını vuran temel gelişmeler soldaki yükseliş ile sağdaki bölünme olmuştur. Soldaki bölünme ilk olarak CHP'nin kendi içinde başlamıştır.1973 seçimlerinde CHP genel başkanı Bülent Ecevit seçim öncesi başarılı bir seçim kampanyası yürütmüştür.1973 seçimleri sonrasında CHP oyların %33'ne sahip olup, Türkiye'nin en büyük partisi haline gelmiştir. Ecevit'le birlikte CHP'de yeni bir dönem, farklı bir boyut başlamıştır. "Ortanın Solu" politikasıyla tartışma ve ideolojik yeniden yapılanma sürecinde iki kez bölünme yaşanmıştır. Sağdaki bölünme ise sağ siyasetin hakim olduğu AP kuruluşundan beri bünyesinde farklı toplumsal kesimlerin çatışmasına neden olmuş, Demirel hükümeti yıllarında hükümetin izlediği politikalar partiye destek veren burjuvazi arasında çatışmalara neden olmuştur. Sağdaki bir diğer parti olan "Milli Nizam Partisi" Erbakan ve arkadaşları tarafından kurulmuş küçük ticaret burjuvazisinin ithal ikameci sanayileşme politikalarıyla gelişen büyük burjuvazinin gücünü kırmaya yönelik siyasal bir refleks olarak sağ seçmenin toplumsal tabanını bölmeye çalışmıştır."⁴⁰

"1975-1978 yılları arasında ABD tarafından Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmıştır. Özellikle ABD tarafından bu tarz bir eyleme maruz bırakılmasına karşın; Arap Orta Doğusu Devletleri (Afganistan, Libya, İran gibi) harekât boyunca Türkiye'yi hem söylem hem de maddi/askeri açıdan desteklemişlerdir. "⁴¹ Bu durum Türkiye'nin ilk zamanlar önemsemediği ve yakınlaşmadığı İslam Konferansı Örgütü(İKÖ)' ne yakınlaşmasını ve ilişkilerini geliştirmesine zemin hazırlamıştır.

2.2.1. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı İşgali

Afganistan, Ön Asya-Orta Asya ve Orta Doğu-Basra körfezi ile Hint Okyanusu arasında bir geçit noktası olma özelliğine sahiptir. Tarihi süreç içinde Türkiye daima çalkantılı yıllar geçirmiştir. Bu çalkantılar ve istikrarsızlıkların temel sebebi feodal ve kabile hayatına dayanan bir toplumsal yapıya dayanmasından

⁴⁰ Demiriz, a.g.t., s.100.

⁴¹ Erman Akıllı, Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı, Ortadoğu Analiz Dergisi, Ocak 2012 - Cilt: 4 - Sayı: 37, s.42, http://www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Yazilar/Dosyalar/2012111_erman_akilli239.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2014.

kaynaklanmaktadır. Kültürel ve etnik yapısı dolayısıyla Orta Doğu'da kabul edilen ancak Orta Asya'da bulunan, denize hiç sınırı olmayan bir ülkedir. Ticaret açısından merkez niteliğinde olması ve stratejik konumu nedeniyle tarihte belirli aralıklarla diğer bazı ülkelerin istilasına uğramıştır.

Afganistan'ın stratejik bir öneme sahip olması nedeniyle büyük devletler arasında bir mücadele sahası olarak görülmüştür. Bu durum ülkedeki siyasi istikrarsızlığın temel nedenidir. Ülkenin uluslararası politikada öneminin artması 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamıştır. Özellikle Çarlık Rusyası'nın 1854'te başlayan Kırım Savaşı'nı kaybetmesinden sonra Orta Asya'ya yönelmesi İngiltere'yi bölgede endişeye düşürmüştür. Bu durum 1907'de yapılan İngiliz-Rus Antlaşması ile Afganistan'ın İngiltere'ye bırakılması ile sonuçlanacaktır. Afganlar İngilizlere karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesini kazanarak bağımsız olmuşlardır ve krallık yönetimini kurmuşlardır. 1973'te Cumhuriyet ilan edilerek krallık yönetimine son vermişlerdir. 1978 yılında Sovyet Rusya ile Afganistan arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Aynı yıl Sovyet Rusya yanlısı yönetime karşı halk ayaklanma girişiminde bulunmuş ve bu durum üzerine Sovyet Rusya bölgeye uzman ve asker göndermiştir. Daha sonra ülkedeki iktidar mücadelenin devam etmesi ve siyasi olayların bir türlü sona ermemesi sonucu Sovyet Rusya 27 Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali dünya genelinde ve özellikle Avrupa'da büyük tepki ve heyecanla karşılandı. Çünkü bu işgal Sovyet Rusya'nın Basra Körfezi'ne inmesine ve Orta Doğu petrollerine ulaşmasında önemli bir adım atmasına ortam hazırlamıştır. Devamında Afganistan işgali en çok Pakistan'ı ilgilendirmiştir. Bunun nedeni Sovyet Rusya ile sınır komşusu olmasıdır. Çin ve Pakistan sorunu Birleşmiş Milletlere taşırken ABD ise Afganistan mücahitlerine yardıma başlamış ve ABD Başkanı Carter, durumu milletlerarası hukuka uygun olmadığını belirtmiş ve SALT II Anlaşması'nın iptalini istemiştir. Ayrıca ADB 1980'de Türkiye'ye yaptığı tahıl ihracatını kesmiştir.

"1970'li yılların sonunda hem Orta Doğu bölgesinin ve hem de milletlerarası münasebetlerin İsrail ile Mısır'ın barışmasından daha mühim hadisesi 1979 aralık ayı sonundan itibaren Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesidir."⁴²

Moskova'da yapılan 1980 yaz olimpiyatlarına Rusya'nın Afganistan'ı işgali nedeniyle ABD'nin isteği üzerine Türkiye dahil 62 ülke katılmayarak boykot etmiştir.

2.2.2. Ortadoğu-Türkiye İlişkileri

1973 yılında meydana gelen Arap-İsrail Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu devletleri ile ilişkilerinde değişikliğe gitmesine neden olmuştur. Türkiye Filistin halkını devlet kurmasını desteklemiştir. Ayrıca bu savaşın ortaya çıkardığı Petrol Krizi, Türkiye-Orta Doğu ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Petrol Krizi sonucu ham petrol fiyatının artması Türkiye'nin kredi karşılığı petrol almasına zemin hazırlamıştır. Özellikle 1977 yılından sonra enflasyonda başlayan hızlı artış Türkiye'yi, petrol üreten Arap ülkelerinden kredi karşılığı petrol alışverişi yapmak durumunda bırakmıştır. Bu durum Türkiye'nin Orta Doğu'da Araplar safına kaymasına mecburiyetini gerektirmiştir.

Petrol Krizinin ortaya çıkarmış olduğu Arap Devletleri ile yaşanan bu yakınlaşma Orta Doğu ülkeleri ile ihracatını arttırmak için sebep niteliği taşımaktadır.

1970'li yıllarda da Orta Doğu ülkeri ile ilişkilerinde hassas davranan Türkiye, Filistin sorunlarını yakından takip etmiş ve 1975'te Filistin Kurtuluş Örgütü'nü resmen tanımıştır. Bu durum iki ülkenin yakınlaşmasını sağlamıştır. "Ne var ki, bu yakınlaşmaya rağmen Türkiye Orta Doğu politikasının temel çizgilerinden uzaklaşmadı. İsrail ile ilişkilerini devam ettirdi. 1977 Camp David mutabakatını takiben Mısır ile İsrail arasında barış antlaşması akdedilince tüm Arap dünyası Mısır ile ilişkilerini askıya aldı. Mısır'ın Arap Ligi üyeliğine de son verildi ve Arap Liginin

⁴² Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Alkım Yayınevi, 18.Baskı, 2012, s.909.

merkezi Kahire'den Tunus'a nakledildi. Fakat Türkiye barış sürecini destekledi ve Mısır ile ilişkilerini devam ettirdi."⁴³

Türkiye'nin Orta Doğu ticareti, siyasi ilişkilerin de bölge devletleri ile geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Camp David Antlaşması'nı Türkiye, Arap devletleriyle olan ticari ilişkileri nedeniyle reddetmiştir.

1979 yılında İran'da Humeyni tarafından gerçekleştirilen devrim sonrası İran'da molla yönetimi başlamıştır. İran İslam Devrimi, laik olan Türkiye'de olumsuz bir hava yaratmış ve iki ülke arasında güven vermeyen bir atmosfer oluşturmuştur. Ayrıca İran'ın devrimini ihraç çalışmaları, İran'da Atatürk karşıtı yayınların çıkması Türkiye'yi rahatsız ederken; İran ise Türkiye'nin kendi devlet adamlarına ve mevcut rejimine karşı olumsuz propagandalarda bulunduğunu iddia etmiştir. "İran Türkiye'yi kendi devrimini ihraç edeceği, Türkiye de İran'ı kendi anayasal düzenini yıkmayı hedef alan bir ülke olarak görüyordu. Ancak Türkiye açıkça İran karşıtı bir duruma girmekten imtina etmekteydi. Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nin işgalinin ardından İran'a ambargo koyan ABD'yi takip etmemiştir."⁴⁴

2.2.3. ABD-Türkiye İlişkileri

"Türkiye, coğrafi konumuyla, AB.D.'nin Ortadoğu politikası açısından gerçekten büyük bir öneme sahiptir. Bu önem, bazı vurgulama değişikliklerine karşın, temelde bugüne dek değişmemiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerde sürekliliği sağlayan başlıca etmen olmuştur."⁴⁵

Türkiye'nin 1974'te gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekatı ile Avrupa'da kaygı yaratmakla kalmayıp ABD'de Yunan lobisinin etkin faaliyetleri sonucu Türkiye'ye karşı olumsuz bir hava ortamı oluştu. ABD, gerek Nihat Erim Hükümeti döneminde haşhaş ekimi yasağının kaldırılması gerek Türkiye'ye yapılan silah yardımının amaç

⁴³ İlter Türkmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası, s.18, <http://www.bilgesam.org>, Erişim Tarihi: 12.02.2015.

⁴⁴ Türkmen, a.g.e., s.19.

⁴⁵ Oral Sander, Türkiye'nin Batı Bağlantısı A.B.D. Ve Türkiye, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1979, s.78, dergipark.ulakbim.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

dışı kullanılması nedeniyle silah ambargosuna kendilerince haklı bir sebep doğmuştur.

"17 Aralık 1974'te senatonun ve 18 Aralık 1974'te de temsilciler meclisinin kabul ettiği 93-559 sayılı kanunla 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmaya karar verildi."⁴⁶

Silah ambargosu, Türkiye'nin askeri yapılanmasında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Çünkü ambargo başlarken ABD'nin Türkiye'ye sevk edilmeyi bekleyen iki yüz milyon dolarlık malzemesi vardı. Başkan Ford'un kongreyi yumuşatma girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Bu olay üzerine Türkiye sınırları içindeki yirmi kadar Amerikan üssünün, sorunun giderilmediği takdirde yeniden yapılandırılması gerektiğini bildirdi. ABD Temsilciler Meclisi'nin bu gelişmelere rağmen ambargo uygulamasını kaldırmayı reddetmiştir. Türkiye ise 26 Temmuz 1975 tarihinde 3 Temmuz 1969 tarihli Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşması'na son verdi. Böylece Türkiye'deki Amerikan üslerini Türk Silahlı Kuvvetleri(TSK)'nin denetimi altına almıştır. Bunun üzerine Temsilciler Meclisi'nde Türkiye'ye karşı tutumunda yumuşama yoluna giderek ve yüz seksen beş milyon dolarlık askeri malzeme sevkine izin vermiştir.

1976'dan sonra iki taraf arasındaki ilişkiler yumuşamış ve Türkiye Kıbrıs'tan iki bin kişilik askeri birliğini geri çekmiştir. Bu ortam içinde Türkiye, ABD arasında üsler konusunda girişilen müzakereler de olumlu sonuçlandı. "26 Mart 1976'da yeni bir Savunma ve İşbirliği Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi ambargonun kalkmasına ve kongrenin onayına bağlanmıştı. Ayrıca bu antlaşma gereğince ABD, Türkiye'ye dört yıllık bir dönem için 1 milyar dolar askeri yardım yapacak, bunun 200 milyonluk kısmı da hibe şeklinde olacaktı."⁴⁷

Amerika başkanı Carter'in girişimleri neticesinde 26 Temmuz 1978 tarihinde senato, 1 Ağustos'ta ise temsilciler meclisi silah ambargosunu kaldırmayı kabul ettiler. Ambargonun kaldırılması sırasında Kıbrıs Harekatını gerçekleştiren Bülent

⁴⁶ Kürkçüoğlu- Gönlübol, a.g.e., s.589.

⁴⁷ Kürkçüoğlu-Gönlübol, a.g.e., s.591.

Ecevit'in CHP Hükümeti olarak Türkiye'nin başındaki kişi olması dikkat çekiciydi. Uygulanan bu silah ambargosunun kaldırılması başta Yunanistan ve sonra Sovyet Rusya'yı oldukça rahatsız etmiştir. Sovyet Rusya, Türkiye'ye yeniden silah verilmesini Doğu Akdeniz ve çevresinde barış ortamını tehlikeye soktuğu şeklinde yorumlamıştır.

2.2.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) ve Türkiye İlişkileri

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET)'na başvurmasıyla ve anlaşma görüşmelerine başladığı dönemde, bu konuyu ciddi biçimde incelemiş ve müzakere sürecinde kendisine yol gösterebilecek bir AET politikası bulunmamaktadır. Bu konuya eğilen sadece birkaç siyasetçi ve bürokrattan ibarettir.

Türkiye'nin sözü edilen 1975-1979 dönemi boyunca AET ile gerginleşen ilişkilerini şöyle özetleyebiliriz: Öncelikle Kıbrıs harekatı sonucu ABD ile ters düşen ilişkiler AET yolunda olumlu bir gidişata sebep olmamıştır. Türkiye'nin AET ile ticari ilişkileri açısından büyüyen ticaret açığını ve bu açığın tarım ve tekstil ürünleri ile kapatılmaya çalışılması ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Ayrıca Türk işçilerin serbest dolaşım hakları bağlamında yaşanan belirsizlik ortamı, Almanya'nın bu maddenin kaldırılmasını komisyondan talep etmesi ve Türkiye'nin buna yanaşmaması gibi sorunlar da döneme hakimdir. Diğer bir kısıtlama konusu yaşanan nokta İngiltere'nin Türkiye'den ithalatını yaptığı pamuk ipliğidir. Bu yaşanan zamansız gerginlik Türkiye ve İngiltere arasındaki ticaret açısından darbe etkisi yaratmıştır. AET ile ilişkilerin gidişatı bakımından Türkiye için en önemli konuların başında Yunanistan'ın Topluluğa tam üye olarak başvuru yapmasıdır. Türkiye ile AET arasında tam da gergin bir dönemde olunması Yunanistan açısından doğru bir zamanlamadır. Türkiye'nin, Yunanistan ile yarıştığı bir aşamada olması ve aslında asıl konu olan Ege ve Kıbrıs konularında Yunanistan'ın AET'ye tam üye olması sonucu yalnız kalması söz konusudur.

Zaman zaman askıya alınan sonra tekrar gündeme gelip sonuca bağlanamayan Türkiye'nin AET'ye başvuru süreci 1979 yılında iktidara gelen MHP ve MSP desteğindeki Demirel hükümetinde AET ile ilişkilerden hiç söz

edilmemektedir. Ancak Demirel hükümeti Ecevit'ten farklı olarak bu konuya eğilim göstermeye niyetlidir.

İstikrarsız dönemin bu konudaki en önemli endişesi Yunanistan'ın tam üye olması ve Türkiye üyelik aşamasında kendisinin onayına sunulmasıdır. Nitekim 1980 Darbesi ile bu süreç tamamıyla sekteye uğrayacaktır.

3. 12 EYLÜL 1980 DARBESİNE DOĞRU

Türkiye içi artan şiddet olayları ve terörün ülkenin her bir yanında meşrulaşması savunma birliklerinin içinden çıkamadığı bir hal almıştır. Her geçen gün sivil ölümlerinin önüne geçilememesi darbe adından söz edilmesine sebep olmuştur. Uyuşturucu ve silah ticaretine uygun ortam hazırlanması genel itibariyle yönetimin baş edemediği bir durumun eşiğine gelmiştir.

Darbe dönemine gelirken iç politika haricinde biraz da dış politika çerçevesinden olayları, etkenleri ele alalım. 1978 Ecevit iktidarı döneminde 1974 Kıbrıs Harekatı ve sonuçları bağlamında yaşanan ABD-NATO gerginlikleri nedeniyle "Ulusal Savunma ve Dış Politika" doktrini geliştirildi. Bu doktrinin en önemli kolunu Türkiye'nin silahlanma konusunda tek kaynaktan bağımlılığı oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak Türkiye, Orta Doğu'dan yardım isteme ve Soğuk Savaş dönemi gibi bir dönemde SSCB'den bile silah talep etme yoluna gidebilmektedir. Bu doktrinden devam edersek başka bir boyutu da "Bölge Merkezli Politika" yaklaşımıdır. Bu politikanın amacı aşırı silahlanmanın önüne geçerek çevre ülkelerle iyi ilişkiler yürütüp güvenliği sağlamaktır. Böylece Türkiye o sırada Orta Doğu ülkeleri, SSCB ve Afrika ülkeleri ile ilişkilerini pekiştirme yoluna girmiştir. Ayrıca Kıbrıs harekatı nedeniyle Yunanistan ile yaşanan sorunlar Türkiye'nin tehdit algısının yönünü değiştirmiştir. Yunanistan'ın güvenliğini tehlikeye sokacak tehdidin kuzeyden değil, batıdan gelebileceği kanısına varmıştır.

1979 Ekim seçimlerinde başarısızlık sonucu istifa eden Ecevit'in yerine iktidara gelen Demirel dış politika konusunda hamlelerde bulunmuştur. Özellikle de Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA) konusunda fazlasıyla aceleci ve isteklidir. ABD'nin anlaşma hükümleri gereğince yapacağı yardımı birkaç yıla

yaymasını talep etmiştir. Böylece de silah ambargosu nedeniyle yıkıma uğrayan Türkiye'nin yaralarını sarmayı hedefliyordu. Ancak SEİA içerik açısından bazı anlaşmaya varılamayan maddeler içermektedir.

SEİA Türkiye ve ABD'nin arasında yaptığı en ayrıntılı ve geniş tutulan anlaşma olma özelliğine sahiptir. Mesela ABD'nin vereceği yardım konusunda Türkiye anlaşma metnine ek nitelikte bir liste yapılmasını ve bu listede verilecek malzemelerin ayrıntılı bilgi ve adetlerinin yazılmasını talep etmektedir. Bununla birlikte Başkan Carter'in de bu listeye imza vermesini istiyordu. Bu ve bunun gibi bazı maddeler o dönemde Türkiye'nin dış politikasını meşgul etmiştir.

Öte yandan, iç politikadaki anarşiden SSCB sorumlu tutuluyordu. Türkiye kamuoyu Sovyet çizgisini izleyen Türkiye Komünist Partisi(TKP)'ni diğer sol örgütlerden ayırmadığı için Türkiye'de böyle bir karşıt eğilim doğdu.⁴⁸

Türkiye'nin çok yönlü dış politikası açısından 1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi, niteliği ne olduğu fark etmeksizin İran'da cumhuriyet kurulacak olması Ankara'da olumlu karşılandı. İran'daki yeni rejim Batı ile arasında bağımlılık olmasından rahatsızdı. Özellikle askeri yönden bağımlılık karşıtıydı. Bu nedenle ilk fırsatta Central Treaty Organization(CENTO)'dan ayrıldı. İran'ın üyesi olmadığı CENTO ayakta kalamayacağı için Pakistan ve Türkiye de ayrılma kararı aldı.

3.1. Sovyetler Birliği-Türkiye İlişkileri

“Türkiye-SSCB arasında 1960-1980 dönemine hakim dış politika çözümlenmeleri, tarafların iç politika dinamiklerinde yaşanan değişimin yanı sıra, uluslararası sistemde Soğuk Savaş'ın simgesi olan Doğu-Batı farklılaşmasındaki çıkar çatışmalarının neden olduğu kriz ve kırılmalardan önemli ölçüde etkilenmiştir.”⁴⁹

1975 yılının şubat ayı itibariyle ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı Silah Ambargosu Türkiye'de güvenlik problemleri yaşanmasına sebep olmuştur. Bu

⁴⁸ Oran, a.g.e., s.781.

⁴⁹ Ed. Haydar Çakmak, Türk Dış Politikası 1919-2012, 2. Baskı, Ankara, Barış Kitap, 2012, s.609.

nedenle 9 Eylül 1975 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Rus Büyükelçi Rodionov'u makamında kabul etmiştir. Bu görüşmede iki ülkenin karşılıklı olumlu ilişkilerinden bahsedilmiştir. Bülent Ecevit ise 10 Aralık 1975'te yaptığı konuşmasında Türkiye'nin komşu ülkeler ile saldırmazlık antlaşmaları imzalanabileceğini açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Sovyet Rusya Başbakanı Kosigin, Türkiye'yi ziyaret ederek İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın açılışına katıldı ve Türkiye ile işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği önerisinde bulundu.

1976 'da Türkiye-Sovyet Rusya ilişkileri askeri alanda da kendini göstermeye başladı. (Daha önceki yıllarda Türkiye, Sovyet Rusya uçaklarının Ekim 1973'te Türkiye üzerinden Mısır'a gitmelerine izin vermişti.) Sovyet Rusya, Ocak-Şubat 1976 Kafkasya'da düzenlediği "Kafkas" adlı verilen tatbikata Türkiye'nin askeri uzmanlarını da davet etmiştir. Bu davet daha sonra Türk komutanlarının Moskova'ya giderek Savunma Bakanı Grecko ile görüşmüşlerdir. Aynı yıl Genel Kurmay Kenan Evren başkanlığındaki bir askeri birlik Sovyet Rusya'yı ziyaret etmiştir.

13-18 Mart 1977'de Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in SSCB'ye yaptığı gezide SSCB'den silah yardımı alımı günceme geldiyse de, Ankara bundan kaçındı. Gezi sırasında Türk-Sovyet ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin bir anlaşma, Bilimsel Ve Teknik İşbirliği Anlaşması "Sivil Hava Gemisi Kaçırma Olaylarının Önlenmesine İlişkin Anlaşma" imzalandı. İkili ilişkilerin düzeyini saptayacak bir politik belge imzalanması kararlaştırıldı.⁵⁰

1975'ten sonra ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosundan dolayı Sovyet Rusya ile ilişkilerin sıcak olması beklenirken Türkiye'nin daha önce gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekatı'nın Sovyet Rusya'yı kaygıya düşürmesi ve Türkiye'deki Milliyetçi Cephe Hükümetleri'nin Sovyet Rusya karşıt politikası buna engel olmuştur. Silah ambargosunun kalkmasından sonra Türkiye ABD askeri üslerini yeniden kullanıma açtı. Bu durumu Sovyet Rusya'nın güç dengelerinde kendi çıkarlarını koruma nedeniyle 1979'da Afganistan'ı işgali izlemiştir. Fakat Türkiye bu işgali en sert şekilde kınayan ülkeler içinde yer almış eve çok sayıda Afgan

⁵⁰ Oran, a.g.e., s.780.

mülteciye kapılarını açmıştır. Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali ABD ve Sovyet Rusya'yı karşı karşıya getirirken Türkiye bu durumdan tedirgin olmuştur.

1970'li yıllarda Türk-Sovyet Rusya arasındaki yumuşak hava yerini ufak ufak başlayan soğumalara bırakmıştır. Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile arasındaki soğumanın altında yatan en önemli sebep Yunanistan ile ilgili gelişmelerdir. 1978 yılında Amerikan Kongresi Türkiye'ye uygulanan ambargoyu kaldırma kararı aldığında Yunanistan'ın hemen ardından bu duruma itiraz eden ikinci ülke Sovyet Rusya olmuştur. Sovyet Rusya'nın asıl rahatsız olduğu konu Türkiye'nin silahlanması ve ABD ile ilişkilerinin yakınlaşmasıydı. Bunu da açıkça ifade edebiliyordu. Silah ambargosunun kaldırılarak Türkiye'ye silah verilmesi, Sovyet Rusya için barış ortamına bir tehdit olarak algılanmış Akdeniz'in doğusu ve Ege açısından dengenin bozulduğunu savunmuştur. Ancak bu tepki Türkiye tarafından hoş karşılanmamıştır.

Türk-Sovyet Rusya ekonomik ve teknik ilişkiler genel olarak projeler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 1976 yılında hükümetler arasında ekonomik teknik işbirliği projeleri ortak komisyonlar kurularak bu komisyonlar tarafından yürütülmüştür. 1977 yılında 1.300 milyon dolar değerinde on yıl sürecek bir yardım anlaşması imzalanmıştır. Sovyet Rusya, 1978 yılında gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye'ye yardım yapmıştır. 1979 yılında Türkiye ve Sovyet Rusya arasında ekonomik ilişkiler en yüksek düzeye ulaşmıştır. Ayrıca 5 Haziran 1979 tarihinde taraflar arasında yapılan anlaşma ile Türkiye'de nükleer santral kurulması, demir ve alüminyum tesislerinin geliştirilmesini sağlayacak sekiz milyar dolarlık bir yardım kredi anlaşması görüşülmüştür.

Kısacası, Türkiye'nin takip ettiği dış politikasında bağımsızlık ve güvenliğin sağlanmasında, ABD ve SSCB'nin çıkar ve çatışma alanlarından minimum derecede etkilenecek çözüm formüllerinin sorgulanması, Türk dış politikasında "Ne Amerika, Ne Rusya, Tam Bağımsız Türkiye" sloganı, ülkenin hayati çıkarlarının korunmasında, ülkenin ekonomik kalkınmasının önem kazandığı gerçeğinin ön plana çıkması, SSCB ile kalkınma alanında işbirliği formüllerinin cazibesini arttırmıştır.⁵¹

⁵¹ Çakmak, a.g.e., s.625.

3.2. NATO ve Türkiye İlişkileri

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Berlin Buhranı, Sovyet Rusya ile ABD'nin işbirliği yapamayacağını anlaşılmamasını sağlamış ve ABD'yi Sovyet yayılmasını engellemek adına tedbirler almaya sevk etmiştir. Batı Avrupa Birliği'ne üye olan devletler ise Sovyet tehlikesine karşı ABD'nin yardımı olmadan karşı koyamayacakları anlamaları üzerine ABD'yi bu ittifaka çekmeye çalışmışlardır. ABD kongresinde 11 Haziran 1948 tarihinde alınan Vandenberg Kararı ile ABD, Monroe Doktrini'nden vazgeçerek yalnızlık politikasını terk etmiştir. Nitekim 4 Nisan 1949'da ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, İzlanda, Danimarka, Lüksemburg, Norveç, Portekiz ve Kanada'dan oluşan NATO(Kuzey Atlantik Paketi) kurulmuştur. NATO'nun kurulması ile Doğu Blok'una karşı denge sağlanmış ve Sovyet Rusya'nın yayılmasının önüne geçilmiştir.

Türkiye ve Yunanistan, bu askeri örgütün 1952 yılında ilk üyeleri olmuştur. Batı Almanya 1955'te, İspanya 1982'de NATO üyesi olmuştur. Bu ittifak ile taraflar uluslararası anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözmeyi kabul etmiş, birbiri ile ekonomik işbirliği sağlamaya, bir silahlı saldırıya karşı tek tek ve toplu olarak güçlerini korumayı kabul etmişlerdir. Sovyet Rusya, NATO'ya karşı kendi egemenliğindeki devletlerden oluşan Varşova Paketi'ni kurmuştur.

Türkiye'nin dış politika anlayışında NATO'nun yeri ABD ile aynı tutulmuş değişen dengeler ve alınan kararlar bağlamında her zaman sonular birbirini etkiler nitelikte olmuştur. Sözü geçen zaman aralığındaki NATO ve Türkiye ilişkilerine bakacak olursak yine dönemin önemli konusu olan 1974 Kıbrıs Harekatı neticesinde değişen algılar açısından ele almamız gerekmektedir.

Türkiye'nin 1974 yılında yapmış olduğu Kıbrıs Harekatı ile ABD ve NATO tarafından görülen tepkiler sonucu Türkiye bu askeri örgüt açısından diğer üyelere farklı konumda tutulduğunu ve dış politika yönünden de yalnız kalabildiğini görme fırsatı bulmuştur. Türkiye'nin ulusal çıkarları ve güvenlik algısı bağlamında kendini yalnız hissetmesi sonucu savunma alanında geliştirici yatırımlar yapma yoluna gitmiş ve tüm komşuluk ilişkilerini daha sıcak tutmak için adımlar atmıştır.

1960-1979 dönemine bakıldığında, NATO'nun içinde yaşanan strateji değişikliği ve örgütsel değişim tartışmalarında Türkiye'nin konumunun ya da öncekilerinin dikkate alınmadığını söylemek mümkündür. NATO'ya yoğun çabalardan sonra katılan Türkiye, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi devletlerin örgüt içinde sahip olduğu ağırlığa ulaşamamıştır. NATO ve genel olarak güvenlik stratejileri, ABD-Sovyetler Birliği ve ABD-Batı Avrupa ilişkilerindeki dinamikler sonucunda belirlenmiş ve Türkiye bu stratejilerin uygulanmasındaki rolünün ne olacağı konusunda söz sahibi olamamıştır. Bu dönemde yaşanan olaylar, Türkiye'nin bloklar arası çatışmalar içinde gerektiğinde feda edilebilecek bir aktör olduğunu göstermiştir. Bu gelişme de dış politikada tamamen Batı'ya eklenmek dışında Türkiye'yi yeni ve daha çeşitli dış politika arayışlarına itmiştir.

Türkiye'nin Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan köprü konumunda olması, Orta Doğu ülkelerine yakın olması, Kore Savaşı'ndaki üstün başarıları, güçlü ordulara sahip olması, Batı ile yakın ilişkiler içerisinde olması ve Batılı devletlerle uluslararası platformlarda birlikte hareket etmesi, ABD'nin Türkiye ile yakınlaşmasında etkili olmuştur. "Bu yüzden ABD Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini desteklese de an azından ortak üye statüsü verilmesini desteklese de Türkiye'nin jeostratejik konumu Rusya'ya yakın olması ve Ortadoğu'yla bir yakınlığının olması NATO üyelerini savaşa sürüklemesinden korkan Avrupalı ülkeler Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini desteklememiştir."⁵²

Tüm bu gelişmelere rağmen, tabii ki 1960-1979 döneminde Türkiye-NATO ve Türkiye-ABD ilişkileri kopmamış ve genel olarak Avrupa'daki istikrar ve denge, belirli bir örgüt etrafında oluşturulan demokratik ilkelerin işbirliği ile sağlanmıştır. Bu nedenle kendi karargahıyla ve teçhizatıyla kurumsallaşmış tarihteki ilk ittifak olan NATO'nun, Avrupa ve Dünya güvenliğine bu dönemde yaptığı katkıdan, Türkiye'de doğrudan veya dolaylı olarak yararlanmışır.⁵³

⁵² Meltem Hasançebi, Türkiye ve NATO İlişkileri, Akademik Perspektif, 24 Haziran 2013, <http://akademikperspektif.com/2013/06/24/turkiye-ve-nato-iliskileri/>, Erişim Tarihi:20.03.2015.

⁵³ Çakmak, a.g.e., s.602.

3.3. 24 Ocak 1980 Kararları ve Ekonomi Politikası

14 Ekim 1979 yılı seçimleri sonucu Bülent Ecevit'in başarısızlığı ve istifası sonrasında hükümeti kurma görevi Demirel'e verilir. Adalet Partisi altıncı kez hükümeti kurma görevi üstlenirken Türkiye'nin devralındığı durum hiç iç açıcı değildir. Türkiye'de yoksulluk hakimdir. Sınırlı süreli verilen elektrik, tüp, ekmek, yağ kuyrukları durumu açıklamak adına yeterli örneklerdir. Türkiye'nin kendi ürettiğini kendi tüketmesi, ihracatın neredeyse yok denecek kadar az olması her geçen gün büyüyen ve içinden çıkılmaz bir ekonomik krize sürüklüyordu. Dövizin az bulunması üretim yapacak ham maddeye ulaşamaması demektir. Demirel bu şartlarda hükümet olmuş ve bu olumsuz koşullar içinde tüm makamlara en güvenilir kişileri getirme çabası içindedir.

Bu yapılanma konusunda Türkiye'nin tarihinde yer edecek bir ekonomik gelişim sürecine adım atacak olan Turgut Özal Demirel tarafından tam yetkiyle donatılmıştır. Turgut Özal'ın da oluşturduğu uzman ekip 24 Ocak Kararları olarak tarihe geçen ekonomik program paketini hazırlamıştır. Bu kararlardan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi algısı böylece yenilenerek piyasa ekonomisiyle hayat bulmuştur.

24 Ocak Kararları, ekonomide liberal anlayış yerini ekonomide kapitalizme uyum sağlamaya bırakmıştır. Bununla birlikte kar amacı güden rekabetin en üst düzeye çıktığı yeni bir ekonomi anlayışını ortaya çıkarmıştır. Türkiye, yabancı devletlere bağlı devletçi ekonomiden uzaklaşmıştır. Planlı ekonomi modeliyle iç piyasada kendi malını üretebilen devlet durumuna gelmiş ve böylece dışa açık bir ekonomi modelini gerçekleştirmiştir. Ayrıca 24 Ocak Kararları özel sektörü ekonomide çekerek özel teşebbüsün önünü açmıştır. Türkiye'de özel sektörün ekonomide aktif olması yabancı sermayenin de ülkeye girmesini kolaylaştırmış ve yabancı girişimciliğini teşvik etmiştir. Tüm bu uygulamalar ekonomide iflas etmiş bir Türkiye'nin dışa bağımlı bir hale gelen toplumsal kaostan çıkışını kolaylaştırmış ve Türkiye'deki karaborsa uygulamalarını rafa kaldırmıştır.

24 Ocak Kararları, IMF'den bağımsız olarak hazırlanan bir program değildir. Aksine IMF destekli bir ekonomik modeldir. IMF'nin çağdaş anlamda uyguladığı bir politikadır. Kararlar faiz oranlarının arttırılmasını, kamu mallarına zam yapılmasını, devletin ekonomiden çekilerek özel sektörün desteklenmesini ve sıkı para politikalarının kullanılmasını içermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde salt ekonomik niteliği epey aşan çok önemli bir kırılma noktası oluşturdu. Cumhuriyet'in başlarından beri uygulanan İİS modelinden bir anda ihracata yönelik yeni bir sanayileşme modeline geçiliyor ve sonuçta Türkiye'nin dünya serbest piyasasına eklemlenmesi amaçlanmaktadır. "Türkiye o güne kadar uyguladığı dışa kapalı devletçi politikalarından vazgeçmiştir. Planlı kalkınma modeliyle Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu her türlü malın ülke içinde üretilmesi anlayışıyla, "ithali ikame" etmeye çalışan Türkiye yerine, dış âleme açık bir Türkiye tercih edilmiştir. "⁵⁴ Türkiye'nin ekonomideki bu yeni uygulaması 24 Ocak kararlarında sonra da kendisini değiştirmeye ve geliştirmeye çalışmıştır. 24 Ocak kararları özel sektörün ekonomideki yerini artırarak devlet eliyle gerçekleştirilen yatırımların azaltılmasının sağlanmasında etkili olacaktır. Ayrıca yabancı girişimlerin de Türkiye'ye çekilmesinde etkili olmuştur.

Kararların mimarı olan Başbakanlık Müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) Müsteşar vekili Turgut Özal'ın maliye bakanının bilgisi dışında hazırladığı bu paketin uygulanması, özellikle geniş halk kitlelerini büyük sıkıntıya düşürecektir. Bu açıdan programın büyük toplumsal protestolar çekmesi beklenebilmektedir. Fakat o sırada yapılan 12 Eylül bunu önledi. Darbeciler toplu sözleşmeleri yasaklamak da dahil, 24 Ocak Kararları'nın ödünsüz uygulanacağı bir ortamı sağlamışlardı. Zaten, 24 Ocak'ın 12 Eylül'süz asla uygulanamayacak olduğu ve 12 Eylül'ün bir yapıma nedeninin bu olduğu yorumu çok olmuştur.

Büyük katılıkla uygulanan "yapısal uyum" programı en başta iyi sonuç verecektir. Fakat oluşan rant ekonomisinin orta ve düşük gelir sınıflarını ezmesinin yanı sıra, doları 70TL yaparak başlayan T. Özal 1993'te öldüğünde dolar 14.000TL

⁵⁴ Fevzi Öztürk, Türkiye Ekonomisinin Kırılma Noktası: 24 Ocak İstikrar Kararları, <http://www.dunyabulteni.net/>, Er Tar.: 12.11.2014.

olacak, 2001 başında da 1.350.000TL'ye vurarak Türkiye ekonomisini uluslararası finans çevrelerinin politikalarına tamamen bağımlı duruma getirecektir.⁵⁵

24 Ocak Kararları'nın alınmasını gerektirecek somut hususları ifade edecek olursak istikrar politikası bağlamında temel sorunları şöyle açıklayabiliriz:

"1. Ekonomik politika kararlarının alınmasında ve uygulanmasında hatalar, eksiklikler ve gecikmeler,

2. Enflasyon,

3. Petrol ve enerji yetersizliği, ulaşım darboğazı, ithal girdilerinin yokluğu ve finansman sıkıntısının neden olduğu düşük kapasite kullanımı,

4. İhracatın giderek durgunlaşması,

5. Yurtiçi tasarruflardaki azalma,

6. Dış borçlar ve özellikle kısa vadeli dış borç yükünün ağırlaşması,

7. İşsizliğin artması,

8. Vergi yükünde adaletsizliğin artmasıdır.

24 Ocak Kararlarının oluşturduğu yeni istikrar programının ana ilkeleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Ekonominin yönetiminde karar bütünlüğü, tutarlılık ve uyum sağlanmalıdır. Bunun için mikro düzeyde müdahaleler yerine, makro düzeyde tutarlı kararlar alınmalıdır. Bunun yanı sıra, imalat sanayinde ve ihracatta özel sektörün potansiyelinden ve dinamizminden azami ölçüde yararlanılmalıdır.

2. Enflasyonun kontrol altına alınması birinci öncelikli sorundur. Ekonominin tekrar sağlıklı bir şekilde büyümesi, enflasyonun kontrol altına alınmasından sonra düşünülmelidir. Enflasyonun kontrol altına alınabilmesi için para ve kredi politikası

⁵⁵ Oran, a.g.e., s.665.

titizlikle izlenmeli, kamu sektörünün finansman açığı zamanla tamamen ortadan kaldırılmalı ve Hazine'nin Merkez Bankası'ndan borçlanması yakından izlenmelidir.

3. Mevcut atıl kapasitenin tam olarak kullanılması, yeni yatırımlara göre öncelik taşınmalıdır.

4. İhracatın hızla artırılması gereklidir. Bunun için diğer önlemler yanında gerçekçi ve esnek bir kur politikası uygulanmalıdır.

5. Tasarrufların artırılması ve mali kurumlar aracılığıyla yönlendirilmesi önem taşımaktadır. Bunun için de gerçekçi bir faiz politikası uygulanmalıdır.

6. Finansman açığının kapatılması ve yatırımların istihdam artırıcı şekilde yeniden hızlandırılması bakımından özel yabancı sermayenin teşvik edilmesi gerekir."⁵⁶

3.4. Darbe Öncesi Yunanistan ile Türkiye İlişkileri

1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi hem Türk dış politikası hem Türk-Yunan ilişkileri hem de Kıbrıs sorunu açısından bir dönüm noktası olmuştur. Kore dışında ilk kez kendi sınırları dışına asker gönderen Türkiye kısa bir süre sonra Batılı müttefiklerinden tepki almaya ve gerek ABD gerekse Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinde bugüne dek artarak sürececek olan bir Kıbrıs sorunu yaşamaya başlamıştır. Türk-Yunan ilişkilerinde de Kıbrıs odak haline getirilmiştir. İki ülke arasında ulusal çıkarlar açısından temel sorun 1970'lerde ortaya çıkan Ege'nin paylaşımı olmakla birlikte, 1974 Harekatı'ndan sonra Kıbrıs sorunu Yunanistan tarafından öne çıkarılarak, Ege'ye ilişkin konularda yapılacak görüşmelerin önündeki engel olarak gösterilmiştir. Ayrıca Doğu'dan tehdit edildiğini ileri süren Yunanistan Ege adalarını silahlandırmaya hız vermiş, buna karşı Türkiye'de Batı'dan tehdit edildiği gerekçesiyle İzmir'de Dördüncü Ordu'yu kurmuştur.⁵⁷

⁵⁶ Meltem Tekerek, 12 Eylül Askeri Müdahalesi Ve Ekonomi Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2012, s.82-83.

⁵⁷ Oran, a.g.e., s. 749.

1974 öncesi Türk-Yunan ilişkilerinde Ege adaları, Kıbrıs ve Batı Trakya Türkleri konuları sorun oluştururken 1974'ten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler Kıbrıs meselesinden uzaklaşmış daha çok Ege üzerine konulara sorun bazında odaklanmıştır. Bu sorunlar arasında FIR Hattı, Karasuları ve Kıta Sahanelığı konuları bulunmaktadır.

3.4.1. FIR Hattı Sorunu

Yunanistan tarafından 1931 yılında çıkarılan cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile hava sahasını 3 milden 10 mile çıkarmıştır. Türkiye ilk etapta duruma herhangi bir müdahalede bulunmazken 1974'te iki ülkenin de taraf olduğu 1944 Chicago Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu belirterek karşı çıktı. Türkiye 4 Ağustos 1974'te Ege'den gelebilecek saldırılara karşı koyabilmek ve güvenliğini sağlayabilmek için Ege'nin ortalarında belirlediği bir çizginin Doğusuna geçecek olan bütün hava ulaşım araçlarının kendisini önceden bilgilendirmesini istedi. Böylece Türk-Yunan karasuları sınırından geçen Ege, FIR Hattı'nı Ege'nin ortasına kaydirmiş oldu. Bunun üzerine iki ülke arasında doğrudan hava ulaşımı Ege üzerinde uzun bir süre yapılamaz hale gelecektir. Uçaklar başka bir rota izlemek zorunda kalacaktır.⁵⁸

"1975 Mayısı sonunda Brüksel'de Türk-Yunan Başbakanlarının buluşmalarından sonra Kıt'a Sahanelığı konusunda iki taraf uzmanlığının buluşmalarında, hava kontrol sahası meselesi de ele alındı. Bu buluşmalar 1975 Haziranında Ankara'da, 1975 Temmuzunda Atina'da, 1975 Aralık ayında İstanbul'da ve 1976 Ocak ayında da Atina'da yapılmış fakat bir netice çıkaramamıştır. 1976 Ocak ayındaki toplantıdan sonra, 1976 Temmuz ve Kasım aylarında da görüşmeler devam etti. Faka bir netice alınamadı."⁵⁹ Türkiye bu görüşmelerde Ege'deki hava kontrol sahasının Kuzey-Güney doğrultusunda ikiye bölünmesini istemekteydi. Fakat Yunanistan bu görüşü kabul etmemiştir. Çünkü Yunanistan Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı kanunlarına aykırı bir tatbikat girişimde bulunmuştur. Bu durum Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye düşürmüştür.

⁵⁸ Oran, a.g.e., s. 760.

⁵⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.1001.

1977 yılının Mart ayında Türkiye, Ege Denizi üzerindeki hava sahasının kontrolü Yunanistan ile ortaklaşa sağlamayı teklif ettiyse de Yunanistan'ın bu teklifi reddetmesi görüşmelerin kesilmesine sebep oldu. Mesele 1978 yılında da iki taraf arasında oluşturulan uzmanlar ve iki tarafın dışişleri bakanları da ele almalarına rağmen bir anlaşma sağlanamamıştır. Konu 1980 yılında NATO'nun da etkisiyle çözülmüştür.

NATO, Yunanistan'ın doğusunda bulunan adaların Yunanistan'a verilmesini ancak, Ege'nin geri kalan kısımlarının hava sahası kontrolünü de kendi egemenliğine almasına karar verdi. Böylece Yunanistan için hayati öneme sahip olan bölgeler NATO'nun özel koruması altına girecekti. Fakat bu duruma Yunanistan karşı çıkarak kabul etmemiştir. 1979'da NATO başkomutanlığı görevine General Rogers'ın gelmesiyle süreç yeniden ele alındı ve taraflar arasında yeni bir müzakere taslağı oluşturuldu. Yapılan anlaşma ile Türkiye Ege hava sahasının kuzey-güney olmak üzere ikiye ayrılması isteğinden, Yunanistan ise 1974 yılı öncesindeki statüsünden vazgeçmiştir.

Sonuç olarak Türkiye, Şubat 1980'de, 4 Ağustos 1974 yılında 714 sayılı NOTAM(Notice to Airmen-Havacılara Duyuru)'ın kaldırıldığını açıkladı. Yunanistan ise buna karşılık 13 Eylül 1974 tarihindeki 1157 sayılı NOTAM'ın kaldırıldığını bildirmiştir. Bu gelişmeler üzerine Ege Denizi sivil hava trafiğine yeniden açılmıştır.

3.4.2. Kıt'a Sahanlığı Meselesi

"Türkiye-Yunanistan arasında Kıt'a Sahanlığı meselesi, Türk hükümeti tarafından Ege'nin açık deniz sularında ve Türkiye'nin Kıt'a Sahanlığında bulunan sahalarda 27 bölgede petrol araması yapmak üzere, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı(TPAO)'na arama ruhsatı verilmesi ve bu ruhsatın da "haritası ile beraber" 1 Kasım 1973 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla başlar.Yunan Hükümeti 7 Şubat 1974'te Türk Hükümeti'ne verdiği notada söz konusu ruhsatın kapladığı

sahaların Yunan Kıt'a Sahanlığı'na girmesi dolayısıyla bu arama ruhsatının geçersiz olduğunu bildirdi."⁶⁰

İki ülke arasındaki ilişkiler Kıt'a Sahanlığı konusunda Kıbrıs Barış Harekatı nedeniyle gerginleşti ve ilişkiler savaş ortamı halini almaya başladı. Yunanistan bazı adalarda karasularına mayınlar döşeyerek Türk sınırlarına yakın adalara ise askeri kuvvet takviyesi yapmıştır. Türkiye de bu noktada hazırlıklı davranarak gerekli tedbirlerini almıştır. 1975 yılında ilişkiler sert bir şekilde devam etmiş ve Yunanistan konuyu milletler arası adalet Divanı'na taşımayı özellikle ısrar ederken Türkiye de konuyu müzakere ve barış yoluyla çözmekten yanaydı.

1975'te Başbakan Demirel ile Yunan Başbakanı Karamanlis, konunun Milletler Cemiyeti'ne götürülmesinde prensip olarak anlaşmalarına rağmen iki taraf hukukçularının müracaat hazırlığında anlaşamamaları sonucu bir neticeye ulaşamadı. İlişkiler bu durumdayken Yunanistan'ın Ege adalarını silahlandırması ve Türkiye'nin de İzmir'de NATO dışında tamamen Türkiye'ye bağlı IV. Ordu'yu kurması tarafları tekrar tedirgin etmiştir.

Türkiye 1976'da Kıt'a Sahanlığı haklarını korumak amacıyla Hora adı verilen ve daha sonra da adı Sismik-I olan gemisini Ege'ye çıkardı. Yunanistan Hora'nın Ege'ye çıkışını engellemeye çalıştıysa da Türkiye'nin Hora'ya herhangi bir müdahale karşısında Yunanistan'a sert bir karşılık verileceğini belirtmiştir. Sismik-I'in Ege'ye çıkması sonucu Yunanistan BM Güvenlik Konseyi'ne başvurarak Türkiye'nin Ege'deki barış ortamını ve güvenliği tehlikeye sokacak şekilde Yunan Kıt'a Sahanlığını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Daha sonra da Milletlerarası Adalet Divanı'na başvurarak Türkiye'nin Sismik-I gemisini Ege'de tamiri mümkün olmayan zararlara sebep olabileceğini belirterek divandan Türkiye'nin bu faaliyetinin önlenmesini talep etti. Yunanistan'ın bu iki başvurusu üzerine Güvenlik Konseyi meselenin taraflar arasında ikili görüşmeler ve uzlaşma yoluyla çözülmesini tavsiye ederken Adalet Divanı ise Sismik-I'in büyük bir zarara yol açmayacağını ve kendisinin Kıt'a Sahanlığı anlaşmazlığına karar vermeye yetkili olmadığını belirterek Yunanistan'ın bu başvurusu kabul etmemiştir.

⁶⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.994-995.

"Güvenlik Konseyi'nin kararından sonra her iki tarafa da bir yumuşama gelmiştir. Türkiye'nin Temmuz ve Ağustos'unda Kıbrıs Harekatı'ndan sonra, 1976 Ağustos'u başında Sismik-I'nin Ege'ye açılması ile Türkiye ve Yunanistan ikinci defa savaşın eşiğine kadar gelmişlerdi. Bu sebeple iki taraf uzmanlarının İsviçre'nin başkenti Bern'de yaptıkları on günlük müzakereden sonra 11 Kasım 1976'da Bern Deklarasyonu denen on maddelik bir belge imzalandı. Bu belge 20 Kasım'da Ankara ve Atina'da açıklandı."⁶¹

Bern'de Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan antlaşma gereği tarafların sınırlarını ihlal edecek bir girişimden kaçınması ve taraflar arasında kıta sahanlığını konusunda belirlenen sorunların giderilmesinde uyulması gereken kurallar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda sorunlar samimi, dostane ve bağımsız devlet anlayışına uygun bir şekilde çözülecektir. Ayrıca müzakerelerin basına duyurulmaması tam bir gizlilik içerisinde yürütülmesi, müzakereler esnasında tarafların Ege'de herhangi bir girişimden ve gerginliği artıracak hareketten kaçınması de kararlaştırılmıştır.

Türkiye ve Yunanistan, arasında Ege'de yaşanan bu sorun Bern Deklarasyonu ile müzakereler başlatıp taraflar arasında bir mutabakat ile sonuçlansa da kalıcı bir çözüm sağlanamamıştır. Açıkçası bu Bern Deklarasyonu taraflar arasındaki kıta sahanlığı sorununa bir moratoryum getirmiştir. Sorun henüz giderilmemiş olup çözüm beklemektedir.

3.4.3. Karasuları Meselesi

"Lozan Antlaşması'nın kabul ettiği 3 millik karasularını, Yunanistan 1936 ve Türkiye de 1964'te 6 mile çıkarmıştır. Yunanistan karasularını 12 mile çıkardığı takdirde, Ege Denizi'nin % 63.9'u Yunan karasuları % 8.3'ü Türk karasuları ve % 26.1'i de milletlerarası sular, yani açık deniz olacaktır.6 ve 12 mil farkının Yunanistan' a çok büyük avantaj sağlamasına rağmen, Türk karasuları nispetinin çok az değişmesinin sebebi, Türk kıyılarına çok yakın şekilde pek çok Ege adasının bulunması ve bu adalar ile Türk kıyıları arasındaki sınırın orta hat olmasıdır."⁶²

⁶¹ Armaoğlu, a.g.e., s.998.

⁶² Armaoğlu, a.g.e., s. 1002

Yunanistan'ın 12 mil iddiası Lozan Antlaşması'ndaki dengeli alt üst etmeye yetmektedir. Bu durumun kabul edilmesi halinde ege denizi bir Yunan iç denizi haline gelmesini kaçınılmaz kılacaktır. Bu nedenle Türkiye, bu duruma sert tepkiler göstererek hatta bunun bir savaş sebebi sayılabileceğini her fırsatta ifade etmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin bu sert tepkisine karşı 12 mil iddiasını söylemesine rağmen bunu gerçekleştirmeye cesaret edememiştir. Yunanistan'ın bu konuda cesurca hareket edememesinin arka planında Sovyet Rusya ve ABD gibi büyük devletlerin de karşı çıkması Yunanistan'ın karşısına bir set olarak çıkmaktadır. Sovyet Rusya'nın 12 mil konusuna karşı çıkma sebebi, Sovyet Rusya'nın Ege üzerinden olası bir geçişinde Yunanistan'dan izin alma gerekliliğinden dolayıdır. Keza aynı durum ABD için de geçerlidir. Çünkü Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne göre kısıtlı da olsa Karadeniz'e açılması söz konusu olması durumunda Ege'den geçmesi zorunlu olduğunda Yunanistan'ın olası bir engeline takılma ihtimali nedeniyle 12 mile karşı çıkmaktadır. Sonuç itibariyle de Türkiye ve Yunanistan arasındaki stratejik öneme sahip karasularının değişikliği iki güçlü devletin de çıkarlarına ters düşmektedir.

3.5. Amerika Birleşik Devletleri-Türkiye İlişkileri

Türkiye'nin ABD ile ilişkileri Soğuk Savaş döneminin başlangıcından beri genel itibariyle güvenlik kaygıları ile şekillenmiştir. Yer yer ortak noktalarda buluşan ilişkiler bazen de farklı bakış açısına sahip güvenlik algılarına paralel olarak ekonomik yönden de iniş çıkışlar yaşamıştır. Türkiye aynı blok içinde yer aldığı süper güç ile kendini daima güvende bulamıyordu. Ancak ABD Türk iç ve dış politikasında her zaman azımsanamayacak bir büyüklükte etken olmaktadır.

Türkiye ve ABD çoğu kez ılımlı ilişkiler içinde olmakla birlikte Türkiye'nin ekonomik gücü ve kararlarındaki bağımsızlığı konusunda pazarlık yapma aşamasında hiçbir zaman olamamıştır. Aradaki bağlar zaman zaman gerilmekte zaman zaman da gevşemektedir. Türkiye, ABD ile arasında geçen her konuda kendi güvenliğini ön planda tutarak temkinli davranmaktadır.

"1980 yılından itibaren Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile klasik olarak belli çizgiler üzerine oturan ilişkilerinde çok önemli ve yeni hatlar ortaya çıkmaya

başlamıştır. Hem Türkiye'nin hem de ABD'nin iç politikasındaki gelişmeler hem de uluslararası sistemde ortaya çıkan değişiklikler Türkiye-ABD ilişkilerine son derece ilginç ve önceki dönemlerle benzerlikler taşısa bile yine de farklı olarak değerlendirilebilecek unsurları da içeren bir nitelik kazandırmıştır."⁶³

1980'den itibaren geçecek sürenin bir önemli tarafı da ABD'nin 10 yıllık politikalarının hazırlandığı dönem olmasıdır. Soğuk Savaş gerginliği ve karşı bloku çökertme güdüsü ile ABD bu 10 yıla planlı girecektir. Türkiye ise gerek iç karışıklıklar sebebiyle gerekse de istikrarsızlığın dış politikaya olan etkisi ile dünyadaki politik gidişatı paralel hızda izleme fırsatı bulamamıştır. Bu dönemin en belirgin özelliği de ABD'nin yeni politika yaklaşımları çerçevesinde Türkiye'yi koyduğu nokta ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin Orta Doğu bölgesine komşu oluşu özellikle ABD dış politikası açısından yerini belli etmeye başlamıştır. Batılı ülkelerin Orta Doğu'ya bağlantı ülkesi konumunda olan Türkiye, Avrupa'dan Orta Doğu'ya daha çok köprü görevi gören ülke olmak yerine bizzat Orta Doğu ülkesi gibi kabul edilmeye başlanmıştır.

Ayrıca bu dönemde ABD ile Türkiye ilişkileri, Yunanistan ile yaşanan Ege suları sorunu, Kıbrıs hareketi sonucu yaşananlar gibi olayların arkasında olduğu bir geçiş aşamasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle 1980'li yıllar ABD ile ilişkilerin sorunların gölgesinde ilerlemeye çalıştığı yıllardır.

ABD için Soğuk Savaş'ın ikinci perdesi olarak kabul edilen bu dönemde Başka Jimmy Carter, adıyla anılan bir açıklama ile durumu 23 Ocak 1980'de ilan etmiştir. Carter Doktrini adıyla bilinen bu ilan da Orta ve Doğu Bölgesi ile Körfez'de tehdit unsuru olarak algılanan tüm olaylarda mücadele edeceğini ve bu mücadelede elinde olan tüm imkanların yanında askeri dahil olmak üzere her yolun kullanılacağını haberini vermiştir. Türkiye'nin konumu itibarıyla Orta Doğu bölgesine komşu olması ve aynı anda da ABD'nin yanında NATO üyesi bir ülke olması tüm gelişmelerden etkilenmesi demektir.

⁶³ Çakmak, a.g.e., s.756.

ABD, Sovyet Rusya'nın Orta Doğu ülkeleri üzerindeki baskısını azaltmak ve bölgede Rusya'nın aktif siyaset yürütmesini engellemek için sürekli stratejiler geliştirmiştir. ABD Başkanı Jimmy Carter'ın Sovyet Rusya'yı Orta Doğu'da durdurmak, Körfez ülkelerindeki petrolü Batı'ya sorunsuz bir şekilde satışını sağlamak için "Yeşil Kuşak" adı verilen bir proje hayata geçirilmiştir. Yeşil Kuşak projesinin gerçekleşmesi için bölgedeki İslami gruplar ABD tarafından desteklenmiştir. Böylece ABD 1979 – 1980 yıllarında hem Körfez petrolü güvence altına almış ve Rusya'ya karşı bölgede güvenli bir set çekmiş olacaktı. Fakat ABD bu projesinde amacına tam olarak ulaşamamıştır. Çünkü bölgedeki İslami gruplar bağlı oldukları devletlerden ayrılmamışlardır. Hatta bu İslami grupların radikalleşmesi de bu durumun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

ABD, Türkiye'ye uygulamış olduğu silah ambargosunu Eylül 1978'de kaldırmıştır. Fakat bu tarihten 12 Eylül 1980 darbesi olayına kadar geçen sürede Türkiye'de yaşanan olaylar ABD'yi tedirgin etmiştir. Türkiye'de yaşanan terör, anarşi ortamı, demokrasinin kesintiye uğraması ve bu olumsuzlukların arkasında Marksist ve komünist düşüncenin olabileceği düşüncesi ABD'yi rahatsız etmiştir. Ayrıca ABD, 1979'da İran'da yaşanan İslamcı devrimin Türkiye'de de etkili olması korkusunu da yaşamıştır. "1979 yılının sonunda Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali de bu duruma eklenince, Amerika için ortaya daha da karanlık bir manzara çıkmaktadır. Ortadoğu'nun stratejisi altüst olmuştu. Bu yeni stratejik yapı içinde, Türkiye'nin ehemmiyeti daha da artmıştı. İstikrarlı ve kuvvetli bir Türkiye, her zamandan daha fazla Amerika'ya gerekli iken, aksine İran ve Afganistan'dan sonra Türkiye'de 'düşme' tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı. Bu sebeplerden Türkiye'de 12 Eylül 1980 hareketi Amerika tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Çünkü istikrar Türkiye'ye yeniden geliyordu. 1980 Kasımında Amerika'da başkanlık seçimini Ronald Reagan'ın kazanması ve Reagan'ın dış politikası, Türkiye ile Amerika arasında yeni bir yaklaşma dönemi açmıştır."⁶⁴

ABD-Türkiye ilişkileri kapsamında 1980 yılı başına bakacak olursak ABD ile aramızda Savunma İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve Türkiye'nin serbest piyasa

⁶⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.984.

girişinin desteklenmesi amacı ile maddi yardımda bulunulmuştur. IMF kredileri, borç ertelemeleri ve hatta askeri yardımlar olmak üzere birçok konuda destek sağlanmıştır.

“Cumhuriyetçi ABD Başkanları Ronald Reagan ve George Bush’un görece sert politikalarının yumuşamanın yerini aldığı 1980’lerin başında, Türk-ABD ilişkilerinde belirleyici nokta, 1980 yılında Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması’nın(SEİA) imzalanmasıdır. Bu yıllarda, Gorbaçov’un reformları ile, Doğu-Batı ilişkilerinde belirgin değişimler de yaşanmaya başlamıştır.”⁶⁵ ABD’nin 1975’te Türkiye’ye silah ambargosu uygulaması sonucu Türkiye, ABD ile 1969 yılında imzaladığı Savunma ve İşbirliği Antlaşmasını yürürlükten kaldırmıştır. 1980’de ABD – Türkiye arasında yapılan SEİA, Türkiye’nin daha önce yürürlükten kaldırdığı 1969 Savunma ve İşbirliği Antlaşmasını bir bakıma yeniden hayata geçirmesi ve yenilenmesi niteliğinde olmuştur. ABD Türkiye’ye yardımlarını 1980yılından sonra da devam ettirmiştir. Fakat Türkiye’nin uluslararası alanda ticaret hacmini artırması, Rusya ve diğer Avrupa devletlerinin bu yardımlara sıcak bakmaması gibi sebepler nedeniyle ABD, yapılanların yardım değil ticaret olduğunu belirtmiştir. Böylece ABD Türkiye ile ilişkilerini yeni bir boyuta taşımıştır.

"Amerika'nın bir sıkıntısı daha vardı. Daha önce İran'da konuşlandırılmış olan U2 casus uçakları devrimden sonra yersiz kalmışlardı. Sovyetlere karşı Amerika'nın gözü kulağı olan bu uçaklar için en iyi üssün Türkiye olduğunu düşünüyorlardı. Amerikan Dışişleri Bakan yardımcısı Ecevit'in kapısını çaldı."⁶⁶ Amerika yaptığı yardımları bir anda bu üslerin kullanılması konusunda bağdaştırmaya kalktı. Bülent Ecevit'ten alınan tepki Amerika'yı bu konunun yardımlar ile mukayese edilemeyeceğini anlaması için yeterliydi. Ancak ABD karşısında Türkiye için bir eksi işareti haneye yazılmıştı.

⁶⁵ Hazırlayan Yakup, Beriş-Aslı, Gürkan, Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler, TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu, 2002, s.7, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/28398.pdf>, Erişim Tarihi:12.01.2014.

⁶⁶ Mehmet Ali Birand-Hikmet, Bİla-Rısvan, Akar, 12 Eylül Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitap, 2010, s.95.

Türkiye'nin gidişatı iç politikanın düzelmesi bir yana dış politika açısından da geri dönülmez yanlış kararlar alınmasına, kötü bir imaja yol açmaktadır. Artık yorum yapanlar, sesini duyuranlar arasında asker de vardır. Özellikle dönemin genelkurmay başkanı Kenan Evren tüm gelişmelerin bizzat içinde ve yakın takibindeki kişi olmaktadır. Ordudan gelen ilk ayak sesi 1979 yılı sonunda 1980 yılına girmek üzereyken duyulmuştur. Komutanlar dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir uyarı mektubu vermişlerdir. Mizacı sert olan bu mektup uyarıdan çok muhtırayı andırmaktadır. Genelinde bahsedilen konu da TSK'nın teröre karşı duyduğu endişenin açık tepkisidir. Ordu mensupları artık açıkça "Ya bu süreci siz bitirin ya da biz..." diyebilmektedir. Ancak Korutürk mektubu bir süre elinde bekletmiş ve bu mektubun adresiz gönderilmesi siyasiler arasında muhatap bulamamasına yol açmıştır. CHP lideri Bülent Ecevit ve AP lideri Süleyman Demirel arasında kalan mektup Demirel tarafından biraz daha önemsenerek ciddiye alınıp araştırılmış ve ortak bir mesele haline getirilmeye çalışılmıştır.

Özetle dönemin Türkiye-ABD İlişkilerinin çerçevesini belirleyen olgu 29 Mart 1980'de imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) idi. "Anlaşmanın Ecevit ve Demirel başkanlığındaki solcu ve sağcı iktidarlar tarafından görüşülüp imzalandıktan sonra Kenan Evren liderliğindeki askerî yönetim tarafından uygulanması, Türkiye'deki etkili çevrelerin ABD'yle ilişkilerde aynı tavra sahip olduklarını göstermesi açısından önemliydi. Amerikalılar da diğer Batılı devletlerden farklı olarak Türkiye'deki askerî rejime destek vererek kendi paylarına düşeni yapacaklardı."⁶⁷

3.6. Kenan Evren'in Yükselişi

1975 yılı ve sonrası dönemde artan terör olayları ve sağ-sol ayrılığının gittikçe belirginleşmesi Türkiye'nin iç siyasetini sekteye uğratmakla kalmamış uluslararası boyutta ses getiren bir istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir. 1977 yılı ardında yüzler ve binler ile ifade edilen ölü ve yaralı tablolarıyla karşımıza çıkarken hükümet değişiklikleri de Türkiye gidişatını olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'nin

⁶⁷ Nasuh Uslu, Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi, Avrasya Dosyası, s.218, <http://www.21yyte.org>, Er. Tarihi: 10.10.2014.

durumu kurtarılmış bölgelere ayrılmış durumda iken hükümet bu duruma önce seyirci kalarak sonra da müdahale etmeye çalışarak olayların ardından kontrolsüzce sürüklenmiştir.

1977 yılının Ağustos ayında TSK'da bir atama heyecanı başlamıştır. Kara Kuvvetleri komutanlığı boşalmış ve bu göreve gelecek komutan diğer yıl Genelkurmay başkanı olacaktır. Dönemin kıdem sıralamasına göre adayları bulunuyordu ve Demirel bunlardan birisi olan Ali Fethi Esener'i bu göreve tercih etti. Ancak asker kökenli olan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten bir itiraz geldi ve kararnameyi geri çevirdi. Bu durum büyük bir tepki yaratmıştır. Sonrasında ise bu üç aday durumundaki orgeneral sürelerini doldurmuş ve emekli olmuşlardır. Sıradaki dördüncü isim adından hiç söz edilmemiş komutan Kenan Evren'dir.

1978 yılı itibariyle daha da çok tırmanacak olan anarşi adından en kanlı yıl olarak söz ettirecektir. Hükümet sahnesine yeniden çıkan Ecevit, Demirel'in ağır muhalefetiyle karşılaşmış ve bir enkazın altından çıkmayı başarmaya çalışmakta olduğunu dile getirmektedir. Artan eleştiriler ve çözülemeyen terör olayları ile hükümet TSK ile karşı karşıya getirilmeye çalışılıyordu. Kahramanmaraş olayları, gazeteci cinayetleri, sağ-sol çatışmaları gibi büyük ses getiren ve kanlı olaylar TSK'yı harekete geçirmeye yetiyordu.

Uluslararası durum da pek iç açıcı değildir. ABD, Türkiye çevresinde yaşanan karışıklık, istikrarsızlık, İslam Devrimi, Sovyetler Birliğini kuşatan taşların birer birer düşerek Türkiye'ye de gelmesinden çekinmiştir. ABD Milli Güvenlik Kurulu uzmanı Paul Henze, İran'da yaşanan olayların akabinde uluslararası ortamda bir panikleme olduğundan bahsetmektedir. Terörün yayılarak başarılı olacağını ve Türkiye'nin çöken ekonomi ve istikrarsızlık karşısında ayakta kalmakta zorluk çekeceğini ifade etmektedir.

Bir azınlık hükümetiyle iktidarı yeniden devralan Demirel Türkiye durumundan endişeli bir şekilde öncelikli olarak Genelkurmay Başkanı Evren'i, MGK üyelerini çağırarak Türkiye durumu hakkında silah, yetki, asker gibi ne gerekiyor ise vereceğini yeter ki sokağın hükümeti yenmesine izin verilmemesi

sağlamayı talep etmiştir. İşte Kenan Evren'in sahneye çıkması için tüm şartlar oluşmuştur. Demirel'e yapılması gerekenler listesini kendisi verecek, istediği yetkileri alabilecekti.

İlk maddesini vur emri ile açtı. Vur emrinin iç hizmet kanunundaki yetki kapsamındaki eksikliklerin kaldırılması şartıyla -vuran kişinin yanlış kullanımı dolayısıyla mesul olmasını değiştirilmesi- kabul etmiştir. Daha sonraki şartlar Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin görev ve yetkilerinin arttırılması, ihbar müessesinin çalıştırılması, öğretmen, memur, polis gibi halkla iç içe olan yönlendiricilerin mahalli olmaması ve son olarak da silah kullanmayı bilmeyen görevinin gereklerini tam olarak yerine getiremeyen eksik kolluk kuvvetlerinin düzeltilmesidir.

Demirel'in, Kenan Evren'in bu istekleri karşısındaki duruşu olumludur. Demokrasiye ters düşmemek adına bir genelge yayınlamıştır. Tüm kamu kuruluşlarına sıkıyönetim adına her türlü desteğin verilmesi için istekte bulunmuştur. Ancak bu gereklerin yerine getirilmesine rağmen geçen zaman karşısında yavaşlamayan anarşi ortamı karşısında Kenan Evren, teröre karşı tek çıkar yolun Silahlı Kuvvetler olduğunu vurgulayarak açıkça "Bu işi bize bırakın bir ay içinde hallederiz." söyleminde bulunmuştur.

1979 yılı Aralık ayında hükümete gelen bir uyarı mektubu vardır. Ancak bu mektup daha çok muhtıraya benziyordur. Daha da önemlisi herhangi bir adresi yoktur. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk mektubu yılbaşı sebebiyle yılın ilk günlerinde vermiştir. Adresi, ismi, bir ithamı olmaması sebebiyle muhatap bulamamıştır. Sadece Süleyman Demirel üzerine alınarak konu hakkında birkaç açıklama yapmıştır.

Kısacası Evren'in halk ve siyasi meseleler üzerinde başarılı olmasının ve yükselmesinin sebebi sadece etkili ve inandırıcı bir konuşma yeteneğine sahip olması değil, halkın görüşü ve menfaatlerini ön plana çıkararak modern unsurları kişiliğine katıp Türk halkının aklında yer etmiş lider özelliğine sahip görünmesidir. Tüm sorunlar ve kötü gidişat hakkın birebir hükümetlerin adını kullanarak başkanlara ithamda bulunarak eleştiri yapmamış genel anlamda konuşmalar yapmıştır. En

önemlisi de dönem halkının beklediği davranışı gerçekleştirerek kamuoyunu yurtiçi, yurtdışı tüm önemli gelişmelerden haberdar etmiş kendisine karşı güven ve samimiyet duvarlarını örmüştür.

4. 12 EYLÜL 1980 ASKERİ MÜDAHALESİ

12 Eylül Dönemi olarak adlandırılan Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koymasıyla 12 Eylül 1980 tarihinden 6 Kasım 1983'te yapılmış olan milletvekilliği seçimleri sonucu sivil hükümetin göreve başlayacağı üç yılı aşkın süren dönemdir.

Türkiye'de 1980 yılında iç karışıklıkların artması ve bunun yanında bir de cumhurbaşkanlığı seçimlerinin bir sonuca ulaştırılamaması üzerine gerilen iç siyasi ortam askeri teşkilatı huzursuzlandırmış ve TSK darbe hazırlıklarına başlamıştır.

12 Eylül 1980 sabahı başlayan "Bayrak Harekatı" adı altında yapılacak olan müdahale ile Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Bu müdahale, hiçbir direniş ile karşılaşmadan amacına ulaşmıştır. Darbe, emirler ve komutalar ile yukarıdan aşağı, yani hiyerarşik bir düzen çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. 12 Eylül'ü gerçekleştiren komutanlar kendileri için oluşturdukları ortak bir sıfat altında toplanmışlardır. Bu grup bundan böyle Milli Güvenlik Konseyi(MGK) adıyla anılacaktır.

Darbenin en somut göstergesi olan MGK'nın hazırlamış olduğu bildirisinin 12 Eylül 1980 tarihinde sabah 04.00'te TRT'den okunması ile darbe gerçekleştirilmiştir. Orgeneral Kenan Evren'in bizzat kendisinin okuduğu bildiri metni şöyledir:

"- Devletin varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik saldırılar yoğunluk kazanmıştır.

- Buna karşılık devlet organları ve anayasal kuruluşlar işlemez duruma getirilmişlerdir.

- İrticai fikirler ve sapık ideolojiler devlet kuruluşlarını, işçi örgütlerini ve siyasal partileri etkileri altına alarak ülkeyi iç savaş eşiğine getirmişlerdir.

- TSK, İç Hizmet Kanunu'nun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini Türk milleti adına yerine getirmek için emir ve komuta zinciri içinde ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.

- Harekatın amacı, ülkenin bütünlüğünü, devletin otoritesini yeniden sağlamak, demokratik düzenin işlemesine engel olan nedenleri ortadan kaldırmaktır.

- Parlamento ve hükümet feshedilmiş, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış, bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiş, yurt dışına çıkışlar yasaklanmış, ikinci bir emre kadar saat 05'ten itibaren sokağa çıkma yasağı konmuştur."⁶⁸

4.1. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Yönetime El Koyması

1980 yılına gelene dek kanlı yıllar geçirilmiş ve ardı arkası kesilmeyen terör olayları gerek halkın kendi içinde gerekse siyasiler, gazeteciler üzerinde devam etmektedir. Askerler, siyasetçilerden ümitlerini kesmişler, siyasetçiler de askerleri göremez derecede iç karışıklıklara kendilerini kaptırmıştır.

1980'in Eylül ayında Türkiye'deki anarşi ortamı hat safhadadır. Ekonomi politikaları işlemez hale gelmiştir. Enflasyon ve grevler artmış ekonomi çökme noktasına sürüklenmiştir. Halk umutlarını her geçen gün yitirmekte, tedirgin geçen günlük hayat tüm sivil hayatı olumsuz yönde etkilemiştir. Müdahale kaçınılmazdır ve "Bayrak Harekatı" kod adı ile 12 Eylül 1980 saat:04.00'te bu darbe gerçekleşmiştir.

Darbe saati gelmeden 2 saat önce birlikler önceden planlanan noktalara doğu harekete geçmiştir. TRT ve PTT binaları ele alınmış, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne el konmuştur.

Hürriyet Gazetesi 13 Eylül 1980 manşeti şu şekildedir:

"Terörün sonucu: Yönetim Milli Güvenlik Konseyinde,

Atatürk yolunda devam,

⁶⁸ Sina Akşin, Yakınçağ Türkiye Tarihi 2 1980-2003, Milliyet, 5.Basım, İstanbul, s.31.

Orgeneral Evren, demokrasinin sağlam temellere oturtulacağını, anayasa, seçim ve partiler yasalarının değiştirileceğini, seçime gidileceğini açıkladı. Konsey ve G. Kurmay Başkanı Org. Evren kısa zamanda Bakanlar Kurulu kurulacağını açıkladı. Hükümet ve Parlamento feshedildi, parti faaliyetleri durduruldu, parlamenterlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Liderler ve parlamenterler suçlanmayacak, ancak daha önce işledikleri suçlar kovuşturulacak. Yeni yönetime karşı yapılacak her türlü direniş en sert şekilde kırılacak."⁶⁹

Darbe meşrulaştığı andan itibaren askeri teşkilat için de somut adımlar atma zamanı gelmiştir. Sıkıyönetim komutanlıkları için atamalar yapılmış, bunlar için durumun gerektirdiği tüm önlemleri alabilme yetkisi verilmiş, vatandaşlara da bu kural ve uygulamalar karşısında saygılı olmaları konusunda bazı görevler yüklenmiştir. Türkiye'den çıkışlar kontrol altına alınmaktan ziyade tamamen kısıtlanmış, Türk Hava Kurumu, Kızılay gibi bazı kuruluşlar haricinde tüm derneklerin faaliyetleri durdurulmuştur. DİSK ve MİSK işçi sendikasının yöneticileri TSK güvencesi altına alınmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü ise Jandarma Genel Komutanlığı'nın emrine verilmiştir. Bunun yanında MGK, tüm yönleri düşünerek kendini güvence altına almak adına sıkıyönetim askeri mahkemeleri kurmak ve bunlara gerekli atamaları yapmak yetkisiyle donatılarak, herhangi bir sıkıyönetim kararına aykırılık, emirler karşısında işlenecek suçlar gibi konulara da bu mahkemede bakılacaktır.

Yasama ve yürütme görevlerini kendisinde toplayan MGK, toplumsal düzeni etkileyen bazı kararlar almıştır. Bunlar; grev ve lokavtların ertelenmesi, toplu iş sözleşmesi yapılan işyerlerinde işçilere yüksek düzeyde avans niteliğinde bir ek ödeme yapılması, işçi kurumlarının paralarının bloke edilmesi ve sadece Türk-İş'e bağlı olan sendikaların faaliyetlerine devam etmesi gibi önemli kararlardır.

Dış yankılar açısından ise belli başlı noktalar vardır. Mesela "Amerika için önemli olan Türkiye'deki ve bölgedeki çıkarlarının korunmasıydı. Demokrasi, insan hakları gibi kavramlar ikinci plandaydı. Dönemin CIA Başkanı Stanfield Turner bu tercihi şöyle anlatmaktadır:

⁶⁹ Hürriyet Gazetesi, Yıl:32, Sayı:11643, s.1.

"Çünkü Soğuk Savaş sırasında Türkiye'yle ilişkilerimiz hep çok sağlam oldu. Türkiye'yle kurulan dostça ilişkiler, bölgedeki çıkarlarımız açısından çok önemliydi. Bunu insan haklarından daha çok önemsiyorduk. Bizim için öncelik dostça ilişkilerdeydi. İkinci öncelik ise rejimin yapısıydı. Ancak ikisi arasında bir seçim yapmak gerekse, birincisi öne çıkıyordu. "CIA'nın ünlü Türkiye istasyon şefi Paul Henze'e göre Amerikan yönetimi için Türkiye'de Ordu'nun yönetime el koyması sürpriz değildi. Zaten bekliyordular."⁷⁰

1980 Darbesi'ni diğer müdahalelerden ayıran bazı özellikleri vardır. TSK, yürürlüğe koyacağı belli başlı anayasal kuralları, yapılandırılacak yeni kurumları, devlet ile iktidar arasındaki işleyişin nasıl yürütüleceğini ve sivil hayata geçildikten sonra gidişatın olumlu sonuçlar doğurması ve sağlıklı ilerlemesi için gereken her şeyi önceden ayarlamış tüm ayrıntıları belirlenmiş olarak darbeye hazırdır. "General Kenan Evren müdahalenin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevini veren iç hizmet kanununun 34. maddesine uygun olarak ve bütün millet adına yapıldığını açıkladı. Bu, sonraki faaliyetlerle içi doldurulacak bir iddiaydı.

Tıpkı önceki darbeler gibi 12 Eylül'ün de sürekli bir askeri rejimi amaçlayıp düzen sağlandıktan sonra zamanla sivil parlamenter yönetimin yeniden tesis edilmesini amaçladığı kesin gibidir. Buna karşılık Demirel ve diğer politikacılar TSK'nın 1980'den önce anarşiyi önlemek için sıkıyönetimin yetkisini yeterince kullandığını ve hükümetin düzeni sağlamayı kendi başına da becerebileceğini iddia etmektedirler. "⁷¹

12 Eylül Darbesi, tüm şartlar olgunlaşınca adar beklemiş ve en doğru, en zayıf, en tüketilmiş anda gerçekleştirilmiştir. Halk, terör ve anarşi söylemlerinden bile bunalmışken darbe yapılmasıyla akan kanın duracağı beklentisi akıllara yerleştirilmiştir. Bu nedenle bu darbe halkın desteğini arkasına almıştır. Konu can güvenliği olduğundan dolayı komutanlar "Sizin can güvenliğinizi biz sağlayacağız" demeçleri ile yönetimi ele almakta hiç zorlanmamıştır.

⁷⁰ Birand, ag.e., s.148.

⁷¹ Karpat, a.g.e., s.297-298.

4.2. Devrilen Hükümet

1980, 12 Eylül günü Kenan Evren'in, devraldığı hükümet için radyo ve televizyonda yaptığı konuşmanın bazı açıklayıcı nedenleri ile konuya girişimizi sağlayalım.

"...Siyasi partiler, bu kritik dönemde milletin özlemle beklediği önlemleri almak yerine; iç gerilimi devamlı arttırarak, yıkıcı ve bölücü mihrakları büsbütün kışkırtarak, onlara cüret ve cesaret verecek beyan ve eylemleri ile adeta yarışırcasına seçim yatırımları için zemin yaratma yollarını tercih etmişlerdir. İktidara gelen siyasi partiler, devlet teşkilatının bütün kademelerini kendi görüşleri doğrultusundaki kişilerle doldurarak, kamu görevlilerinin ve vatandaşlarımızın bir tarafa girerek kapmalara bölünmesini zorunlu hale getirmişler, giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen kaynakların şekillenmesine ve kamu kuruluşlarında çalışanlarla polis ve öğretmenlerin dahi birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olan partizan tutum ve davranışlardan vazgeçmemişlerdir. Böylece tarafsız halkımız, devletten beklediğini parti kapılarında aramaya mecbur bırakılarak devlet otoritesi yok olmaya, vatandaşların hak ve hukukunu korumak ve ona tarafsız hizmet götürebilmek yerine, devletin saygınlığı yavaş yavaş erimeye mahkum olmuş ve dolayısıyla ülkemizde tam otorite boşluğu teşekkül etmiştir."⁷²

Tüm radyo, televizyon konuşma metinleri hazırlanmış, gerekli tedbir ve asayiş ortamı yaratılmıştır. Kenan Evren bu darbenin önceki müdahaleler gibi olmasını istememiştir. Siyasilerin evlerinden alınması konusunda kapıya gönderilecek askerin yanında mutlaka partiden veya çevresinden bir tanıdığı olmasını ve haberi aileye kendisin vermesini sağlamıştır. Önceki darbelerin aksine siyasiler üzerinde herhangi bir kötü muameleye mahal verilmemiştir.

Ordunun yönetime el koymasından sonra çok sayıda parti kapatılmış ve parti başkanları da tutuklanmıştır. Fakat CHP ve AP ilk zamanlar kapatılmamış ve milletvekillerine de dokunulmamıştır. Ayrıca ayrılıkçı radikal gruplara karışan birçok

⁷² Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, Kilit Yayınları, 5. Basım, Ankara, 2011, s.172-173.

vekil gözaltına alınmıştır. Askeri yönetim darbe sonrası tamamen sivil bir hükümet kurmak istediye de bazı subay kesiminin buna itiraz etmesi sonucu emekli Amiral Bülend Ulusu Başbakanlığa getirilmiştir. “MGK kendisini dolaysız sivil etkilerden ve ordu içindeki kişisel önyargılardan yalıtım için elinden geleni yaptı. İşin ilginç tarafı şuydu ki, Konseyin kendisini dış etkiden yalıtımış olması halk nazarındaki itibarını artırmış gibiydi. Bu dönemde, gücü ellerinde toplayan az sayıdaki komutanın, kendileriyle halk arasında hiçbir aracı olmaksızın, dürüst, yoldan çıkartılmayacak ve ülke çıkarlarına sadık insanlar olarak görüldüğü varsayılabilir.”⁷³

Siyasi faaliyetleri durdurulan parti liderlerinin gönderileceği yerler, uçak ve helikopterler hazırlanmıştır. Darbe prosedürü bittikten sonra asıl iş darbe sebeplerinin çözüm sürecine gelmiştir. TSK'nın ilk vaadi anarşinin ortadan kaldırılacağıdır. Sıkıyönetim komutanları tam yetki ile donatıldı. Türkiye tarihinin en büyük tutuklama kararları alınmaya başlanmıştır. Kışlalar bile cezaevi haline getirilmiştir. Askeri rejim tüm yurttan egemen haline gelmiştir. Sağ-sol çatışmalarından ve TSK karşıtı ayaklanmalardan korkulmaktadır. Halka barış çağrıları yapılırken silah tesliminde bulunmaları istenmektedir. Amaç Türkiye içindeki kaçak silahlanmanın önüne geçilmesi ve anarşinin azalmasını sağlamaktır.

Türkiye'nin nabzını tutan diğer bir güç ise DİSK'ti. O sırada neredeyse yüz bin işçi grevdedir. DİSK'in bir çağrısı ile tüm işçiler grev yapabilecek durumdadır. Türkiye'nin ekonomisi bu nedenle risk altındadır. DİSK'in bu kitlesel gücü elinde bulundurması tüm işçilerin demokrasi karşıtı eylem yapması gibi bir direnişle karşı karşıya kalmak askeri rejimi korkutmaktadır.

Silahlı Kuvvetler yönetime el koydu; Türkiye içi anarşi ortamını bitirmek ve siyasi istikrarsızlığı düzene sokarak hükümeti sivillere devredecektir. Tüm şartlar olgunlaştığında, sivil hayat düzene girdiğinde ve siyasi hiyerarşik düzen sağlandığında demokrasi kaldığı yerden devam edilecektir.

⁷³ Karpata, a.g.e., s.300.

4.3. Milli Güvenlik Konseyi(MGK)

12 Eylül 1980 Darbesi yapılmasıyla hükümet devrilmiş, Silahlı Kuvvetler yönetimi devralmıştır. Siyasi yasaklar başlamış 1961 Anayasası hükümleri askıya alınmıştır. TSK'nın istikrarsız düzene ve Türkiye'nin kanayan yarası terör olaylarına karşı ayakta kalması gerekmektedir. Bunu başarabilmesi adına tam yetki ile donatılmış bir organa ihtiyacı vardır. Özellikle kanun çıkarma yetkisini elinde bulunduracak düzeyde olan bu organ ülke gidişatının gerektirdiği tüm olanaklara karı müdahale edebilecek bir güçte olmalıdır. Yasama ve yürütme yetkilerini ele almış olan ordunun bir de yargı konusunda ayrı bir kola ihtiyacı bulunmaktadır. İşte tam yetkiyle donatılacak olan bir kurul oluşturulacak yasama, yürütme ve yargı organlarının tek yükümlüsü olacaktır. Bu da TSK'nın tüm hakları kendi elinde toplaması demektir ve sivil hayatın karışıklığı ve kanunların işlemez hale gelmesi bu konuda en uygun ortamı yaratmıştır.

"12 Eylül'ü gerçekleştiren üst komutanlar grubu kendilerine Milli Güvenlik Konseyi(MGK) ve üyeleri sıfatını verdiler. Böylece 1961 Anayasası'yla rejim içine yerleştiren ve 1982 Anayasası ile devam edecek olan Milli Güvenlik Kurulu adlı 'danışma' organının adındaki üç sözcükten ikisi müdahaleci grubun kendilerini isimlendirmelerinde esin kaynağı oluyordu. Üçüncüsü yani 'kurul' sözcüğü de zaten aynı anlama gelen Fransızca deyimle 'Konsey' olarak ifade edilmişti. İsim seçmenin, ABD'nin 1960'larda ürettiği 'Milli Güvenlik Devleti Doktrini' terim ve kavramıyla benzerliği de dikkat çekiciydi. Milli Güvenlik Konseyi şu üyelerden oluşuyordu: Genel Kurmay Başkanı Org. Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun. Devlet Başkanlığı ve MGK Başkanlığı görev ve yetkilerini de Kenan Evren kuşanmıştı. Öbürleri, askeri görevlerini sürdürmelerinin yanı sıra MGK üyesi sıfatı sahibiydiler. MGK Genel Sekreterliğine de Orgeneral Haydar Saltık atandı. "⁷⁴

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra halkoylaması sonucu hazırlanan yeni anayasa ve Kurucu Meclis göreve başladı ve serbest seçimlerle seçilecek olan

⁷⁴ Akşin, 2, a.g.e., s.30-31.

TBMM üyelerine kanunları yapma görevi verilmiştir. Yalnız 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında yönetimi elinde tutan MGK, 13 ay boyunca kanun yapma görevini meclise bırakmamıştır. Bizzat kanunları kendileri hazırlamışlardır. Zira 1983'te yapılan seçimlerde oluşturulan yeni mecliste bile MGK'nın süzgecinden geçen vekillerden oluşacağı beklenen bir gerçektir. Bu durum, askeri yönetimin işini ne kadar sağlama aldıklarının ve uzun dönem planlı hareket ettiklerinin bir göstergesidir. Anayasanın halkoylamasından geçmesinden sonra MGK için hızlı bir kanun trafiği başlamıştır. Böylece günümüze kadar oluşan siyasi, sosyal, kültürel, sendikal alanlarda hazırlanan yasalar belirlenmiştir. MGK, anayasa yargısı içinde olmayan ve bu nedenle "Anayasa muhtevası içinde ikinci anayasa" özelliği gösteren bu kanun başlıkları arasında: Hakimler, savcılar, grev ve lokavtlar, Devlet Güvenlik Mahkemeleri(DGM), Yargıtay, Yüksek Öğretim Kurumu(YÖK), TRT, Anayasa Mahkemesi, Çevre, olağanüstü hal, sendikalar, siyasi partiler, kamulaştırma, kamu düzeni gibi konular yer alır.

MGK tarafından çıkartılan yasalarda sivillerden ziyade askeri alanı ilgilendiren yasalar geniş yer tutmaktadır. TSK, yıllar yılı sivil iktidarlar döneminde gerçekleştiremediği birçok faaliyeti hayata geçirme imkanı bulmuştur. Bu duruma örnek verecek olursak Milli İstihbarat Teşkilatı(MİT), Jandarma Teşkilatı, Yüksek Askeri Şura, Harp okulları, Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, askeri ceza, seferberlik... ile ilgili yasalar verilebilir.

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde 1980 sonrası başta anayasa olmak üzere çıkarılan kanun ve tüzükler askeri niteliktedir. Hatta bu durum mevcut yürürlükteki anayasaya aykırı olsa bile Anayasa Mahkemesi'ne taşınamaz özelliktedir.

4.4. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Siyasi Hayat

Demokratik düzene göre yönetilen bir ülkede sıkıyönetim gibi bir durum söz konusu olduğunda savunma ve güvenlik kuvvetlerine verilen tüm yetkiler arttırılarak devletin gücü üzerine çıkarılıp etkenliği sağlanarak kuralsız bir ortamın düzen ortamına geri dönmesi amaçlanmaktadır. Sıkıyönetim durumunda süre, ne zaman

kalkacağı konusu, sınırları tamamıyla yasama organı tarafından karara bağlanmaktadır. Sıkıyönetim şartları ve yetkileri bağlamında herhangi bir olumsuz durumun yaşanması sırasında müdahale etme görevi yargı organlarına verilmiştir. Öte yandan askeri rejimlerdeki farklılığa bakacak olursak meşruiyetlerini yasal kurallardan almak zorunda değillerdir. Askeri rejimlerin iktidar olmaları sadece yönetimi kendi istekleri ve şartlar doğrultusunda ele geçirmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sınırlandırılması gereken en önemli olgu iç ve dış siyaset bakımından iktidardaki güç yönetiminin doğru yapılmasıdır.

Askeri yönetimlerin, terör ve anarşi ortamlarında başarılı olmaları yukarıda bahsedilenlerden dolayı biraz daha kolaydır. Çünkü TSK'nın, yaptığı müdahale sonrası siyasete girmesi ve siyaset yapabilmek adına tüm kanun ve yetkileri elinde toplaması demek, güç dengelerini kendisinin kurmasıyla oluşan bastırma olgusunu hiçbir yasa dışı harekette bulunmadan gerçekleştirebilmesidir. Sıkıyönetim halindeki Türkiye'de askeri gücün meclise, siyasilere ve kanunlara takılması terörün bastırılması konusunda güvenlik güçlerinin hareketlerini sekteye uğratmıştır. Önemli bir diğer nokta ise değişen kanunlar çerçevesinde sıkıyönetim şartları gereği uygulanan yaptırımların daha sonra suç niteliğinde ceza görmesi ve geriye dönük infazlar sıkıyönetim kuvvetlerini müdahale konusunda her zaman düşündürmüştür. Oysaki askeri rejimler, kendi çıkardıkları kanunlara dayanarak uygulanan yaptırımlar konusunda çekinmeden müdahalede bulunarak anarşi ve terör ortamlarında daha başarılı olmuşlardır.

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde demokrasinin ve siyasetin bizzat doğasında bulunan çekişmeler, mücadeleler, karşı koymalar, disiplinsizlikler ister istemez ülkedeki askeri kesimin ve idarecilerin dikkatini çekmektedir. Askeri kanat bu durumu gereğinden fazla önemseydiği için olaylara ülkenin iç ve dış güvenliğinin muhafazası itibarıyla daha hassas yaklaşmaktadır. 1970'li yıllarda Türkiye'de yaşanan olaylar, siyasi hayatın çok da sağlıklı yürümediğini bize göstermektedir. "12 Eylül 1980 öncesi Türkiye'si, siyasi partilerin yıllardır her gün birbirlerini terörün hamisi olmakla suçladığı, bırakınız terörün nedenleri ve buna karşı ne türlü önlemler alınacağı noktasında anlaşmaya varmak, Cumhurbaşkanı dahi seçemedikleri,

muhalefet partilerinin iktidarın başarısız olması için çalıştıkları bir ortamdır. Oysa terörün yenilebilmesi demokrasiyi savunma iddiasını taşıyan siyasal güçlerin teröre karşı demokratik rejimi savunma noktasında tereddüt göstermemelerini, bu uğurda ellerinde gelen her şeyi yapıp, konuyu kısır çekişmeler uğrunda kullanmamalarını gerekli kılar. Aksi halde hem emniyet kuvvetlerinin şevkinin kınlanması, hem de yurttaşlar arasında siyasi gerilimin yükselmesi ve bunun terörü beslemesi muhtemeldir."⁷⁵

TSK'nın siyasi hayatta attığı bir adım olarak 27 Aralık 1979'da hükümete yazdığı uyarı mektubunu somut bir örnek olarak alabiliriz. Türkiye içi artan terör eylemleri, sivil hayatın olumsuz etkilenmesi ve siyasi istikrarsızlık orduyu harekete geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Korutürk, yılbaşı öncesi aldığı bu adresi olmayan mektubu elinde tutmuş ve Ecevit ile Demirel'e yeni yılın ilk günlerinde iletmiştir.

Kenan Evren'in bu mektubun herhangi bir olumlu etki yapacağından kuşkuludur. En küçük konuda bile mecliste bir araya gelip anlaşamayan partiler bu mektubu göz önüne alıp kendilerine bir çeki düzen vereceklerinden ümitli değildir. Nitekim de öyle olmuştur. Hiçbir siyasi lider bu mektubu kendine muhatap bulmamış dolayısıyla da bu mektup olumlu bir etki yaratmamıştır. Sadece bir müdahale kokusu alınır ise belki bir ses getirir düşüncesi vardır. TSK'yı aklında olmadığı dile getirilen müdahale düşüncesine, Türkiye'yi bir iç karışıklık ile iç savaşa sürüklemesi ihtimali için bile yer verilmemiştir.

4.4.1. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Dış Politika

1980'lerin Türkiye'si iç karışıklıklar ve terörün gün geçtikçe artması sebebiyle sadece ülke içi günlük hayatı etkilemekle kalmamış uluslararası ortamda da dikkatleri üzerine çekmiştir. Stratejik konumu ve Orta Doğu-Avrupa arasında bir köprü görevi gören Türkiye, özellikle ABD ve Sovyet Rusya tarafından itina ile izlenmekte İran'da yaşanan devrimin Türkiye'ye de sıçrayacak olmasından tedirgin olmaktadır. Nitekim Türkiye gidişatının siyasi boyutunda yaşanan aksaklıklar ve

⁷⁵ Taner Demirel, 12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.58-59, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/474/5455.pdf>, Er. Tar.: 01.12.2014.

özellikle cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılması istikrarsızlığın en büyük göstergesi olmuş ve TSK 12 Eylül 1980 Darbesi 'ni gerçekleştirmiştir. Yönetime el koyan Orgeneral Kenan Evren bildiriler yayınlamış ve ülkenin bundan sonraki durumunun kontrol altında olduğunu her fırsatta belirtmiştir. Darbe günü ilk bildirisinde dış politikaya da değinmiş ve bu konuyu şöyle açıklamıştır:

"Türkiye Cumhuriyeti NATO dahil tüm ittifak ve anlaşmalara bağlı kalarak, başta komşularımız olmak üzere, bütün ülkelerle karşılıklı bağımsızlık ve saygı esasına dayalı, birbirlerimizin iç işlerine karışmamak kaydıyla eşit şartlar altında ekonomik sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirme kararındadır. Uluslararası sorunların barışçı yollarla çözülmesinden yana bir dış politika izlenmesine devam edilecektir."⁷⁶

Darbe sonrası Türkiye'nin ilk durumu, ele alınan yönetim, faaliyetleri durdurulmuş siyasiler ve askıya alınmış bir anayasadan ibarettir. O halde yapılacak olanlar sırasıyla devreye girecektir. Darbenin lideri Kenan Evren, yeni hükümetin kurulması için gereken alt yapıyı hazırlayacak ve Türkiye askeri rejim ile demokrasiye geri döneceği güne doğru yoluna devam edecektir. Milli Güvenlik Konseyi kurularak yasama ve yürütme görevleri askeri rejimin elinde bulundurulacak ve ardından hükümet kurulacaktır. Evren, hükümeti kurma görevini 1977-1980 yılları arasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Harekat Başkanlığı görevinde bulunan Ağustos 1980'de TSK'dan emekli olan Bülend Ulus'ya vermiştir.

Bülend Ulusu, hükümeti kurma görevini yerine getirmiş ve kurulan Milli Güvenlik Konseyi'nde hükümetin izleyeceği iç ve dış politika hakkında bir konuşma yapmıştır. Çok yönlü değerlendirmeler yapan Ulusu, başkanlığındaki hükümetin dış politika esasları şu şekilde ifade edilmiştir:

"Dış politikada Hükümetimiz, temelleri Büyük Atatürk tarafından atılmış olan Cumhuriyetimizin geleneksel barışçı tutumunu sürdürecektir. Bu amaçla, tüm ülkelerle bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğüne saygı, işçilerine karışmamak ve hak eşitliği ilkelerine dayalı ilişkilerin sürdürülmesine ve geliştirilmesine çaba

⁷⁶ Kürkçüoğlu-Gönlibol, a.g.e., s.600.

harcanacaktır. Hükümetimiz, bölgede ve dünyada imkânları elverdiği ölçüde barış ve güvenliğe katkıda bulunmayı amaçlayan bir politika izleyecek ve bu politikanın temel bir unsuru olarak uluslararası şartların gerekli kıldığı yumuşama sürecini destekleyecektir. Bu sürecin başarıya ulaşması için, bütün ülkelerin azami dikkat ve titizliği göstermesi gerektiğine inanmaktayız.

Türkiye'nin taraf olduğu her alandaki ikili ve çok taraflı antlaşmalar geçerlidir. Karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, Hükümetimiz tüm antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirecektir.

Özellikle NATO ittifakıyla ve başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bu ittifakın bütün üyeleriyle olan ilişkilerimiz geliştirilerek sürdürülecektir. Hükümetimiz, NATO'nun uluslararası barışın temeli olarak güvenlik dengesi açısından hayati önemini korumaya devam ettiği inancındadır.

AET ile ilişkilerimiz, nihai olarak Türkiye'nin Topluluk içinde Ankara Antlaşması'nda öngörülen yerini alması amacına yönelik olacaktır. Avrupa Konseyi ve demokratik ülkelerin üyesi bulunduğu diğer kuruluşlarla ilişkilerimiz ve işbirliğimiz parlamenter düzene dönüş kararlılığımızdan esinlenecektir.

Köklü tarihsel ve geleneksel bağlarımız olan İslam ülkeleri ile ilişkilerimizi her alanda yakın dostluk ve kardeşlik anlayışı ile güçlendirmek için çaba harcanacaktır. Arap ülkeleri, İran ve Pakistan ile ilişkilerimiz bu kuvvetli bağlara ilaveten komşuluk ve coğrafi yakınlığın icabı olan bir anlayış içinde yürütülecektir. Bölgemizdeki anlaşmazlıklar karşısında Türkiye'nin yaklaşımı, adalet ve hakkaniyet, her milletin kendi kaderini bizzat tayin etmesi, kuvvet yoluyla toprak ilhakının reddi gibi ilkelere dayanacaktır. Bu ilkelerin çerçevesinde Ortadoğu sorununa karşı tutumumuz ve Filistin halkının haklı davasına desteğimiz de azimle sürdürülecektir.

Hükümetimiz tüm komşularımızla dostluk ilişkilerini ve yakın işbirliğini geliştirmek dileğindedir. Bu çerçevede, Sovyetler Birliği ile olan dostane ilişkilerimizin geliştirilmesine özel önem verilecektir.

Hükümetimiz Yunanistan ile aramızdaki ikili sorunlarda tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek adil çözümlere görüşmeler yolu ile varılmasını temenni etmektedir. Bu çerçevede daha önce Yunanistan'la mutabık kılınan müzakere yöntemleri sürdürülecektir. Ege'deki hak ve çıkarlarımız Türkiye için hayati önem taşımaktadır. Ege adalarının antlaşmalarla belirlenmiş olan statüsüne uyulmasını ve Batı Trakya'daki soydaşlarımızın hakları ile ilgili antlaşmalara riayet edilmesini istiyoruz.

*Kıbrıs'taki toplumlararası anlaşmazlığa, daha önce varılmış olan mutabakat çerçevesinde görüşmeler yolu ile iki bölgeyi, iki toplumlu federal bir çözüm bulunmasını istiyoruz. Hükümetimiz halen sürdürülen toplumlararası görüşmelerde, taraflar arasında varılacak çözümleri destekleyecektir."*⁷⁷

Askeri yöneticiler darbenin sebebinin iç meseleler olduğunu iddia ederken dış politikada revizyonist bir politika uygulamaya gerek duymamışlardır. Çünkü demokratik bir düzene son veren idari yapı ile ilişkileri ve ittifakları devam ettirmek zor olacağından dolayı mevcut ilişkileri sürdürmek kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca iç politika konuları dış politikada değişiklik yapmaya imkan vermemiştir. Askeri yönetim, diğer alanlarda olduğu gibi dış politika alanında da Türk Milleti'nin çıkarları doğrultusunda tarafsız, tutarlı, gerçekçi, insan haklarına ve uluslararası hukuka bağlı hareket ederek Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi bağlamında barışçı bir dış politika izlemeyi kararlaştırmıştır. Türkiye, tüm belirtilen bu esaslara riayet etmeye çalışırken başka ülkelerin de bu esaslara uygun şekilde Türkiye ile ilişkilerinin yürütmelerini bekleyecektir.

Milli Güvenlik Konseyi, yönetimi devraldıktan sonra darbe öncesi devam eden uluslararası ilişkileri ve sorunları tekrar gözden geçirerek yumuşatma yoluna gitmiştir. Böylece Türkiye'nin çıkarlarına zarar vermeden bu sorunları çözmeye çalışmıştır. Bu açıdan yeni yönetim, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET), Yunanistan, NATO ülkeleri, ABD, İslam Ülkeleri, Sovyetler

⁷⁷ Neziroğlu-Tuncer, a,g,k. s.22-23,
https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimizi_cilt8.pdf, Er. Tar.: 23.03.2014.

Birliği gibi devlet ve kuruluşlar ile dostluk ve kardeşlik anlayışı içinde ilişkileri geliştirmeye ve var olan sorunları da çözmeye yönelik girişimlerde bulunacaktır.

12 Eylül 1980 Darbesi, Batı'da bazı ülkelerde olumlu karşılanırken bazı ülkeler de bu duruma tepkisiz kalmışlardır. Türkiye'de demokrasiye ara verilmesi Avrupa Konseyi ile de ilişkileri sekteye uğratmıştır. Her ne kadar Türkiye Avrupa Konseyi'nden ihraç edilmemişse de ilişkiler olumlu bir hava içinde yürümemiştir. Organlardaki temsili kısıtlanmıştır. Türkiye ile Avrupa Konseyi ilişkileri sivil yönetimin Türkiye'de tekrar başladığı 1983 Genel seçimlerinden sonra kısmen düzelmeye başlayacaktır.

12 Eylül Darbesi Türk-Yunan ilişkilerinde de her ne kadar Türkiye açısından yeni bir hükümeti getirmiş olsa da temel sorunlar devam etmektedir. 1980'de Yunanistan'ın NATO'ya tekrar alınmasında Türkiye'nin Veto hakkını kullanmaması Türkiye-Yunanistan ilişkilerini beklentileri karşılamayacak ve ilişkileri düzeltmeyecek derecede bir etki yaratmıştır. 1980 sonrası Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlikler ve krizler devam etmiştir. "Türk-Yunan ilişkilerinin bu dönemdeki temel konuları, yine başta Kıbrıs olmak üzere; Ege'deki Kıt'a Sahanlığı, FIR hattı ve Adaların silahsızlandırılması idi. Ayrıca Batı Trakya Türklerinin durumundaki bozulma bu dönemde artmış olduğundan, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyen bir konu daha eklenmiş demektir."⁷⁸

Yunanistan, 1976 yılında kaybettiği kontrol mekanizmasını yeniden kazanabilmek için bazı girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bunun en etki yolu olan NATO'nun askeri kanadına geri dönmeyi istemiştir. Türkiye, bu isteğinin olabilmesi için Ege'deki kontrol alanlarının yeniden belirlenmesini belirtmiştir. Yunanistan buradan yola çıkarak Yunanistan seçimlerinde NATO karşıtı, sosyalist parti söylemleri ile iktidara gelebileceğini ve NATO'dan tamamen çıkabileceğini vurgulamıştır. Bu vurgusu ile ABD ve NATO yetkilileri Yunanistan'ı tamamen kaybetme ihtimali olduğunu düşünerek Türkiye ile arabuluculuk girişimine başlamıştır. 6 Ekim 1980 tarihinde Kenan Evren ile görüşen ABD Büyükelçisi, NATO'nun geleceği için Güneydoğu kanadının bölünmemesi gerektiğini, böyle bir

⁷⁸ Kürkçüoğlu-Gönlübol, a.g.e., s.603.

bölünmüşlük söz konusu olursa da NATO'nun varlığının tehlikeye gireceğini belirtmiştir. 17 Ekim 1980 tarihinde de Türkiye'ye gelen General Rogers, Yunanistan seçimlerinde sosyalist partinin iktidara gelmesiyle Yunanistan'ın tamamıyla kaybedileceğinden ve bu durumun ciddiyetinden bahsetmiştir. Evren'i askeri kimliğiyle ikna etmeyi başaran Rogers, 20 Ekim 1980 tarihinde hızla çıkarılmış bir karar ile NATO Savunma ve Planlama Konseyi Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşünü onaylamıştır. "Alınan karar Dışişleri Bakanlığı'na danışılmadan alınmış, bu gelişme ile Türkiye Yunanistan karşısında en önemli kozunu kaybetmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Kamuran Gürün durumu şu şekilde değerlendirmiştir;

"NATO Başkomutanı General Rogers gene Türkiye'ye geldi. Getirdiği formül üzerinde mutabık kalınarak, 20 Ekim'de Yunanistan'ın NATO askeri kanadına reentegrasyonu sonuçlandı. Bu konu tamamen askerler tarafından yürütüldü. Son formül metninin yazılmasını bile bize bırakmadılar."

Rogers Planı ile yapılan anlaşma, "geçici" nitelikte ,"gizli" bir şekilde yapılmış, Uluslar arası hukuk açısından bağlayıcılık taşımayan bir anlaşma olmuştur."⁷⁹

Yunanistan'da 1981 genel seçimlerini kazanan Andreas Papandreu Yunanistan'da Sosyalist Parti(PASOK) lideri olarak iktidara gelmesi Türk-Yunan ilişkilerinin daha da bozulmasına yol açmıştır. Çünkü Papandreu, gerek seçim öncesi mitinglerinde gerekse seçim sonrası iktidarındaki hükümet programında dış politikasının esasını Türkiye karşıtlığını vurgulayarak belirtmiştir. Hatta Papandreu, Türkiye'yi ülkesine karşı en büyük tehlike olarak görmekte ve olacak herhangi bir saldırının Sovyet Rusya'dan değil Türkiye'den geleceğini ifade etmektedir. Papandreu bu durumu 1981 yılında NATO ülkeleri arasında yapılan toplantıda Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı korunması gerektiğini söyleyerek kendisini ve ülkesinin prestijini sarsmıştır.

⁷⁹ Demiriz, a.g.e., s.129.

Papandreu, Türkiye'yi ülkesi için tehlike olarak görmesi ve sorunların çözümünü çıkmaza sokması hatta Türkiye'yi emperyalist bir ülke olarak göstererek Batı dünyasına, ABD ve Avrupa Konseyi karşısında yalnızlaştırmaya sürüklemeye çalışmıştır. Böylece sırtını Avrupa'ya dayayarak Türkiye karşındaki sorunlarını kendi lehine çözmeye çalışmıştır.

"Papandreu'nun bu hırçın, kaba ve sert politikasına Türkiye'nin cevabı ise, zaman zaman sertleşmesine karşılık, hemen daima 'diyalog' arayışı olmuştur. Bu suretle Papandreu'nun eline koz vermemeye çalışmıştır. Türkiye'de 6 Kasım 1983'te yapılan seçimlerde, Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi iktidara geldi. Özal, Papandreu'nun 'sorun çıkarma', 'gerginlik yaratma' politikasını, 'dostluk eli' politikası ile başarısızlığa uğratmaya çalışmıştır. Hemen söyleyelim ki Özal ve hükümetinin bu politikası hiçbir sonuç vermemiştir."⁸⁰

12 Eylül Darbesi öncesinde Adalet Partisi'nin AET ile olan ilişkilerini canlandırmak ve tam üyelik konusundaki çalışmalar sırasında bu darbenin yaşanması, Avrupa Konseyi'nde olduğu gibi AET ülkelerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Hatta AET ülkelerinin Türkiye'ye karşı kararsızlık yaşadığı politikasında daha net karar vermesini sağlamıştır. Bazı Avrupa ülkeleri, Türk vatandaşlarına ülkeye girişlerinde vize zorunluluğu getirmesi Türkiye'nin bu dönemde AET konusunda herhangi bir girişimde bulunmasına engel oldu. Ayrıca Yunanistan'ın 1 Ocak 1981 tarihinde AET'ye üye olması da Türkiye'nin AET'ye üye olması yolunda bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü Yunanistan, AET'ye Türkiye'ye karşı sorun çıkarma imkanına da sahip olmaktadır.

1980-83 döneminde Türk-Amerikan ilişkileri genel olarak yakın ve sıcak temas halinde olmuştur. Özellikle Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Anlaşması ile birlikte tarafları birbirine ortak çıkarlar konusunda yakınlaşmıştır. "12 Eylül yönetimi, demokratik yaşama indirdiği ağır darbelere ve insan haklarının sistemli bir biçimde çiğnemesine karşın, demokrasi ve insan hakları şampiyonluğunu kimseye bırakmayan ABD ve yandaşlarından büyük destek ve hoşgörü görmüştür."⁸¹ "Ne var

⁸⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.1136-1137.

⁸¹ Yetkin, a.g.e., s.194.

ki, 12 Eylül'den sonra yardım muslukları birden bire açılacak ve Türkiye'ye gelen ABD Senatosu Askeri Komuta Başkanı John Tower, düzenlediği basın toplantısında, 12 Eylül yönetimince yapılan işkenceleri yadsıyacak ve 'Türk-Amerikan ilişkileri en iyi dönemini yaşıyor.' diyecekti."⁸²

"6 Kasım 1983 seçimlerinden hemen önce Türkiye'ye gelen ABD Dışişleri Bakanı General Alexander Haig, Evren ile 14 Mayıs 1982'de yaptığı görüşmede söyledikleri ise başlı başına değerlendirilebilecek denli ilginç: 'Türkiye'yi her zaman hür dünyanın stratejik bir değeri olarak mütalaa etmişizdir. Bu değerlendirme yalnız NATO çerçevesinde değildir. Netice itibari ile NATO'nun gerçekleştirilmesi gereken durumlar bellidir. Türkiye NATO'nun ötesinde bir önem taşır... İyi bilirsiniz ki Washington'da dostlarınız vardır. Başkan Reagan durumu gayet iyi kavramıştır. Başarınız için her desteği verecek. Sizin başarınız bizim de başarımız sayılır."⁸³

Darbe öncesi Türk-Sovyet ilişkilerinde Sovyet Rusya'nın, Afganistan'ı işgal etmesinden dolayı milletlerarası alanda olduğu gibi Orta Doğu'da ve Türkiye'de de ilişkilerin gerginleşmesine sebep olmuştur. Açıkçası Türkiye Rusya'ya karşı bir kaygı duymakta ve iki taraf arasındaki ilişkiler olumsuz yönde gelişmekteydi. Ayrıca Türk toplumunda da artan terör olaylarından dolayı Sovyet Rusya'nın olaylarla ilgisinin olduğuna dair belirtiler Türk halkının Sovyet Rusya'ya karşı olumsuz düşünmesine yol açmıştır. 12 Eylül Darbesi, Türk-Sovyet Rusya ilişkilerinde durgunlaşmaya sebep olmuştur. Fakat askeri yönetimin iç istikrarı sağlaması ve uluslararası camiaya hızlı bir şekilde girmesi taraflar arasındaki ilişkileri yumuşatmıştır. Ayrıca askeri müdahale Türk-Amerikan ilişkilerini güçlendirirken de Sovyet Rusya ile olan ilişkiler ihmal edilmemiştir.

Darbe döneminde Sovyet Rusya ile ilişkiler durgunluk içinde girerken de öte yandan diğer sosyalist ülkeler(Bulgaristan, Romanya, Çin...) ile yakınlaşmalar görülmüş ve bağlantılar geliştirilmeye çalışılmıştır.

⁸² Yetkin. a.g.e., s.189-190.

⁸³ Yetkin, a.g.e., s.195.

1980-1983 yılları arasında Türkiye'nin Avrupa ile olan diyaloglarında sarsıntılar yaşanırken özellikle Türk-Arap ilişkilerinde iktisadi alanda gelişmeler yaşanmıştır. Yine bu dönemde İslam Konferansı dahilinde İslam ülkeleri ile ilişkilerde oldukça olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Hatta bu durum 1981 Ocak ayında Suudi Arabistan'da toplanan İslam ülkelerinin 3. Zirve Toplantısı'na Türkiye Başbakanlık düzeyinde davet edilmiştir. Türkiye, 1980 yılında İran-İrak Savaşı'nda da her iki ülkeye yakın ilişkileri nedeniyle tarafsız kalabilmiştir. Ayrıca Türkiye, başarılı olamayacağını anladığı arabuluculuktan kaçınmıştır. Fakat Türkiye, iki ülkenin barış içinde yaşaması gereği taraflar arasında Taifte yapılan arabuluculuk zirvesine katılmış ve Arap ülkelerinin ricası üzerine Başbakan Bülend Ulusu, 1982 Ocak ayında aracılık girişimde bulunmuştur.

5. BASINDA DARBE DÖNEMİ

Günümüz Türkiye'si de dahil olmak üzere siyaset ve basın arasında yadsınamaz bir bağ vardır. Kamuoyu oluşumundan seçmen kitlelerinin oluşumuna kadar basın bir zincirin en önemli halkasını oluşturuyor diyebiliriz. Nitekim basın ve basın özgürlüğüne en ihtiyaç duyulduğu anlar Türkiye'deki sıkıyönetim, siyasi istikrarsızlık, darbe gibi durumların yaşandığı anlardır. Ancak Türkiye üç kez yönetime el konulmuş bir ülke olmasına karşın bu gibi durumlarda basın en çok darbeyi alan kuruluş olmuştur. Özellikle 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nde en çok yarayı almış olan siyasi ve sivil yaşam, basının da ele alınarak askeri bildirimler ve çıkarlar doğrultusunda kullanılması, bununla birlikte önde gelen gazete, dergi yazarlarına sansür konulması ile olumsuz etkilenmiştir. Darbe öncesi günlerde en yüksek tiraja ulaşan gazeteler, darbe günü itibarıyla tamamıyla askeri yönetime hizmet eder hale getirilerek özgürlüğünden ödün vermiştir.

Darbe öncesi basında şu noktaya da değinecek olursak; gazete manşetlerinde ve haber bültenlerinde Türkiye'nin siyasi istikrarsızlığı ile artan anarşi haberleri de kamuoyunu ve sivilleri gerek sükunete çağırabiliyor gerekse de darbeye davetiye çıkarabilmektedir. Basında özgürlüğün, bu konuda ne kadar objektif olduğunu ve halkın yönlendirilmesine bir araç olarak kullanıldığı noktasında herhangi bir yorum

yapılmamaktadır. Bu nedenle öncesi bağlamında değil de özgürlüklerin kısıtlanması noktasında basına değineceğiz.

Dönemin önde gelen yazarları darbe öncesi darbenin ayak seslerini duymakla beraber, halka bunu manşetleri ile yansıtmışlardır. Nazlı Ilıcak'ın, 10 Eylül 1980 günü "Bindik bir alamete gidiyoruz kıyamete..." konu başlıklı yazısı gibi birçok yazar da sinyalleri vermekten çekinmemektedir. Özellikle darbe söylemlerinin dış politika açısından da değerlendirmeleri yapılmakla birlikte uluslararası ortamda darbenin olumlu karşılanacağı yazıları yayınlanmaktadır.

12 Eylül Darbesi, dönemin basın organları tarafından olumlu karşılanmasına rağmen, bu dönemde askeri yönetimin etkisiyle birçok konuyu yazmak yasaklanmış, birçok gazeteci gözetim altına alınmış gazetecilik mesleği izin verildiği ölçüde icra edilmiştir. Gazetecilerin o dönemde şartların getirdiği zorluklar nedeniyle en çok başvurmak zorunda kaldıkları şey yazamadıkları ve halka açıklamaları yasaklanan konuları gizli olmak şartıyla günlüklerine işlemektedirler. Yönetim demokratik ilkelere elbet kavuşacak ve o günün yaşanan tüm gerçekleri su yüzüne çıkarılabilecektir. Bu inanca sahip tüm milli bilinci içinde hisseden yazarlar dönemin nabzını tutmuştur ve sansürlü dönemin bilgilerine anı kitapları vasıtasıyla erişilmesini sağlamışlardır. MGK tarafından, basına uygulanan sansürler, yasalar aracılığıyla destek bulmuş yasaklamalara ve tamamıyla kapatmalara kadar giden bu yolun yasal yollardan daha kolay yapılabilmesi için 19 Eylül 1980 tarihinde Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile Sıkıyönetim Komutanlığı'na haberleşmeye sansür koyma yetkisi verilmiş ve bu basın özgürlüğünün yasaklara maruz kalması durumu meşru hale getirilmiştir.

Basına izin verilmeyen yani alenen yasaklanmış konuların bazıları şunlardır: Eski yönetim hakkında herhangi bir yazı yayınlanması ve bu eski hükümetler hakkında yorum yapılması, eleştirilmesi, suçlanması, övülmesi, özel yaşamları, Türkiye hakkında yaptıkları ve bunun gibi herhangi bir faaliyetinden bahsedilmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Ayrıca iç karışıklık içinde yaşayan milletin davranış ve düşüncelerini etkileyebilecek türde veya toplumu heyecana sürükleyebilecek yazıların yayımlanması kesinlikle kanuna aykırıdır. Bunların yanında askeri rejim,

gazetelere ek bir görev de yüklemiştir. Sokaklarda TSK'nın yönetime el koyması konulu bir röportaj yapılmasını değişik illerin değişik semtlerine gidilmesini ve özellikle orta yaş gruplarını hedef alan bir çalışma olmasını istemektedir.

Asker, basın ilişkisini sıcak ama bir o kadar da mesafeli tutan Evren, basın olmazsa demokrasinin olmayacağı gibi söylemlerde bulunmaktadır. Evren asker-basin arasındaki ilişkiyi bir konuşmasında şöyle dile getirmiştir:

"(...)Bugüne kadar gazetelerden genelde memnun olduğumuzu belirttim. (...)Hakikaten 12 Eylül'den sonra büyük bir anlayış gördük. Bu, bir müddet böyle devam etti. Fakat yavaş yavaş acaba bir delik bulabilir miyiz, bir yerden fırsat kollayabilir miyiz gibi bazı girişimleri oldu. Ama bunu arkadaşlarımızın ikazlarıyla hemen düzelttiler. (...) Bu harekati tasvip etmeyenlerin neler yapmak istediğini, ne gibi oyunlar peşinde olduklarını gayet iyi biliyoruz. Ama şunda kararlıyız ki, böyle oyunlar bizi yolumuzdan çeviremez. (...)"⁸⁴

Evren'in bu konuşması basını askeri yönetimin bir destekçisi olarak gördüğünü ve propagandaları açısından bir araç olduğunu göstermektedir.

"12 Eylül darbesine basının tepkisinin ilk günlerden itibaren olumlu olduğu görülmüştür. Gazeteler darbenin gerekli hale geldiği ve huzurun sağlandığına vurgu yapmışlardır. Tercüman gazetesinde darbe ile ilgili yazıda Türkiye'nin de demokrasi ile yönetilmesi gerektiği, ancak TSK'nın yönetime el koymasının "bu en çağdaş rejimin çökertilmesi gibi" yorumlanmaması gerektiği, çünkü uygulamadaki demokrasinin içeriğini kaybettiği ve "kof" hale geldiği belirtilmektedir. TSK' demokrasiyi bu "kof" halinden çıkararak yeniden "üstün niteliklerini" kazandırmak için müdahale etmiştir.

Uğur Mumcu 14 Eylül'de "Gözlem" adlı köşesinde ordunun yönetime el koymasını "yağmurun yağması gibi doğal bir olay" olarak yorumlamıştır. 16 Eylül'de Cumhuriyet'in "Olayların Ardındaki Gerçek" köşesinde ise ordunun

⁸⁴ İpek Özlem Yılmaz, 12 Eylül 1980 Döneminde Türkiye'de Basın Özgürlüğü Ve Sansür, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s.24, <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/>, Er.Tar.:10.08.2014.

yönetime el koymasının bu kadar “sessiz, kolay ve gürültüsüz bir şekilde” gerçekleşmiş olması toplumun beklentilerine bu eylemin “karşılık vermesi” olarak yorumlanmıştır. Darbe ile ilgili olarak Milliyet gazetesinde 14 Eylül’de yayınlanan ve Milliyet imzalı olarak yer alan “Demokrasi için 12 Eylül’ün başarısı şarttır” başlıklı yazıda “ülkesini seven herkesin” yönetimin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olması gerektiği ve orduyu “müdahaleye zorlayan şartların normale döndürülmesi” açısından herkesin yardımcı olması gerektiği öne sürülmüştür. Güneri Cıvaoglu ise “Tercüman’dan Mektup” köşesinde “Tercüman Tarafı” başlıklı yazısında gazetenin 12 Eylül sabahı Evren’in yaptığı açıklamada belirttiği hususlarda “taraf” olduğu, halkın da bu görüşleri paylaştığını öne sürmüştür.”⁸⁵

Dönemin nabzını tutan yazarların bazı fikirleri cereyan etmektedir. Mesela Birand, basına karşı sergilenen tutumun şu yönde algılanması gerektiğinin dile getirmiştir: Basının bir mili takım maçına çıkan takımını desteklemesi gibi tek yürek tek ses olması ve bu darbe dönemi sürecinde de tüm gazetecilerden bu özeni göstermeleri gerektiğini belirtmiştir. Durum böyle olduğu vakitte gazeteciliğe farklı gözle bakanlar karşısında önlem alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Ordu içindeyse fazlasıyla farklılık içeren görüşler mevcuttur. Örneğin dönemin yazarlarından Cüneyt Arcayürek’in ifadelerine göre bir deniz subayının, ordu-basın arasındaki ilişkilerin kendince olması gereken esaslarını kaleme almıştır. Sözü geçen subay, o dönemde o kadar gazeteye gerek olmadığını, tek bir gazete çıkarılması ve bu gazetenin üç bölümden oluşması gerektiğini dile getirmiştir. Bu bölümler, yalnızca sol görüşleri içeren birinci bölüm, yalnızca sağ görüşleri içeren ikinci bölüm, orta yol yazı ve haberleri içeren üçüncü bölüm şeklindedir. Her isteyen ilgili olduğu bölümü okuması gibi ilginç bir görüş söz konusudur. Dönemin gazetelerinde ise haber ve bildiri konusunda yayına izin verilmeyenler; objektif olmayan yazılar, askeri yönetim karşıtı yazılmış bölücülük içeren yazılar, dış politikada da aleyhimize yazılmış yazılardır. Tümünü ele alacak olursak, milli menfaatlerimize ters düşmeyen, askeri yönetimi yermeyen, eski hükümetleri

⁸⁵ Zafer Yıldırım, Basın Özgürlüğü Ve 12 Eylül Müdahalesinde Ordu-Basın İlişkisi, Mevzuat Dergisi, Yıl:9, Sayı:103, Temmuz, 2006, <http://www.mevzuatdergisi.com>, Er. Tar:21.03.2014.

övmeyen, uluslararası ortamda kınama içermeyen yazılar ve haberler yayınlama esaslarına uygun kabul edilmektedir.

"12 Eylül harekâtından sonra, basın yeni kısıtlamalar ve düzenlemelerle karşı karşıya kalmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlanmasının yanı sıra, gazetecilerin ekonomik çıkarlarını ve bağımsızlıklarını savunmaları da zorlaşmıştır. Toplu sözleşme ve grev yasalarında yapılan değişiklikler, çalışan gazeteciyi önemli ölçüde güçsüzleştirmiştir. İşveren karşısında düşünsel bağımsızlığını ve maddi çıkarlarını savunamayan gazetecilerden oluşan bir basına sahip bulunduğumuz söylenemez tümüyle. Ama edilginleşmenin ve güçsüzleşmenin boyutlarını görmezden gelmenin mümkün olmadığı da söylenmelidir... 1980-1984 arasında gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen mahkûmiyet kararlarının 316 yıl 4 ay 20 güne ulaşması, bu sorunun kapsamı hakkında yeterli bir fikir vermektedir.

Emre Kongar, 12 Eylül'den sonra muhalif gazetecilere yönelik tutumu şöyle anlatmaktadır:

"1982 Anayasa tasarısı halkoyuna sunulurken eklenen bir madde ile Anayasa"ya EVET diyenlerin, Kenan Evren"i de Cumhurbaşkanı olarak seçecekleri belirtildi. Anayasa"nın halka sunulması sırasında, Evren"in Anayasa"yı açıklayan ve EVET denmesine yönelik etki yapan nutuklarına karşı çıkmak yasaklandı. Bu çerçevede, taslakta, işçilerin hakları yeterince güvenceye alınmadığı için, Anayasa"ya HAYIR oyu vereceğinin yazan yazar Oktay Akbal hapse atıldı. İşte böyle bir baskı ortamında yapılmış olan halk oylaması sonucu hem Anayasa hem de Evren"in Cumhurbaşkanlığı yüzde 91.4 ile onaylandı."

Sıkıyönetim yetkilileri yayınladıkları bildirimlerle gazetecilerin hangi konularda yazacaklarını belirtmişler, aynı zamanda sıkıyönetimin verdiği kararları ya da yasakları tartışmak da yasak haline getirilmiştir. Basına uygulanan sansür bununla yeterli kalmamış kapatma cezalarının yanı sıra gazetelere süreli yayın durdurma cezaları da verilmeye başlanmıştır.

Bu dönem içinde gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara toplam 316 yıl, 4 ay, 20 gün hapis cezası verilmiştir. Gazeteciler hakkında açılan soruşturma, kovuşturma ve dava sayılarının gazetelere göre dağılımı ise şöyledir:

Cumhuriyet 28, Tercüman 27, Hürriyet 14, Milliyet 14, Milli Gazete 4, Akşam 3, Son Havadis 3, Hergün 2, Arayış 2, hayat 2, Nokta 2, Yankı 1, Demokrat 1, Politika 1, Adalet 1, öteki yayın organları ise 75'tir."⁸⁶

Dönemin basın ilişkilerini biraz daha ayrıntılı ele alacak olursak alt başlıklar ile iç basın ve dış basındaki tepkiler ile öngörülerini açıklayabiliriz. Buradaki yol haritamız dönemin gazete manşetleri olacaktır.

5.1. Darbe Dönemi Gazete Manşetlerine Bir Bakış

Dönemin sıkıyönetim kanunlarına göre yönetilmesi ve iç karışıklıkların halkı tedirgin etmesi nedeniyle hiçbir yazılı ve görsel yayın organı eleştirel bir habere yer verememiştir. Baskı ve kapatmaların hüküm sürdüğü darbe dönemi, etkisi altında kalan yazarlar ile elverdiğince kaleme alınmıştır. Karşı görüş bildiren veya darbeyi desteklemeyen herhangi bir yazar, düşünür, siyasi, sivil ayırım gözetmeksizin gözaltına alınmaktadır. "Sansürün yasalaşması ile özellikle darbenin ilk dönemleri, basına getirilen ceza ve yasakların üst seviyede yaşandığı bir dönem olmuştur. Yasaklanan haberin yasa çerçevesinde olup olmadığı önemli olmamakla birlikte, birçok haber, toplumu heyecana sürüklediği gerekçesi de kullanılarak yasaklanmıştır. Aynı zamanda MGK, haberleri yasaklamasının yanında, söz konusu yasakların haber yapılmasını da kısıtlamıştır. Çölaşan, yayınlanması istenmeyen herhangi bir haberin askeri yönetim tarafından rica ile yayından kaldırıldığından söz etmektedir."⁸⁷

MGK yönetim esaslarına dayalı dönemin gazetelerine bir göz atacağız.

12 Eylül öncesinde siyasi yönetim eşliğinde demokrasinin bölünmesini istemeyen ve darbe konusunu desteklemeyen Cumhuriyet Gazetesi, darbe

⁸⁶ Mehlika Akgün, 12 Eylül Askeri Darbe Sonrası Gazetelerdeki Magazinleşme Eğilimi: Cumhuriyet Gazetesi Örneği, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.78-79,

⁸⁷ Yılmaz, a.g.e., s.23.

gerçekleştikten sonra anlayış çağrıları yayınlamaya ve Türkiye gidişatının darbeyi kaçınılmaz kıldığına değinmiştir. 13 Eylül tarihli başlığı "Yeni Bir Tarih Yaprağı" ile Oktay Akbal, çözümün darbe olduğunu vurgulamıştır. Uğur Mumcu'ya bakacak olursak O da , "Bundan Sonra" konu başlıklı yazısında, darbenin hiçbir yönüyle sürpriz olmadığını yaşanan sorunlar ve artan anarşi bağlamında bu girişimin normal olduğunu belirtmiştir.

13 Eylül Cumartesi günü Hürriyet Gazetesi kupürlerinde uluslararası ortamda darbenin karşılandığı tepkiler yer almaktadır. "AET Sekreteri: "Müdahaleye terörün tırmanışı sebep oldu" demiştir. Ortak Pazar'a göre iç savaş.. önlenecek manşeti ile devam edilmiş, Türkiye'de ordunun iktidarı ele alması NATO'da belirli bir ferahlama havası yarattı. Askeri yönetimin NATO ile olan birçok sorunu rahatlıkla çözümleyebileceği ileri sürüldü. Ortak Pazarda, Türkiye'ye yapılan son ekonomik yardımların askerlerin elinde daha kontrollü bir şekilde sarf edileceği belirtilmiştir.

Türkiye'de ordunun iktidara el koymasını resmen yorumlamak istemeyen NATO çevreleri, ülkenin içinde bulunduğu şartlar karşısında geçici bir askeri yönetimin işbaşına gelmesinin ülkenin ve ulusun bölünmesini önleyeceğini ve başlangıç halindeki kardeş kavgası ve iç savaşı durduracağını belirttiler, son durumun NATO'da belirli bir ferahlama yarattığını gizlemediler.

Siyasi iktidarlar sırasında bir türlü çözümlenemeyen birçok sorunun askeri yönetim sayesinde çözüme ulaştırılabileceğini söyleyen NATO çevreleri, yeni yönetimin Yunanistan'ın, ittifakın askeri kanadına yeniden dönüşüne yardımcı olabileceğini de ileri sürdüler. AET Komisyonu Genel Sekreteri Emile Noel, Hürriyetin sorusuna verdiği cevapta, "*Silahlı kuvvetler tarafından bu yılbaşında siyasal partilere yapılan ihtarlar sonra da ülkede terörün durmadan gelişmesi ve soruna bir çözüm getirmek için siyasal partilerin bir araya gelmemekte ısrar etmeleri karşısında bu müdahale esasen bekleniyordu. İktidar hırsı içinde olmayan Türk ordusunun bir an önce ve bundan önceleri olduğu gibi, ülkede düzeni sağladıktan sonra demokratik düzene yeniden geçilmesini temenni ediyorum.*" dedi.

Öte yandan Türkiye'deki müdahale haberini veren Belçika Radyosu, müdahalenin iki büyük siyasi kuruluş olan AP ile CHP'nin Türkiye'de düzeni getirmek için gösterdikleri beceriksizlik sonucu ve ülkenin bölünmesini önlemek üzere yapıldığını bildirmiştir.

Diğer taraftan, dün toplanan NATO Konseyi'nde Türkiye'deki son durum hakkında NATO nezdindeki daimi delegemiz Büyükelçi Osman Olcay, müttefik ülkeler temsilcilerine bilgi verdi.

Türkiye'de TSK'nın yönetime el koymasına Hollanda Radyoları geniş yer vererek ilk haber olarak duyurdu. Oldukça uzun bir şekilde verilen haberde *"Türkiye'de ordu yönetimi ele geçirdi. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren idareyi ele aldı. Türk Parlamentosu feshedildi. Askeri müdahale sırasında olay olup olmadığı şu ana kadar gelen haberlere göre belli değil. Ancak siyasi tutuklamaların yapıldığı ilk gelen haberler arasında. İhtilali yapan Kenan Evren halktan sokaklara çıkmamalarını istedi."* denildi.

Haberlerin sonunda Hollanda'nın Türkiye'yi yakından tanıyan çeşitli gazeteleri bir açık oturum düzenleyerek Türkiye'yi eleştirdiler. Gazetecilerden biri *"Tüm Batı dünyasının yardım elini uzattığı Türkiye'de politikacıların istikrarsız oluşu bu müdahaleyi hazırlamıştır"* şeklinde konuştu.

Açık oturuma katılan diğer Hollandalı gazeteci ise *"Ordunun yönetime el koyması sürpriz değildir. Türkiye'deki aşırı sağ ve sol gruplar ülkeyi yarattıkları terörle içinden çıkılmaz bir duruma getirdiler. Bunda Türkiye'de izlenen politika da büyük etken oldu. Anarşinin her gün birçok can aldığı ülkede hükümeti yönetenler büyük önlemler alarak tutucu bir politika izlemeliydi"* dedi. Gazetecilerden birine *"Kenan Evren'in görüşü nedir?"* şeklinde soru yöneltince, Hollandalı gazeteci *"Türkiye'de ordu tarafsız ve çok kuvvetlidir. Türk ordusu bugüne kadar bu tip olaylarda iyi bir sınav vermiştir. Kenan Evren'in taraflı olabileceğini sanmıyorum"* şeklinde cevapladı.

Hollanda'da yaşayan yurttaşlarımız Türkiye'de TSK'nın yönetime el koymasını Hollanda Radyolarından duydu." ⁸⁸

16 Eylül tarihli Cumhuriyet Gazetesi önemli manşeti sayılan bir köşe yazısı hazırlanarak gazetenin resmi görüşü ifade edilmiştir. Yazının başlığı, "*Olayların Ardındaki Gerçek*" olmakla birlikte şu açıklamalara yer verilmiştir: MGK, geçmiş günlerin tüm olumsuz olaylarını üstlenmek ve çözüm süreci çerçevesinde bu sorunlarla baş etmek durumunda kaldığından öncelikle zamana ihtiyacı olmakla birlikte ardından başarıya ulaşmak için elinden geleni yapacağı inancındadır. Bu sebeple ülke halkının darbe girişimi sonucu için sabırlı olmaları çağrısında bulunmaktadır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin diğer bazı manşetleri şöyledir: "*Silahlı kuvvetler, yönetime el koydu.*", "*Atatürk Üniversitesi Yönetim Kurulu Org. Evren'e kutlama telgrafi gönderdi.*", "*Başarı ve kutlama telgrafları gönderilmesi devam ediyor.*" Buradan hareketle Cumhuriyet Gazetesi yazarları Evren'i destekler yazılar yazmış bulunmaktadır.

Darbe yanlısı olarak görülen Tercüman gazetesi yazarı Nazlı Ilıcak, darbe hakkında şahsi görüşünün demokrasi ile yönetilen bir ülkede darbe olmasıyla yönetimin askeri rejime dönüşmesi ve basın özgürlüğüne de müdahale edilmesi dolayısıyla hiçbir askeri yönetimde özgürlük olmasının mümkün olmayacağını ve bir gazetecinin görevinin hükümeti desteklemek olmadığını belirtmiştir.

Tercüman Gazetesi'nin haber başlıklarına bakacak olursak; "*Ordu Mecbur Kaldı.*", "*Evren'in açıklaması NATO'da sevinçle karşılandı.*", "*Türk halkı, teröre dur denmesini destekliyor*", "*Feyzioğlu yeni hükümeti, "iyi bir ekip" olarak değerlendirdi.*" gibi destek manşetleri içermektedir.

Hürriyet Gazetesi'ne baktığımızda ise, görünürde en çok desteği vermiştir. Lider adlı ayrı bir köşe ayıran Hürriyet Gazetesi 10 Eylül'de darbe ve siyasal sistem hakkında yazılarına başlamıştır. Darbe için adeta uygun ortam hazırlamış halkın

⁸⁸ Hürriyet Gazetesi, Yıl:33, Sayı:11648,13.09.1980, s.7.

kulağını ve beklentilerini o doğrultuda yönlendirmiştir. "Hürriyet gazetesi yazarı Oktay Ekşi 17 Eylül 1980 tarihli köşe yazısında, "Türkiye tam bir onarım yönetimi altına girmiş bulunmaktadır. Bu yönetim, özgürlükçü demokratik sisteme ve Atatürk ilkelerine bağlı olanları tatmin edecek bir tutum içindedir" diyerek darbe yönetimine destek çağrısı yaptı."⁸⁹

Sonuç itibariyle gazete, dergi, bildiri, haber, manşet gibi tüm iletişim unsurları darbeyi destekler niteliktedir ve aksi söz konusu değildir. Bu nedenle bu konunun biraz daha ayrı kollarını ele alarak iç basın organları bağlamında hem ülke içi yankılarını hem de ülke dışı izlenimleri açıklamaya çalışacağız.

12 Eylül 1980 Darbesi'nin diğer darbelere benzemeyen yönleri vardır. Daha önce ne bu kadar kanlı olaylar yaşanmış ne de TSK, alt yapının bu kadar hazır olmasını ve şartların olgunlaşmasını beklemiştir. Tüm alanlarda darbe beklentisi oluşmuş zaten gazete manşetleri darbeyi davet eder niteliğe bürünmüştür. Yaşanan anarşi olayları, tırmanan terör ve artan istikrarsızlığın gündeme yansımalarına değinilecektir.

Cumhuriyet Gazetesi ile başlayacak olursak dönemin önemli gazetesi darbeyi destekler bir profil ile karşımıza çıkmaktadır. Darbe günü manşetini "*Kahraman Türk Ordusu Bütün Memlekette Dün Gece Sabaha Karşı İdareyi Ele Aldı.*" cümlesi ile atmıştır. Büyük manşetin üzerinde yer alan bir açıklama bulunmaktadır. Bir parantez içi hatırlatma niteliğinde olan bu açıklamada "*Memleketin bugünkü buhranına ve kardeş kavgasına mani olmak üzere*" yazmaktadır. Bu açıklama cümlesi zaten Cumhuriyet Gazetesinin darbe yanlısı olduğunu, halkın olduğu gibi basının da bu durumdan memnun olduğunu ya da görüldüğünün kanıtıdır.

Hürriyet Gazetesi'nde destek haberleri ve yazılarını görmek mümkündür. Darbe günü gazete manşetine "*Türk Ordusu Vazife Başında, Silahlı Kuvvetlerimiz Bütün Yurtta İdareyi Fiilen Ele Aldı*" başlığını yazdı. Ordunun çalıştığı izlenimi verilmiş ve bir başarı örneği göstermiş olarak yönetimi ele alması vurgulanmıştır.

⁸⁹ Evin Katurman, 12 Eylül Askeri Darbesi ve Basın, <http://www.bianet.org>, Er. Tar: 05.12.2014.

Daha önceki yazılarında da "*Dün Malatya bugün Sivas yarın başka şehir...*", "*Kaç kişinin nerede nasıl can vereceğini bilemez olduk. Ölen ölene vuran vurana.*", "*Anarşi kol gezmiyor hayula olup karşımıza dikiliyor.*", "*Halk endişeli Çorum'da bu iş durmaz.*" gibi konulara dikkati çekerek darbe gerekliliği tezini savunma yoluna girmiştir.

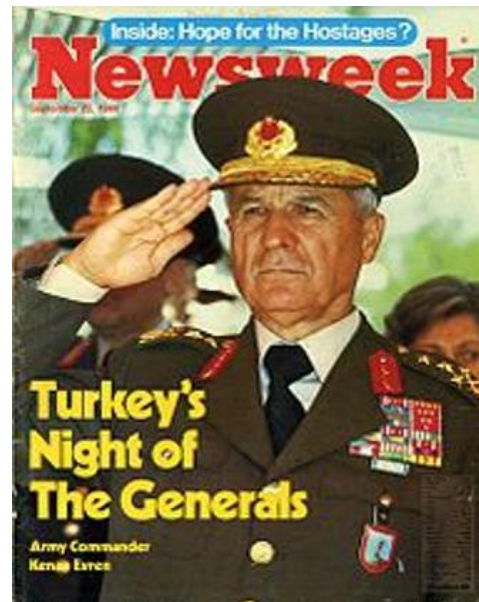
Hürriyet Gazetesi'nde dış basın yankılarının yazıldığı haberde İngiltere'nin, Times'ın, Almanya'nın ilk tepkilerinden bahsedilmiştir. "İngiliz radyoları sabah 06.00'dan itibaren "Türkiye'deki el koyma" haberini ilk haber olarak verdiler. TSK'nın başındaki Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'i "medeni kişi" diye niteleyen BBC Radyosu, Türkiye'deki darbenin kansız geçtiğini belirtti. Bir iki saat içinde Türkiye'de politik asayişin temin edilip edilmediğinin belli olacağını söyleyen bir İngiliz muhabiri, Ankara'dan verdiği haberde, sokaklarda güvenlik görevlilerinin gezdiğini söyledi. Kansız müdahale Meclis ve Anayasa'nın feshedildiğini, sınır kapılarının kapandığını, sıkıyönetim konduğunu, Türkiye'de her türlü muhaberatın ve ulaşımın şimdilik kesildiğini kaydetti.

BBC Radyosu daha sonraki yayınlarında Türk Genelkurmay Başkanı'nın hükümet görevini üzerine aldığı söyledi. Ankara muhabirinin kendi sesinden bir röportaj yayınlamıştır. Muhabir, "*Türkiye'de böyle bir müdahale çok uzun zamandan beri bekleniyordu. Ama müdahalenin bu gece olacağını hiç kimse bilmiyordu.*" sözleri ile darbeyi dile getirmiştir. İngiliz muhabir, ordu müdahalesi sırasında hiçbir karşı duruş olmadığını söylemiş ve müdahaleden iki saat sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendi bünyesi içerisinde bulunan birliklere hitaben yayınladığı bir bildiriye, her şeyin istenen plan çerçevesi içerisinde uygulandığını açıklamıştır. İngiliz gazeteci daha sonra bu müdahalenin anarşiye karşı kesin ve güçlü bir adımın atıldığını sözlerine eklemiştir.

Ünlü İngiliz Times Gazetesi, askeri müdahale olacağını önceden gören bir baş makaleyi, daha müdahale haberi gelmeden evvel, önceki günkü sayısında yayınlamıştır.

Times Gazetesi, askeri müdahale bakımından Türkiye'nin "Sırada" olduğunu belirterek, ordunun evvela 1960'da, sonra da on sene ara ile 1970'de idareye müdahale etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Times Gazetesi, *"Şu andaki sorun, devam edegelmekte olan terör dalgasına karşı, ordunun müdahale isteğinin dokuz doğmayacağıdır"* diye ekledi.

Türkiye'de ordunun iktidarı ele aldığını, tüm Fransız radyoları ilk saatlerde birinci haber olarak verdi. France Inter Radyosu, *"Türkiye'de kansız müdahale oldu, parlamento lağvedildi"* dedi. Radyo, Ankara ve İstanbul'da asayişin normal olduğunu, ordunun, ihtilali Türkiye'nin iç savaşın eşiğinde olması nedeniyle yaptığı ifade edildi. Öte yandan, "Europe-1" Radyosu'nda, *"1960'da ordu iktidarı daha sonra sivillere vermişti. Bu sefer de aynı şekilde olması ümit edilebilir"* denildi. Berlin'de öğle yayınlanan Derr Aben Gazetesi Türkiye'de ordunun yönetime el koymasını birinci sayfa manşette, *"Türkiye'de askeri müdahale bu sabah oldu. Demirel düşürüldü"* şeklinde verilirken, gazetenin ikinci sayfasındaki yorumda ise, *"Ankara'da ordunun yönetime el koyması NATO ülkeleri için politik açıdan acı bir olay"* görüşlerine yer verildi."⁹⁰

⁹⁰ Hürriyet Gazetesi, Yıl:33, Sayı:11648, 13.09.1980, s.4.

"Sıkı kontrol mekanizmasıyla politik ve ekonomik konulardan giderek uzaklaşma zorunda kalan gazete yönetimleri ağırlığı daha çok polis–adliye, magazin gibi konulara vermişlerdir. Diğer bir önemli nokta ise, siyasal iktidarın temsilcileri sıklıkla gazete yöneticileri ile toplantılar düzenleyerek brifing vermeleri ve politikalarına destek istemeleridir. Basın ise genel olarak 12 Eylül rejimine destek verse de siyasi arenada Özal figürünün etkinlik kazanması farklı bir basın siyasetçi çatışmasını gündeme getirmiştir. 1980'li yıllarda sıkıyönetim hükümetlerinin gölgesinde yayın hayatına devam eden Türk basını, aynı zamanda hükümetler tarafından darbenin meşrulaştırılması için bir araç olmuştur. Basının imaj yaratma etkisi de göz önünde bulundurularak dönemin komutanlarının ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in fotoğrafları gazetelerde yayınlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi, Hürriyet Gazetesi ve Milliyet Gazetesi'nde yer alan haberlerde Evren'in ve dönemin diğer komutanların halkla iç içe bulunduğu, halkın sorunlarını dinlediği haberlerde yer almış, haber metni kullanılan fotoğraflarla desteklenmiştir."⁹¹ Uluslararası ortamda ise darbe yankıları aynı Türkiye basınında olduğu gibi olumlu karşılanmıştır. Özellikle ABD, bu darbe sonrası Türkiye adına ferahladığını, Afganistan ve İran'dan sonra Türkiye'deki istikrarsızlık kendileri ve bölge için önem teşkil ettiğini vurgulamıştır.

6. DARBE DÖNEMİNDEN DEMOKRATİK DÜZENE GEÇİŞ

Türkiye tarihindeki demokrasiye ara verilisinin üçüncüsü olarak ele aldığımız 12 Eylül 1980 Darbesi'nin gerek demokrasiye verdiği ara ile demokrasiyi kazanmasını gerekse terörün tımandırılıp demokrasi kural ve ilkelerinden ayrılma gidişatına izin verilmesinin çelişkisini değerlendirmeye çalıştık. Burada asıl önemli olan konu bu askeri sürecin sona ermesi ve demokratik düzende devam edilebilmesi için siyasi seçimlerin yapılması, meclisin kurulması gibi cumhuriyetin gereklerini yerine getirebilmek adına geriye dönebilmektir.

Demokratikleşme sürecinin başladığı 1980 yılı sonlarına doğru MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık, 1 Kasım 1980 tarihli bir basın toplantısı ile askeri rejimin "demokratikleşme programı" adlı bir geçiş paketi açıkladı. Demokratik düzene geçiş için köprü görevi görecek olan bu paket içeriğindeki maddeler; Kurucu

⁹¹ Akgün, a.g.e., s.83.

Meclis'ten, Kurucu Meclis'in görev ve yetkilerinden, yeni anayasa metninin hazırlanmasından ve bu anayasanın referanduma sunulmasından, referandum sonucu kabul edilmiş anayasanın hükümleri uyarınca yeni partiler kanunu ve yeni seçim kanunu yapılmasından ve bunların da Kurucu Meclis tarafından kabul edilmesinden, yeni kurulacak partiler için teşkilatlanma zamanı, hazırlıklar gibi zamanın planı yapılmasından, her şeyin bu program dahilinde uygun olması sonucu tüm şartların yerine gelmiş olması ve ortamın hazır olmasıyla yeni seçim kanunu uyarınca genel seçimlerin yapılmasından, parlamentonun kurulması ve göreve başlaması ile son olarak da anayasanın geçici hükümleri uyarınca Kurucu Meclis ve Milli Güvenlik Konseyi'nin görevlerinin sona ermesi ile demokratik siyasi düzene geçilmesinden bahsetmektedir. Buradan anlaşılan Kurucu Meclis'in Türkiye'yi yeni düzenine geçirecek olan hukuksal ve anayasal yönlerini yeniden yapılandıracak bir kol olduğudur. Ayrıca yasaları yaparak TBMM açılana dek yasama görevini üstlendiğini göstermektedir. Kurucu Meclis, Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi(DM) olmak üzere iki kanattan oluşturulmuştur. Hiyerarşik olarak MGK, üst konumda bulunmaktadır.

Org. Haydar Saltık'ın bu hükümleri bildirmesinden sonra Kenan Evren 1981 yılının sonunda verdiği yeni yıl mesajında demokratikleşme sürecini başlattığını ve böylece 1982 yılı sonbaharında Anayasa için referandum yapılacağını ve tam bir yıl sonra da genel seçimlerin yapılacağını belirtmiştir.

Demokratik düzene geçiş süreci, 16 Ekim 1981 tarihli Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun ile partilerin feshedilmesiyle başlamıştır. Kurucu Meclis'in asıl görevi olan Anayasa hazırlama faaliyetlerinin sonuna gelindi. Taslak metinde birçok değişiklik yapan MGK, anayasa tasarısını 19 Ekim 1982 tarihinde kamuoyuna açıklamıştır. Sıra referandum ile anayasanın onay aşamasına gelmesidir. Aynı yılın Eylül sonunda anayasanın halkoyuna sunulması hakkında kanun çıkarılmıştır. Ancak bu kanunun iki yönü dikkat çekicidir. Bunlar: Anayasanın açıklanması, tanıtılmasının serbest olması yanında eleştirilmesine izin verilmemesidir. Bir de söz konusu referandumda oy kullanmayanlar hakkında beş yıl süreli seçme ve seçilme hakkından mahrum bırakılma hükmü uygulanacaktır. Askeri rejimin, demokratik sürece adım

atmak isterken bile uyguladığı kurallar bağlamında demokrasi ilkelerine bağlılıktan söz edilememektedir.

Anayasa, tanıtım çerçevesinden oylama aşamasına gelindiğinde olumsuz oy kullananların askeri rejimi desteklediği; olumlu yönde oy kullananların da demokratik düzene geçişten yana olduğu kanısı kaçınılmazdır. Referandum sonuçlarına göre kabul edilmiştir. Burada görülen 1980 sonrası Türk mevzuatı, ilk önce anayasa ve birçok önemli yasa ile askeri yönetimin milli iradesini yansıtmakta, böylece bazı noktalarda mevcut anayasaya aykırılıklar söz konusu olsa dahi bu konular Anayasa Mahkemesi'ne götürülememektedir. Bu taraftan kurumlarıyla geri çekilen askeri yönetimin anayasa ve kurallarıyla halen yürürlükte kaldığı açıkça fark edilmektedir.

Milletvekili Genel Seçimleri 6 Kasım 1983 tarihinde yapılmıştır. Seçime katılması öngörülen üç parti bulunmaktadır. Bunlar: Turgut Özal başkanlığındaki Anavatan Partisi(ANAP), Turgut Sunalp başkanlığındaki Milliyetçi Demokrasi Partisi(MDP) ve Necdet Calp başkanlığındaki Halkçı Parti(HP)'dir. Anavatan Partisi, bu seçimi en yüksek oyu alarak birinci parti olarak kazanmış ve Hükümeti tek parti olarak kurmuştur.

"17. Dönem TBMM 24 Kasım 1983 tarihinde en yaşlı üye Fahri Özdilek başkanlığında açılış toplantısını yaptı. Milletvekilleri ant içtiler. Aynı gün askeri yönetimin hükümeti olan B. Ulusu başkanlığındaki Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'na istifasını sundu. İstifa kabul edildi ve yenisini kurulana kadar var olan hükümetin göreve devamı istendi."⁹²

"Demokratik sisteme geri dönülmesiyle birlikte dış politika yapımının yasal zeminin oluşturan 1982 Anayasası, Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kurulu makamlarını dış politikanın yapımı konusunda temel organlar olarak belirlemiş ve Dışişleri Bakanlığı'nı bu belirlenen kararların uygulanması ile yetkilendirmiştir.

⁹² Akşin, a.g.e. 2, s.62.

Genel Kurmay Başkanlığı ise, anayasaya göre, uluslararası antlaşmaların güvenlik boyutu ile ilgili görüşlerini bildirmekten sorumlu tutulmasına rağmen, uygulamada askerlerin ayrıcalıklı bir pozisyona sahip olduğu Milli Güvenlik Kurulu, dış politikanın yapımında temel organlardan biri olmuştur. 1983 yılında çıkarılan bir kanun ile MGK, siyaseti ve devletin işleyişini yönlendiren ve takip eden bir birim haline getirildiği gibi, Nisan 1983'te çıkarılan siyasi partiler kanunu ile de MGK'ya partiler üstünde devleti temsil eden bir yetki verilmiştir."⁹³ Yani bu durum 1983 Aralık genel seçimleriyle demokratik sisteme geçilmesine rağmen, askeri rejim Türkiye'nin güvenliği konusu ile dış politika bağlamında MGK aracılığı ile yetkilerini saklı tutmuş ve sivil yönetimin tek başına işleyişine izin vermeden kendi konumunu bu yönetimin üzerinde korumuştur. Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığı, sivil yönetimin üzerinde daima bir askeri rejimin hissedilmesine olanak sağlamıştır.

6.1. 1982 Anayasası'na Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Bakış

12 Eylül 1980 Darbesi sonrası gerek değişen siyasi ortam gerekse değişikliğe uğratılmış hukuki sistem yerini yeni bir anayasa ile değiştirecektir. 1961 Anayasası çerçevesinde gelişmeyen uygulamalar ve askeri rejime yeterli gelmeyen kanunlar şartların gereklerine uygun kanunlar çıkaracak ve bu kanunlar söz konusu yeni anayasayı oluşturacaktır. Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi'nin işe koyulması ile söz gelimi referanduma sunulacak olan anayasa taslağı hazırlanacaktır. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi demokratik bir adım gibi görünen referanduma sunulan anayasa taslağının oylama sonucunu olumsuz yönde etkileyebilecek olan her türlü eyleme karşı önlem alınmıştır. Yani oylama aşaması da bir tür kurallara bağlanarak oylamada görevini yerine getirmeyen halk için kanunen ağır yaptırımlar uygulanacaktır. Temel hakların özgürlüğüne kavuşması, askeri rejim ile ara verilen demokrasiye ger dönülmesi adına yapılmış bir anayasa bile en başından hak ve özgürlüklere müdahale etmiştir. Henüz referandum yapılmamış olmasına rağmen bu anayasa tasarısının hiçbir eleştiriye olanak tanımaması zaten anayasanın maddelerinin askeri bir kimlik ile oluşturulduğunun bir kanıtı niteliğindedir.

⁹³ Ali Balcı, Türkiye Dış Politikası, Nesil Dijital, Eylül, 2013, <https://books.google.com.tr>, Er. Tar.: 11.08.2014.

1982 Anayasası, önceki anayasalarımız olan 1961 ile 1924 Anayasalarına bakarak güçlü ve otoriter bir devlet profiline ağırlık kazandırmaktadır. Buna rağmen kişi hakları bağlamında demokratik özgürlükler olabildiğince kısıtlanmıştır. "1892 Anayasası, liberalizmin temel unsuru olan özgürlük kavramını; milli güvenlik, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, kamu yararı, genel ahlak gibi durumlarıyla sınırlamıştır. Anayasanın 13. maddesi göre, "Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile kanunla sınırlanabilir" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca olağanüstü durumlarda kişi hak ve özgürlüklerinin askıya alınacağı belirtilmiştir. Bununla ilgili 14. maddeye göre "Savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde durumun gerektirdiği ölçülerde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir"⁹⁴

1982 Anayasası ile siyasi partiler için alınan kararlardan biri, yurtdışında örgütlenememeleri, kadın kolları, gençlik kolları gibi faaliyetlerde bulunacak gruplar kurmaları, vakıflar, dernekler, sendikalar gibi kuruluşları kurmaları ve bunlardan yardım almaları, devlet görevlileri ve öğrenci durumunda bulunanların partilere üye olmaları kesin surette yasaklanmıştır. 1982 Anayasası'nın demokrasiye dönüş ilkesini öngörerek yapılmasına rağmen, 1961 Anayasası ile karşılaştırıldığında daha aktif olmayan bir katılımı öngörmüş bir demokrasi modeli benimsediği görülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı kurumu açısından 1982 Anayasası'na bakacak olursak Cumhurbaşkanlığı'nın yetki ve gücü arttırılma yoluna gidilmiş, yönetimdeki yeri iki başlıktan söz edilebilecek kadar büyütülmüştür.

1961 Anayasası'na göre daha uzun ve daha ayrıntılı hükümler içeren 1982 Anayasası, değiştirilmesi zorlaştırılmış maddeler arttırılarak hazırlanmıştır. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan oluşan yürütme organı önceki işleyişe göre çok daha güçlendirildiğini görmekteyiz. Cumhurbaşkanı yetkilerinden birkaç örnek

⁹⁴ Özlem Eştürk, Türkiye'de Liberalizm: 1983 - 1989 Turgut Özal Dönemi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Temmuz, 2006, s.37, <http://politikadergisi.com>, Er. Tar.: 01.12.2014.

verecek olursak parlamentonun siyasi hayatı sekteye uğratması durumunda hükümeti feshederek, bir genel seçim ile yeni bir hükümet kurdurabilmektedir. Herhangi bir olağanüstü hal olması durumunda Anayasa değişiklikleri ve çıkarılan yasaları veto ederek referanduma karar verebilmektedir.

Türkiye içindeki gazeteci yazarlar ve bazı sivil toplum kuruluşları 1982 Anayasası hakkında eleştiriler yapmışlardır. Bunlardan bazılarına değinelim.

Türk-İş sendikasının 29 Temmuz 1982 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan eleştiri bildirişi şöyledir:

"Türk-İş'in Anayasa Raporu: Özgürlükçü ilkeler dışlandı

Tasarıda Türk ulusuna güvenilmiyor.

- Kaygı, vatandaşı devlete karşı değil, devleti vatandaşa karşı korumak

- İşverenlerin istekleri kurumlaşıyor. Siyasi geleceğe kuşkuyla bakılıyor.

- Basına sansürü aşan düzenleme getiren yaklaşım tüm özgürlüklerde egemen

-Yargısına kuşkuyla bakılan, basını suskun, sendikası etkisiz düzen amaçlanıyor."

Bu şekildeki bildirimler halkı anayasaya karşı bilinçli yaklaşımları, sorgulamaları gerektiği konusunda uyarmaktadır.

Sonuç olarak 1982 Anayasası konumuz hakkındaki temel hedefleri açısından şöyle özetlenebilir; "Siyasetten arındırılmış bir toplum yaratılmak istenmişti. Siyaset, devletin iyiliğini herkesten iyi idrak edebilecek vatansever bir azınlığın elinde olacak; bunlar her şeyin en iyisini, halk için tesis edeceklerdi. Bu amaca ulaşılması için siyasi organlar yargıya karşı, yürütme yasamaya karşı, yürütme içindeyse Cumhurbaşkanı hükümete karşı, merkeziyetçi yönetim tarzı ise yerele ve özerkliklere karşı güçlü kılınmalıydı. Anayasa bu açıdan güçlü tutulmalı, değiştirilmesi zor olmalıydı. Bu nedenle anayasa maddelerinin değiştirilmesi güçlü nitelikli çoğunluklara bağlandı. Üstelik Cumhurbaşkanınının geri gönderdiği anayasa

değişikliklerinin yürürlüğe girmesi, 1987'de yapılan değişikliğe kadar, meclis üyelerinin dörtte üçünün onay vermesine bağlanıyordu. Bu noktada klasik anayasa öğretisinin temeli olan ve aslında anayasaların, bireyin hak ve özgürlüklerini sözleşme esasına bağlayarak devlet aleyhinde genişleten siyasi vesikalar olmaları tanımından sapıldığı görülmektedir. 1982 Anayasası bir geriye gidişi temsil eder; yönetilenlerden çok yönetenleri başat kılan bir öze sahiptir. Ayrıca, 1982 Anayasası kendini ihdas eden 12 Eylül rejiminin mümessilleri açısından oldukça güçlü çıkış garantilerinin sağlandığı bir anayasadır."⁹⁵

6.2. Turgut Özal(ANAP) Hükümeti ve Türkiye Yeni Dış Politikasına Bir Bakış

12 Eylül 1980 Darbesi sonrası yeni geçilmeye çalışılan demokratik sistemin baş aktörü Turgut Özal olacaktır. Kurulan partilerin dönemin ihtiyaçlarına ve gereklerine uygunluğu saptanmış ve halkoyuna sunulmuştur. "Özal'ın parti politikası sağ eğiliminin 3 kolunu birleştirmiş böylece parti felsefi bir nitelik ile yoluna devam etmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu parti darbe nedeniyle kapatılmış hiçbir partiyle benzerlik göstermemekle birlikte ayrı bir politika anlayışı benimseyerek önceki düzenin devamı görüşünü taşımamaktadır. Anavatan Partisi(ANAP), Adalet Partisi politikasının muhafazakar yönünü içinde barındırırken, Milli Selamet Partisi'nin kültürel değerlerine uygun, Milliyetçi Hareket Partisi'nin milliyetçi yönüne hakim bir duruş sergilemiştir. Fakat ANAP ekonomik imkanlar açısından liberal bir parti olmaya çalışırken politika açısından daha tutucu ve milliyetçi yönüne ağırlık veren bir parti konumunda bulunmaktadır.

Anavatan Partisi'nin programına göre oluşturulan bazı maddelerine değinelim. *"İktisadi gelişmede fertlerin teşebbüs gücü esas alınmalıdır. Devlet sanayi ve ticarete ana prensip olarak girmemelidir, KİT'ler zaman içinde millete devredilmelidir. Devlet müdahalesi asgariye indirilerek, rekabet şartlarının hakim kılındığı serbest Pazar ekonomisi uygulanmalıdır. Karşılıklı menfaat dengesini esas*

⁹⁵ Cengiz Sunay, 12 Eylül Dönemi Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri (1980–1987), Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.269, <https://tez.yok.gov.tr>, Er. Tar.:23.09.2014.

*alan bir anlayış içinde dış kaynaklardan faydalanılması ve yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi gereklidir (Madde 9-10). Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ifadesini bulan bu hak ve hürriyetlerin sağlanması ve teminat altına alınması için hukuka bağlı ve hukukun üstünlüğünü esas alan bir devlet nizamı şarttır.(Madde 4). Ortadoğu ve Müslüman ülkelerle dostane ilişkilerimiz geliştirilmeli, AET ile olan ilişkilerimizde, menfaatlerin dengelenmesini ön planda tutan bir işbirliğine uygun davranılmalıdır (Madde 35)."*⁹⁶

1983 Milletvekili genel seçimlerinde Turgut Özal başkanlığındaki ANAP'ın birinci parti çıkması ve hükümeti tek başına kurması, Türk dış politikası ilişkilerinde Orta Doğu ve Kafkasya ülkelerinin biraz daha ön plana çıkarılmasıyla bir denge sağlanmış olacağına da belirtisiydi. 1980 Darbesi sonrası Kenan Evren öncülüğünde de Orta Doğu politikalarına önem verilmiş olması, Özal politikalarının başarılı olması yönünde destek niteliğindedir. ANAP, 12 Eylül sonrasında sahneye çıkmış bir parti olarak "dört siyasi eğilim"i kendi bünyesinde barındırdığını iddia eden bir görüş bildirmektedir. ANAP'ın genel duruş politikası, seçim çalışmaları gibi konularda eğilimini fazlasıyla belli etmektedir. Partinin genel programında Türkiye'de ve tüm dünyada "barışın sürekliliğini temin etmek" olgusunu temel amaç olduğu belirtilirken, İslam ülkeleriyle de tüm bağların daha sağlamlanacağına gerekli olduğu konusuna değinilmiştir. Ayrıca bu programda, Türkiye dış politikasında ekonomi konusunun yerine değinerek bu ifadeler yer almıştır: "*Türkiye Batı dünyası ile ilişkilerinde, iktisadi gelişme ve kalkınmasını hızlandıracak daha aktif bir rol oynamalıdır. Kuvvetli bir savunma gücüne sahip olmamız zorunludur. Bunun ilk şartı iktisaden güçlü olmaktır.*" 1983 seçim bildirgesinde ANAP, yukarıdaki sözleri tekrarlıyor, AET ile işbirliğini desteklediklerini ve "*Kıbrıs Türk toplumunun alacağı kararları saygıyla karşılamaya ve desteklemeye kararlı*" olduklarını belirtiyordu."⁹⁷

Turgut Özal, 1983 yılında henüz genel seçim hazırlıkları aşamasındayken, Türkiye açısından uluslararası ortamda kendisine en uygun yeri bulacağından ve

⁹⁶ Özlem Eştürk, a.g.m., s.42-43.

⁹⁷ Çakmak, a.g.e., s.743-744.

İslam ülkeleri ve Orta Doğu ile olumlu ilişkiler geliştireceğinin planlarını yapmaktadır. Liderliği döneminde de bu ülkelerle ılımlı politikalara girmiş, Türkiye için doğal pazar ortamı geliştirmiştir. İslam Dünyası ve Avrupa ülkeleri ile dostluk ilişkileri sergilemesi, Türkiye'nin Doğu ve Batı arasında köprü görevi görerek stratejik olarak öneminin artmasını sağlayacak politikalar üretmiştir. “David Lawday Turgut Özal’ı “Beyni Batı’da, kalbi İslam dünyasında olan bir devlet adamı” olarak tasvir etmektedir. Turgut Özal Türkiye’yi Batı ile Doğu arasında bir köprü olarak görmekteydi. Özal, toplumu Müslüman olan fakat modern, laik bir Türkiye hayal etmiştir.”⁹⁸

Özal’ın dış politika anlayışı konusunda bu kadar geniş etki alanına ve ileri görüşlü düşüncelere sahip olmasını sağlayan en büyük unsur, Devlet Müsteşarlığı görevinden önce ABD’de, Dünya Bankası gibi liberal ekonominin hüküm sürdüğü dünyaya yön vermiş önemli kuruluşlarda görev almış olmasıdır.

Demokrasinin olduğu her yönetimde serbest piyasanın işleyebileceğini ve serbest ekonomi anlayışı ile demokrasinin dengeli bir düzen açısından ayrılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Demokrasiye ara verildiği 12 Eylül 1980 Darbesi döneminden önce alınan 24 Ocak Kararları Türkiye'nin ekonomi adına attığı radikal bir adımdır. Yeni bir ekonomik anlayış söz konusudur. Türkiye demokratik düzene tekrar kavuştuğunda bu kararları uygulayacak kişi yine Özal olacaktır.

"Turgut Özal başkanlığındaki hükümetin ilk yıllarında, Avrupa Topluluğu’na yönelik istikrarlı bir politikanın yürütüldüğünü söylemek güçtür. Bu dönemde daha ziyade dönemsel gelişmelerin etkisiyle ilişkilerin sıklaştığı gözlenmektedir. Turgut Özal’ın Batı Almanya seyahati de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Seyahati sırasında Alman Başbakanı Helmut Kohl ile bir görüşme yapan Turgut Özal, bu

⁹⁸ Yusuf Çınar, Turgut Özal Ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Teorik Bir Bakış Örneği: Liberal Düşüncenin Türk Dış Politikasına Etkisi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:26, Eylül-Ekim 2011, <http://www.akademikbakis.org>, Er. Tar.: 12.11.2014.

görüşme ile ilgili sorulan bir soruya; “AET ile aramızda buzlar vardı ama bunlar eriyor, yine de erime hızı bize göre yavaş gidiyor” demişti.⁹⁹

"1980'lerde dünyanın genelinde görülmeye başlanan bölgesel ekonomik işbirlikleri, Turgut Özal'ın Ortadoğu'da Türkiye'nin liderliğinde bir işbirliği platformu oluşturmasını hedeflemesinde etkili olmuştur. Zira Avrupa, geçmişten gelen husumetlerini bir kenara bırakarak, ekonomilerini, altyapılarını ve halklarını bir araya getirmeyi başarabilmişti ve Ortadoğu'da bu neden yapılamasındı. Eğer Ortadoğu ülkeleri karşılıklı bağımlı ekonomilere sahip olurlarsa, birbirlerinin çıkarlarına uymayacak politik tavırlardan kaçınmaları içten bile olmayacaktı. Dolayısıyla Özal'a göre bölgesel ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve Avrupa Topluluğu'ndaki gibi uyumlaştırılması, siyasi sorunların da asılmasına vesile olacak; böylece ekonomik bağımlılık, bölgede istikrarın sağlanmasında önemli bir unsur olarak belirecekti. Bölgedeki bir istikrarsızlığın NATO ve Varşova Paketi'nin de dahil olduğu bir Amerika-Sovyet çatışmasına dönüşebileceği göz önüne alındığında bu, işbirliğinin önemini daha da arttırmaktaydı. Ancak Ortadoğu'daki karmaşık devletlerarası ilişkiler ve nüfuz mücadelesi uluslararası alanda güç mücadelesine dönüşebileceğinden bölgede hedeflenen istikrar ortamının tesis edilmesi pek de kolay olmayacaktı. Dolayısıyla Türkiye'nin statükocu politikası Özal döneminde değişikliğe uğramış olsa da müttefik ülkelerle aynı yönde olmak üzere Ortadoğu'da az çok devam eden dengenin korunması yönünde tezahür etmiştir."¹⁰⁰

Genel itibariyle Özal dış politikası ile Türkiye, Orta Doğu sorularında aktif ve bağımsız bir yolu tercih ederek Doğu suların bir güven sağlamayı amaçlamıştır. Gerek Batı'nın çıkarları ile ters düşen noktalar olsa da Batı'nın Özal'dan beklentilerinin dışında, İran hakkında olumsuz yönde algılanabilecek bir dış politika uygulamayarak "aktif tarafsızlık" politikası izlemiştir. Batı'nın çizgisinin dışında kalan İran, Libya gibi ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirmiş, Arap ülkeleri ile İslam dünyasından Türkiye desteği algısı yaratmaya çalışmıştır.

⁹⁹ Umut Karabulut, Anavatan Partisi İktidarı'nın İlk Yıllarında Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) İlişkileri Ve Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, VI/14, <http://web.deu.edu.tr>, s.142, Er. Tar.: 23.10.2014.

¹⁰⁰ Yavuz Yüce, Türkiye'de Siyasi Partilerin Dış Politika Programları (1983-2007), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2012, s.155, adumilas.adu.edu.tr, Er. Tar.: 12.11.2014.

Türkiye politik hayatındaki çok yönlülüğün neticesinde Özal Dönemi Türkiye', ağırlıklı Batı ilişkilerini dengelemek için genellikle Doğu'ya yönelik aktif politikalarda bulunmuştur. Mehmet Gönübolu'un dediği gibi "arabesk" nitelemesi ve "Türk-İslam Sentezciliği" deyimini ile Türk dış politikasında Doğu, ciddi bir konuma gelmeye başlamıştır. Gönübol, bu sentez sonucunun, Batı ülkelerinin Türkiye'nin kimlik değişimine gittiği kanısı ile Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki konumunun düşürüldüğü iddiasında bulunmaktadır. Halbuki ifade etmek istediği nokta, dolaylı yollardan Türkiye'de Özal döneminin getirdiği değişikliklerin bir yerde doğruluğunun kabul edilmesidir.

Turgut Özal, 12 Eylül Darbesi öncesinden beri Türkiye'nin ekonomi alanına hakim biridir. Demirel tarafından Özal'a hazırlatılan 24 Ocak Kararları, darbeden önce hazırlanmış, Demirel döneminde açıklanmış, askeri yönetim tarafından hayata geçirilmiş ve yine 24 Ocak Kararlarının mimarı olan Özal tarafından uygulanacaktır. Şartları oturtulan ekonomik düzen 24 Ocak Kararları ile farklı bir yön almıştır.

Sonuç olarak Özal liderliğindeki Türkiye dış politikasına, güvenlik, askeri, savunma, sınır, haklar bağlamında gelişmesinden ziyade ekonomik yönde gelişim ve ticaret yapma konuları hakim olmuştur. "Mehmet Ali Birand bile "ne söylersek söyleyelim, Özal'ı ne kadar eleştirsek eleştirelim, Amerikalılar, Avrupalılar, Araplar, Yunanlar, İranlılar hepsi Özal'ı destekliyor" derken aslında Özal'ın çok boyutlu ve çok taraflı ilişkiler ağını dile getirmekteyiz. Türkiye dış politikası, Özal döneminde "bağımlılıktan" "çok taraflılığa" doğru yeniden yapılandırıldı."¹⁰¹

¹⁰¹ Muhittin Ataman, Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış, Bilgi Dergi, 2003, s.62, www.bilgidergi.com, Er. Tar.: 2.12.2014.

SONUÇ

Türkiye tarihinde üç kez gerçekleşmiş olan demokrasiye ara verilmesi durumu Türkiye'yi ileriye mi yoksa geriye doğru mu götürdüğü konusu halen bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Askeri yönetimin özellikle siyasete bu denli yakın olmasına rağmen sıkıyönetim gibi durumlarda aktif bir rol almayarak Türkiye'deki anarşinin tırmanmasına izin vermiş olması da ayrı bir konudur. Ancak Türkiye açısından 12 Eylül darbesi söz konusu olduğundan burada asıl önemli noktalar siyasilerin politikaları ve komutanların bu politikaları ne kadar desteklediği ile alakalı birkaç sorudan oluşmaktadır.

Öncelikle siyasi istikrarın önemine Türkiye'nin dış politikasına olan etkisi göz önünde bulundurularak değinilecektir. Nitekim bir siyasi yönetimin ülke içindeki disiplini, karar verme yetkileri, statükosu, istikrarlı bir gidişata sahip olabilmesi demek sağlıklı bir dış politika yürütmesi ve uluslararası itibarı açısından sağlam adımlar atabilmesi demektir. Bu nedenle dönemin iç siyasi hayatı konumuzun temel taşlarını oluşturmaktadır. Yerinden oynayan taşlar sağlam bir dış politika temelinin önündeki engel olmaktadır. Bu siyasi düzensizliğin hüküm sürdüğü bu zaman diliminde yürütülmeye çalışılmış bir politik hayat vardır.

1970 yılları sonlarına doğru gelindiğinde Türkiye, siyasi yapısında hızla bozulan istikrarsızlık ortamı, artan terör olayları, seçimlerin sonuca ulaşmaması gibi sorunlar fazlasıyla baş göstermiştir. İstifa eden hükümetlerin yerine kurulan azınlık hükümetleri Türkiye içi siyasetin düzenli işleyişine engel olmakla birlikte siyasiler arasında artan rekabet ve çekişmeler politik hayatın görünümünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Her gün bir yenisi eklenen cinayet haberleri günde 25 kişinin öldürülmesine kadar artmıştır. Demokrasinin işleyişinin neredeyse durma noktasına geldiği Türkiye artık askeri müdahaleyi bekler hale gelmiştir.

Türkiye'nin bozulan siyasi düzeniyle birlikte ekonomik yönden de darbeler alınmaya başlanmıştır. Yüksek enflasyon, alım gücünü olumsuz yönde etkilerken halk bu durumdan muzdarip bir şekilde her şeyin düzeleceği günü beklemektedir. Artan petrol fiyatları, ülkede yağ, un, şeker kuyruklarına girilmesi gibi Türkiye

itibarını sarsmaktadır. Enflasyon yanında işçilerin grevleri artmış bu süreçten Türkiye'yi ayakta tutan büyük ticari kuruluşlar da zarar görmeye başlamıştır. Öte yandan, Adalet Partisi Hükümeti tarafından hazırlanan 24 Ocak Kararları Türkiye'yi rahatlamaya götürecek bir istikrar paketi olarak sunulmaktadır. 1980-1983 yılları arasında uygulanan bu istikrar paketi, enflasyon hızının düşürülmesi, kalkınma hızında bir artış, ihracatın atması konusunda da bir etken olarak Türkiye ekonomisinde değişiklikler yaratmıştır.

Değişen siyasal sistemin gereklerini yerine getiremeyen hükümet için ve artan istikrarsızlıklar sonucu hiçbir sonuca ulaşamayan parlamentonun gidişatını yoluna sokmak adına generallerden, siyasilere bir uyarı mektubu gönderilmiştir. Ancak hiçbir isme veya hükümete hitap etmeyen bu mektup siyasiler arasında üstlenilmemiş bir yazı olarak kalmıştır. Söz konusu dönemde çok kısa bir süre önce güvenoyu almış Demirel Hükümeti vardır. Bu nedenle Demirel kendisi yönünden üzerine alınmamakla birlikte bu konuda en fazla açıklama gereğini yine kendisi görmüştür.

TSK, ayak seslerini duyurmaya başlamaktadır. Dönemin başat rollerinden birinin sahibi olan Kenan Evren, gerek basın karşısında gerekse siyasiler ile bir araya geldiği vakitlerde üslubunun sertliğiyle ve durumdan askeri sistemin rahatsızlığını ifadeleriyle gösteriyor olması siyasilerin pek ciddiye almamalarından hoşnut değildir. Şartların olgunlaşmasını bekleyen silahlı kuvvetler, Türkiye'de terörün her geçen gün tırmanmasını ve ulusal itibarın zedelenmesini bir kenara bırakmaktadır. Silahlı kuvvetlerin itibarı, hükümetin itibarından daha üstün konuma gelmiştir. Demirel, Genelkurmay Başkanı Evren'i Hariciye köküne çağırması, Güneydoğu'daki anarşinin niçin kontrol altına alınmadığı sorusunu yöneltmiştir. Ayrıca o bölgedeki sıkıyönetimin komutanının değiştirilmesini kendisinden talep etmiştir. Ancak Kenan Evren'in buradaki kesin ve net cevabı o komutanının değiştirilmesini düşünmediğidir. İşte bu örnek ile görülen TSK'nın kararlarını hükümetin değiştiremediği bir düzensiz hiyerarşik sistemin 21 şehirde sıkıyönetim ilan edilmiş bir döneme hakim olduğudur.

Kamuoyunun seçimlerin yapılamayışıyla değil de artık sadece akan kanın durması konusuyla ilgilenir hale gelmiştir. Bir ülkenin Cumhurbaşkanlığı seçimi gibi sonuçlanmayan bir sistemin aksaklıklarının bile arka planda kaldığı dönemde terörün

ne kadar önemli boyutlara ulaştığını görmekteyiz. Meclisin tıkanması, parlamenterlerin yılmadan tekrar tekrar seçim için girişimlerde bulunması ve bu girişimlerin her zaman aynı başarısızlık ile sonuçlanması demokratik sistemin çöküş belirtisi olarak görülmektedir. Türkiye'nin bu durumdan kurtarılması ve askeri müdahaleden kurtuluşu adına Demirel'in tek bir önerisi vardır. Erken seçim. Böylece TSK yeni kurulacak meclise şans verecek müdahale girişimleri sona erecek düşüncesindedir. Ayrıca TSK, gün geçtikçe kötüye giden siyasi ortamın zaten Demokrasi konusunda hiçbir değer bırakmadığını düşünerek 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koymuştur. Demokratik düzenden askeri rejime geçilmiş bulunmaktadır. Ancak halk terörün duracağından ve siyasilerin yapamadığını askerin yapacağından emindir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kenan Evren'in darbe konusunda halkı bu kadar arkasında hissedebilmesinin tek bir yolu vardır. O bu yolu kullanmış, terör, anarşi, ekonomi alanlarında halk için tüm şartları olgunlaştırmış ve bıçak kemiğe dayandığı noktada da yönetime el koymuştur. Türkiye'nin yirmiden fazla şehrinde sıkıyönetim hükümleri geçerli iken uyulmayan sıkıyönetim gerekleri nedeniyle durmayan kan, 12 Eylül günü tamamıyla durmuştur. Bunda TSK'nın sert yönetim esasları ve Türkiye'nin tümünde geçerli olan sıkıyönetim söz konusu olmuştur. Evren halktan ikinci bir uyarıya kadar sokağa çıkmamalarını istemiştir.

Yönetimi ele alan generaller Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması ve terörün tamamıyla bitirilmesi için feshedilen meclisin yerine Milli Güvenlik Konseyi'ni kurmuş, kadrosunu tamamen komutanlardan oluşturmuştur. Buradan hareket ile dönemin gerektirdiği tüm müdahaleler için kanun ve esasları çıkarma yetkisini elinde toplamıştır. Bu durum Demokratik düzene ara verilmesi değil tam anlamıyla yeni bir sistem kurmak olarak tanımlanabilir. Dönemin suçluları için uygun görülen her alan cezaevine çevrilmekte, sağ-sol çatışmaları sonucu hüküm giyenler her geçen gün artmaktadır. Askeri rejimin yeni yasaları ile birlikte çıkarılan idam cezaları gereği infaz edilmekte, işkenceler, fişlenmeler artmaktadır. Her şeye rağmen halk boğuldukları terör olaylarından görünürde kurtulmanın verdiği günlük hayatın bir nebze düzene girmesiyle Askeri yönetimden çok memnundur.

12 Eylül müdahalesi ile sıra düzenlenecek Türkiye iç yapısına gelmiştir. Önce iktidarı elinden alınan ve muhalefet koltuğunda oturan siyasetçiler gözaltına alınmış, daha sonra da tüm partilerin faaliyetleri durdurulmuştur. Türkiye'de tam bir donma havası yaşanmaktadır. Tüm olumsuzluklara rağmen işleyen birimler ve halk beklemeye geçmiştir. Yayın yasağı altındaki gazeteler tüm haber ve yazıların basımını durdurmuş, TSK yönetimine alınan TRT yayın organı aracılığı ile halk bildirimlerini dinleme fırsatı bulmaktadır. Gazeteler bu dönemde toplam tam 300 gün kapalı kalmıştır. Gazeteci göz altıları da kayda değer sayıdadır. Nitekim demokratik düzene geçişe dek devam eden sansürler nedeniyle bu dönemde basın özgürlüğünden bahsedilemez.

Askeri rejimin, hükümeti ele aldığı dönemde asıl konumuz ile ilgili olan nokta dış politika anlayışıdır. Devletin başında bulunan komutanların, meclisin başında bulunan komutanların, kanun çıkaran, yargılayan komutanların yani yasama, yürütme, yargı yetkilerini elinde bulunduran TSK'nın dış politika konusundaki kararlarının Türkiye'nin güne ve geleceği hakkında önemi önem arz etmektedir.

Dönemin Başbakanı olarak atanan Bülend Ulusu, hükümetinin dış politikadaki öncelikli hedefinin darbenin yapılması konusunda TSK'nın haklı olduğu ve Türkiye'nin darbe yapılmasında son noktaya kadar gelerek çaresiz kaldığına diğer ülkelerin bu durumu anlamasını sağlamaktır. Bu yolla da demokratik düzenin uluslararası iletişimini aynı boyutta ve olumlu yönde devam ettirmektir. Hükümet programında, "Cumhuriyetimizin geleneksel barışçı tutumunu" ve "imkanlar elverdiği ölçüde barış ve güvenliğe katkıda bulunmayı amaçlayan bir politika" ilkelerinin izleneceği vurgulanmıştır. Bunun yanında her fırsatta Türkiye'nin taraf olduğu tüm uluslararası antlaşmaların, geçerliliğini devam ettirdiği, bu gibi konulardan Türkiye'nin üzerine düşen hükümleri aynı surette yerine getireceği dile getirilmektedir. Ayrıca programda sözü geçen diğer konu da başta ABD olmak üzere NATO, AET, Avrupa Konseyi, Sovyet Rusya, İslam ülkeleri ile ilişkilerin geliştirileceğidir. Söz Yunanistan ile olan ilişkilere geldiğinde ise, Ege konusunun Türkiye için hayati bir önemi olduğundan ve Kıbrıs konusunda da iki bölgeyi, iki toplumlu federal bir çözüm yoluna gidilebileceğinden bahsetmektedir. Özellikle ülke

içi istikrarsızlığın sona ermesiyle tüm dış politika ilişkilerinin daha kapsamlı ve düzenli yürütüleceği izlenimi verilmektedir.

Askeri rejimin dış politika ile yüz yüze geldiği dönem Türkiye'nin ekonomik yönden, siyasi yönden bir çöküş yaşadığı dönemdir, diyebiliriz. Böyle bir halde ülkenin tüm yükünü sırtına alan TSK, uluslararası ortamda Türkiye adına önüne konan her konuda olumlu yönde karar almış ve Türkiye'nin geleceği konusunda uzun vadede düşünerek hareket etmemiştir. Söz konusu duruma örnek olarak verilebilecek yukarıda da ayrıntılarına değinilen en önemli iki konu başlığından biri Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşü konusundaki Türkiye'nin veto yetkisinin kullanılmaması ve ikincisi 24 Ocak Kararlarının uygulanmasına zemin hazırlamasıdır.

Sonuç olarak 12 Eylül Askeri Darbesi'nin Türkiye'ye mal ettiği tarih süreci bir o kadar gerekli görülürken bir o kadar da risklerle donanmıştır. 1980'li yıllarda Türkiye'de yaşanan gelişmeler ülkenin dış politikasını etkilemiştir. Türk dış politikası Cumhuriyet döneminde bile görülmeyen İslamcı bir çizgiye kaymıştır. Bu gelişmeler Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na üyeliği konusunda da soru işaretleri ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Batı, Türkiye'nin laiklikten uzaklaşma, insan haklarının ihlali, ekonomik istikrarın yetersizliği ve Avrupa'da yaşayan Türk işçilerinin Avrupa'yı tehdidi gibi konularda Türkiye'nin yetersizliği durumunu eleştirerek bunu Türkiye'ye karşı ilişkilerin yürütülmesinde mesafeli olmalarıyla göstermiştir. Şunu kabul etmek gerekir ki çok güçlü ordulara ve askeri yapılanmaya sahip olmakla ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığı garanti altına alınamaz. Bu duruma kanıt olarak 12 Eylül Darbesi'nin doğrudan dışarıdan gelen herhangi bir müdahale ile değil iç dinamiklerin çökertilerek meydana gelmesi gösterilebilir. Günümüzde de devletler artık klasik sömürgecilik ile değil farklı yöntemleri kullanarak yani insan haklarını götürme, demokrasiyi yayma adı altında ve kendisine borçlandırma yoluyla yeni bir müdahale tipi oluşturulmuştur.

Askeri müdahale, Türkiye'de dış politikayı olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü dışa karşı bir caydırıcılık niteliği almamış tam tersine istikrarsız bir politik hayatın göstergesi olmuştur. Türkiye'de siyasi, ekonomik, sosyal nitelikli istikrarsızlık dünyada ve kendi bölgesinde hak ettiği değeri görmemesine sebep

olmuştur. Bu durum Türkiye'nin istemediği durumlarla karşı karşıya gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Zayıf durumda olan Türkiye, kendisinden kat kat daha küçük bir komşu ülkesinin de tehdidi altına girmesine zemin hazırlamıştır. Bu noktada Türkiye'nin yapması gereken önceliği dış politikada sözü geçer bir ülke olabilmesi için demokratik, laik, insan haklarına saygılı ilkelerini benimsemesiyle birlikte bir sanayi toplumu olması gerekmektedir.

Türkiye, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği noktada yer alması, Orta Doğu'ya yakın olması dış politikada yoğun bir diplomasi trafiğine sebep olmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin dış politikada izlediği tutum, tepki politikası şeklinde kendini göstermektedir. Bu duruma kanıt olarak terör olayları nedeniyle Suriye, Türk soydaşlarımız nedeniyle Bulgaristan, Orta Doğu için İsrail ve Yahudi Lobisi'ne karşı, Ermeni tasarısı nedeniyle ABD, Ege adaları, Kıt'a Sahanlığı, Karasuları vb. nedeniyle Yunanistan ile, ilişkilerimizin tepki politikası bağlamında yürütülmesidir. Türkiye'nin tepkilere karşı bir siyaset belirlemesi yerine uzun süreli stratejisi olan, hedefleri olan bir siyaset politikası geliştirmesi gerekmektedir.

EKLER

EK-1: KENAN EVREN'İN UYARI MEKTUBU¹⁰²

KENAN EVREN

ORGENERAL

Genelkurmay Başkanı

ANKARA: 27-12-1979

SAYIN CUMHURBAŞKANIM,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Devletimizin bekası, milli birliğin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin temini için; anarşi, terör ve bölücülüğe karşı parlâmenter demokratik rejim içerisinde anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin, Atatürkçü milli bir görüşle müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluk olarak görülmektedir.

Millî Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malûmlarıdır.

Kuvvet Komutanları ile beraber yaptığım son gezilerimde Ordu ve Kolordu Komutanı seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratle bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin bir kere daha uyarılması bütün komutanlarca müştereken dile getirildi.

Bu karar ışığında Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak zatîlilerine sunuyorum.

Gereğini yüksek takdirlerine arz ederim.

Saygılarımla

Kenan EVREN

Orgeneral

Genelkurmay Başkanı

¹⁰² Cengiz, Sunay, 12 Eylül Dönemi Türkiye Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri(1980-1987), Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.182-183.

EK-2: TÜRK SİLÂHLİ KUVVETLERİ'NİN GÖRÜŞÜ¹⁰³

Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli siyasî, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için, Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasî partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Kahramanmaraş olaylarının yıldönümünde, henüz ilk ve ortaöğretim çağındaki evlâtlarımızın örgütlü eylemciler tarafından zorla sürüklendikleri anarşik olaylar ibretle müşahede edilmektedir.

Anayasamızın getirdiği geniş hürriyetleri kötüye kullanarak, İstiklâl Marşımız yerine Komünist enternasyonalı söyleyenlere, şeriat düzeni davetçilerine, demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere, anarşiye, yıkıcılığa ve bölücülüğe milletimizin tahammülü kalmamıştır.

İktidar olan siyasî partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasî görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir. Siyasî partilerce yaratılan bu bölünme giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine; polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşun birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasî, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getiremeyen, anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasî çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasî partileri uarmaya karar vermiştir.

Bölgemizdeki gelişmeler Ortadoğu'da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek durumdadır. İçte anarşist ve bölücüler yurt sathında genel bir ayaklanmanın provalarını yapmaktadırlar.

¹⁰³ Cengiz, Sunay, a.g.e., s.182-183.

Ülkede birlik ve beraberliğin, vatandaşın can ve mal güvenliğinin süratle sağlanabilmesi için gerekli kısa ve uzun vadeli tedbirlerin Yüce Meclislerimizde en kısa zamanda kararlaştırılması bugünkü ortam içinde hayati bir önem taşımaktadır.

Diğer yandan meclislerin açılışından bir buçuk ay sonra komisyonların ancak teşkil edilebilmesi ve ülkenin acilen çözüm bekleyen konularını müzakere için bugüne kadar müşterek bir gündemin saptanamaması üzüntü ile izlenmektedir.

Atatürk milliyetçiliğinden alınan ilham ve hızla vatandaşlarımızı kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ilkeler etrafında toplamanın; iç barış ve huzurun sağlanmasında temel unsur olduğu apaçık bir gerçektir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan bir an evvel kurtulması hükümetler kadar diğer siyasi partilerimizin de görevleri arasındadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, iç hizmet yasası ve kendisine verilen görev ve sorumluluğunun idraki içinde ülkemizin bugünkü hayati sorunları karşısında siyasi partilerimizin, bir an önce milli menfaatlerimizi ön plana alarak, Anayasamızın ilkeleri doğrultusunda ve Atatürkçü bir görüşle bir araya gelerek anarşi, terör ve bölücülük gibi devleti çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün önlemleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da bu yönde yardımcı olmalarını ısrarla istemektedir.

Kenan Evren
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

Nurettin Ersin
Orgeneral
Kara Kuvvetleri K.

Bülent Ulusu
Oramiral
Deniz Kuvvetleri K.

Tahsin Şahinkaya
Orgeneral
Hava Kuvvetleri K.

Sedat Celasun
Orgeneral
Jandarma Genel K.

EK-3: 12 EYLÜL 1980 RESMÎ GAZETE

T. C. Resmî Gazete

Kuruluş Tarihi : (7 Teşrinievvel 1336) - 7 Ekim 1920

Yönetim ve Yazı İşleri İçin Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğüne başvurulur.	12 Eylül 1980 CUMA	Sayı : 17103 MÜKERRER
---	-----------------------	--------------------------

YÜRÜTME VE İDARE BÖLÜMÜ

GENELKURMAY VE MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ BAŞKANI ORGENERAL KENAN EVREN'İN TÜRK MİLLETİNE AÇIKLAMASI

← Yüce Türk Milleti :

30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla sizlere radyo ve televizyondan hitap etmek imkânını bulmuş ve ayrılan kısıtlı süre içerisinde mümkün olduğu kadar, yurdumuzun içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durumu ile anarşik ve bölücü eylemleri, alınması gereken tedbirleri çok kısa olarak izah etmeye çalışmışım. Yine çok iyi hatırlayacaksınız ki; iki yıldır her fırsattan istifade ile muhtelif defalar verdiğim beyanat ve radyo televizyon konuşmalarında da bu hayati önemi olan konuları dile getirmiştim.

Kalbi bu vatan ve millet için atan sağduyu sahibi vatandaşlarım kabul edeceklerdir ki; ülkemizin halen içinde bulunduğu hayati önemi hatz siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar, devlet ve milletimizin bekasını tehdit eder boyutlara ulaşmış ve bu hal devletimizi Cumhuriyet tarihinizin en ağır buhranına sürüklemiştir.

Yine hepimizin bildiği ve gördüğü gibi; anarşi, törer ve bölücülük her gün 20 civarında vatandaşımızın hayatını söndürmektedir. Aynı dini ve millî değerleri paylaşan Türk Vatandaşları siyasi çıkarlar uğruna, çeşitli sun'î ayrılıklar yaratılmak suretiyle muhtelif kamplara bölünmüş ve birbirlerinin kanlarını çekinmeden akıtacak kadar gözleri döndürülerek adeta birbirlerine düşman edilmişlerdir.

Atatürk ilkelerini esas alarak kurulan Cumhuriyetimizin bu duruma düşürülebileceğini bundan 10 sene evvel tasavvur dahi etmek mümkün değildi.

Bugüne kadar iktidara gelen çeşitli hükümetlerin, her yıl artan bir hız ile yaygınlaşan ve dünya tarihinde sayısız örnekleri görülen özel harbin sızma ve çöktürme hareketine karşı iç güvenliği sağlayacak kararları ve tedbirleri birinci öncelikle alacaklarını vadetmelerine rağmen; sonuç alacak teşebbüsleri, siyasi çıkar ça-

tışmaları ve basit parti hesapları, kaprisler, hayaller, gerçek dışı talepler ve Türk Devletinin niteliklerine ters düşen gizli ve açık emeller arasında kaybolup gitmiştir.

Düşmanın amaç ve yöntemleri, anarşi, terör ve bölücülüğün ulaştığı düzey; özel hukuki tedbirlere, idari düzenlemelere, sosyal koşulların geliştirilmesine, millî eğitim ve iş hayatının düzenlenmesine ihtiyaç göstermekteyken; milletin vekâletini taşıyan milletvekilleri ve senatörler Meclislerde aylardan beri hiçbir sorumluluk duymadan yalnız parti menfaat ve disiplini uğruna bu olaylara seyirci kalabilmişlerdir. İktidarların başarı ümit ederek aldıkları her tedbir muhalefetler tarafından kınanarak ve hatta memleket yararına da olsa baltalanmıştır. Millî birlik ve beraberliğe en fazla muhtaç olduğumuz dönemlerde bile kutuplaşmalar ve bölünmeler adeta teşvik edilmiş; yangını beraberce söndürmek yerine, üzerine benzin dökülerek memleket bilerek veya siyasi çıkarlar uğruna, sırf iktidara gelebilmek pahasına bir yangın yerine çevrilmek istenmiştir.

Ağızlarından düşürmedikleri hukuk devleti kavramı bir kısım Anayasal kuruluşlarca devletin parçalanması pahasına da olsa yalnız kişilerin müdafaası olarak yorumlanmış, devletin ve milletin savunulması ise sahipsiz kalmıştır.

Anayasanın kuvvetler ayrılığı ilkesinin birlikte getirdiği sorumluluk, uygulamada kuvvetler çatışmasına dönüştürülmüştür.

Düşüncelerimiz, dinimiz üzerinde ve akla gelebilen her konuda dış ve iç kaynaklı bölücü ve yıkıcı faaliyetler bütün şiddetiyle sürdürülürken ne hazindir ki; bir kısım gerçeğe uymayan özerklik, dar görüşlü, sahibinden başkasının inanmadığı bilimsellik ve koşulları dikkate almayan salt hukuk savunucuları, yıkılacak devletin enkazı altında kalacaklarının, yokolup gideceklerinin idraki içinde olmadıkları görünümünü vermişlerdir. Bu acı hakikatları görüp çare arayanların veya Türk Ulusunu uyaran ve milleti bütünleşmeye davet edenlerin ise seslerini duymak mümkün olamamıştır. (Bir kısım kıymetli Türk basınının bu konuda zaman zaman yaptıkları uyarıları burada şükranla belirtmek isterim.)

Siyasi partiler, bu kritik dönemde milletin özlemle beklediği önlemleri almak yerine; iç gerilimi devamlı olarak arttırarak, yıkıcı ve bölücü mihrakları büsbütün kışkırtarak, onlara cüret ve cesaret verecek beyan ve eylemleri ile adeta yarışarcasına seçim yatırımları için zemin yaratma yollarını tercih etmişlerdir.

İktidara gelen siyasi partiler devlet teşkilâtının bütün kademelerini kendi görüşleri doğrultusundaki kişilerle doldurarak, kamu görevlilerinin ve vatandaşlarımızın bir tarafa girerek kamplara bölünmesini zorunlu hale getirmişler, giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen kaynakların şekillenmesine ve kamu kuruluşlarında çalışanlarla, polis ve öğretmenlerin dahî birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olan partizan tutum ve davranışlarından vazgeçmemişlerdir. Böylece tarafsız halkımız, devletten beklediklerini parti kapılarında aramaya mecbur bırakılarak devlet otoritesi yok olmağa, vatandaşların hak ve hukukunu korumak ve ona tarafsız hizmet götürmek yerine, devletin saygınlığı yavaş yavaş erimeğe mahkûm olmuş ve dolayısıyla ülkemizde tam bir otorite boşluğu teşekkül etmiştir.

Bir kısım bedbahtlar Türk Milletinin bağımsızlığını, birlik ve beraberliğini temsil eden İstiklâl Marşımıza, koyu taassup veya sapık ideolojik amaçlarla protesto maksadıyla oturarak veya İstiklâl Marşı yerine Enternasyonal söyleyerek açıkça saygısızlık gösterebilmişler ve buna doğrudan sorumlu kişiler tevil yoluna sapsak suretiyle savunmalarını yapabilmişlerdir.

Uzun zamandan beri bu fevkalâde üzücü olayları yakından takip eden Türk Silahlı Kuvvetleri hatırlayacağımız gibi; milletin kendisine verdiği yetkileri kullanamayan ve bu korkunç gidişi acz içinde seyreden Anayasal kuruluşların tümünü Cumhur-

başkanımız aracılığıyla uyararak alınması gereken tedbirlere de yer vermek suretiyle büyük Türk Milletine karşı yüklendiği sorumluluğu dile getirmiştir. Aradan geçen 8 aylık süre içerisinde yaptığımız sayısız uyarmalara rağmen hemen hemen bu tedbirlerin hiç birine yasama ve yürütme organları ile diğer Anayasal kuruluşlardan yeterli bir cevap alamamış ve bu konuda müsbet faaliyetleri de izlenememiştir. Bu uyarı mektubundan sonra bir kısım yasaları etkisiz hale getirerek çıkaran Meclislerimiz 22 Mart 1980 tarihinden beri siyasi çıkar hesapları ile çıkmaza sürüklenen Cumhurbaşkanlığı seçiminden dolayı içinde bulunduğumuz buhran ile mücadelede en kıymetli unsur olan zamanı fütursuzca harcamışlardır. Dünyanın hiçbir ülkesinde Cumhurbaşkanlığı makamı ve seçimi bu kadar hafife alınmamış ve bu kadar zaman boşa harcanmamıştır.

Asayiş ve ekonomik bunalıma çareler getirmesi ve kanunlar yapması beklenen yasal organlarımız, memleket üzerine çöken bu kâbusa karşı kayıtsız kalmışlardır.

Anayasamız, Türk Vatandaşlarının dini inançlarından ötürü kınanamayacağını, açıkça belirtmiş olmasına rağmen, tek bir oyun peşinde koşan siyasi partilerimiz, yüce Atatürk'ün Cumhuriyeti döneminde unutulmuş mezhep ayrılıklarını kışkırtmakta faydalar görerek Erzincan, Sivas, Kahramanmaraş, Tunceli ve Çorum illerinde siyasi çıkarlar uğruna vatandaşlarımızın birbirini katletmelerine neden olmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan ve kendini Türk Vatandaşı kabul eden herkesin tek bir vücut halinde Türk Milletini oluşturduğu unutulmuş ve değişik mezheplere bağlı vatandaşlarımızın tam bir kardeşlik bağı ile kaynakmalarını engellemek isteyen kışkırtıcılar siyasi destek görmüşlerdir.

Bir kısım Anayasal kuruluşlar muhtelif etkiler altında anarşi, terör ve bölücülük karşısında tarafsız, adil ve ortak bir yol izlemek yerine bizzat Anayasanın ihlali karşısında dahi sessiz kalmayı tercih etmişlerdir.

Bütün bu şartlara rağmen; hukuk devletinin temel ilkelerini savunmakla görevli Anayasal kuruluşlarımız, devletin en üst kademesindeki anarşizmin yarattığı tehlikenin büyüklüğünü idrak edemediklerinden veya terör odaklarının tehdidinden çekindiklerinden, devletin temellerine konan dinamitle her an parçalanma tehlikesi karşısında olduğunu gözlerden kaçırmaya çalışmışlardır. Devlet çöktüldüğü zaman Anayasanın kanatları altına sığınan tüm hukuk kurumları ile özerk, bilim müessesesi ve derneklerinin bu enkaz altında yok olacağı unutulmuştur.

Son iki yıllık süre içinde terör 5241 can almış, 14.152 kişinin yaralanmasına veya sakat kalmasına sebep olmuştur. İstiklâl harbinde Sakarya savaşındaki şehit miktarı 5.713, yaralı miktarımız 18.480'dir. Bu basit mukayese dahi Türkiye'de hiçbir insanlık duygusuna değer vermeyen bir örtülü harbin uygulandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sevgili Vatandaşlarım;

İşte bütün bunlar ve buna benzer sayılabilecek ve heptiniz tarafından yakinen bilinen daha birçok sebeplerden dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri; ülkenin ve milletin bütünlüğünü, milletin hak, hukuk ve hürriyetini korumak, can ve mal güvenliğini sağlayarak korkudan kurtarmak, refah ve mutluluğunu sağlamak, kanun ve nizam hâkimiyetini, diğer bir deyimle devlet otoritesini tarafsız olarak yeniden tesis ve idame etmek gayesiyle devlet yönetimine el koymak zorunda kalmıştır. Bugünden itibaren yeni hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar marvakkat bir zaman için yasama ve yürütme yetkileri benim başkanlığında, Kara, Deniz, Hava Kuvveti Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Millî Güvenlik Konseyi tarafından kullanılacaktır.

Büyük Atatürk'ün deyişleriyle «Ulusal kültürümüzü, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak, yurdumuzu dünyanın en mamur ve en uygar araç ve kaynaklarına sahip kılmak» hedefine yönelik hızlı bir kalkınma döneminin en kısa zamanda gerçekleştirilmesi zaruretine inanıyoruz. Bu inancımızın gerçekleşmesi için yüce ulusumuzun, bağrından çıkardığı ve yurdumuzdaki kutuplaşmada hiçbir tarafı tutmayan sadece Atatürk ilkeleri doğrultusunda yürüten Türk Silahlı Kuvvetleri yönetimine güveneceğinden kuşkumuz yoktur. İçinde bulunduğumuz buhrandan çıkmamız için ulusça arzu edildiğine inandığımız, disiplinli ve her türlü tasarrufa ağırlık veren bir yaşam ve dayanışma ortamına girilmesini ve milletçe gücümüzün tümünü ortaya koyacak bir çalışma hızını bekliyor ve yüce Türk Milletine inanıyoruz.

Vatandaşlarımızı kademede, kıvançta ve tasada ortak bir bütün halinde millî şuur ve ülküler etrafında birleştirmenin iç barış ve huzurun sağlanmasında vazgeçilmez faktör olduğu düşüncesiyle, Atatürk Milliyetçiliğinden huz ve ilham almanın, politikada «Yurtta sulh cihanda sulh» ilkesine bağlı kalmanın, millî mücadele ruhunun, millet egemenliğine, Atatürk ilke ve devrimlerine olan bağlılığın tam şuurunu yerleştirmek ve geliştirmekle ülkemize yönelik tehditlerin ulusça göğüsleneneğine inanıyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti, NATO dahil tüm ittifak ve anlaşmalara bağlı kalarak, başta komşularımız olmak üzere bütün ülkelerle karşılıklı bağımsızlık ve saygı esasına dayalı birbirlerinin iç işlerine karışmamak kaydıyla eşit şartlar altında ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini geliştirme kararındadır.

Uluslararası sorunların barışçı yollarla çözümlenmesinden yana bir dış politika izlenmesine devam edilecektir.

Birçok tutum ve davranışlarıyla demokratik özgürlükçü parlamenter sisteme inancını defalarca kanıtlayan Türk Silahlı Kuvvetleri, en kısa zamanda Bakanlar Kurulu'nu kurarak, yürütme sorumluluğunu bu kurula bırakacak ve hür, demokratik parlamenter sistemin şimdiki olduğu gibi dejenere edilmesine ve tıkanmasına mani olucu ve Türk toplumuna yararlı bir Anayasa ve Seçim Kanunu ile Partiler Kanununu hazırlamayı ve bunlara paralel düzenlemeleri yapmayı müteakip insan hak ve hürriyetlerine saygılı, millî dayanışmayı ön plana alan sosyal adaleti gerçekleştirecek, ferdin ve toplumun huzur, güven ve refahına önem veren özgürlükçü demokratik, laik ve sosyal hukuk kurallarına dayalı bir yönetime ülke idaresini devredecektir.

Sayılan bu hazırlıklar tamamlanuncaya kadar Yurdumuzda her türlü siyasi faaliyetler her kademede durdurulmuştur. Zorunlu olarak faaliyetleri durdurulan siyasi partilerin yeniden hazırlanacak Anayasadaki düzenlemelere ve yeni Seçim ve Partiler Kanununa göre zamanı, koşulları ilân edilecek seçimlerden yeterince önce faaliyete geçmesine müsaade edilecektir.

Parlamento üyeleri, siyasi faaliyetlerinden dolayı suçlanmayacak ve yeni yönetime karşı suç teşkil edecek tutum ve davranışlarda bulunmadıkları sürece haklarında herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Ancak, kanunların suç kabul ettiği fiilleri vaktiyle işlediği saptanan parlamenterler hakkında gerekli kovuşturma yapılacaktır. Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Millî Selâmet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partilerinin parti başkanları şimdilik can güvenliklerinin sağlanması amacı ile Silahlı Kuvvetlerin koruma ve gözetiminde belirli yerlerde ikamete tabi tutulmuşlardır. Durum müsait olunca serbest bırakılacaklardır.

Memlekette idarenin tam bir tarafsızlık içinde vatandaşın hizmetine koşması sağlanacaktır. Devlet hizmetinde bulunanların siyasi etkiler dışında çalışmaları kanun hakimiyeti altına alınacaktır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koyduğu şu anda devletin yanında tarafsız ve adil hizmet görecek yöneticiler eski zamanın siyasi davranışlarına yönelmedikçe hizmet ve görevlerine devam edeceklerdir.

Kanun ve nizam hakimiyetini sağlamada tecrübeli ve yetenekli kişilerden oluşan mahkemelerin süratle ve doğru kararlar verebilmelerini ve bunları korkusuzca uygulayabilmelerini sağlayacak yasal ve idari tedbirler alınacaktır.

Memleketin ekonomik koşullarını kendi gücümüzle iyileştirmek için her alanda elden gelen gayret sarfedilecektir. Çahşkan ve vatanperver Türk işçisinin mevcut ekonomik koşullar çerçevesinde her türlü hakları korunacaktır.

Ancak temiz Türk işçisini sömüren, onları kendi ideolojik görüşleri istikametinde kullanmak için her türlü baskı oyunlarına başvuran, işçinin hakkı yerine kendi menfaatlarını ön planda tutan bazı ağaların bu faaliyetlerine asla müsaade edilmeyecektir. Tüm işverenlerin iş barışının koşullarını sağlayacak esaslardan ayrılmadan üretimin artırılması ve ihracata yönelik gayretlerin gelişmesine yardımcı olmaları için her türlü tedbir alınacaktır.

Köylünün, milletimizin efendisi olduğu inancını kuvveden fiilen çıkarmak için tarım alanında üretimi artıracak bir tarım seferberliği ve fiyat politikası ile gerekli diğer önlemlerin alınmasına bilhassa önem verilecektir. Türk köylüsünün tarlasından ayrılıp şehirlere göçmesini zorlayan ekonomik ve sosyal nedenlere çare aranacaktır.

Eğitim ve öğretimde Atatürk Milliyetçiliğini yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alınacaktır.

Yarının teminatı olan evlatlarımızın Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır. Bu maksatla hepimizin tek tek saygıyla andığımız öğretmenlerimizin Der'li, Bir'li derneklerine üye olarak bölünmelerine müsaade edilmeyecektir. Her düzeyde öğrencinin amacı Atatürk ilkeleri ve milliyetçiliği ile pekişmiş ve üretime yönelik bilgi ve becerisini kazanmak olacaktır.

En kıdemsız erinden en üst komutanına kadar Türk Silahlı Kuvvetlerinin tüm personeli bu amaçlara ulaşmada devletin iç ve dış tehditlere karşı kollayıcı ve koruyucu gücü olarak siyasetin dışında kalacaktır.

Aziz yurttaşlarım;

Bir defa daha belirtiyorum ki; Silahlı Kuvvetler aziz Türk Milletinin haklı olan refah ve mutluluğu, vatan ve milletin bütünlüğü ve gittikçe etkisi azaltılmaya çalışılan Atatürk İlkelerine yeniden güç ve işlerlik kazandırmak, kendi kendini kontrol edemiyen demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtmak, kaybolan Devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kalmıştır.

Komutan, subay, astsubay ve erler olarak hepimiz vatan ve milletin refah ve mutluluğu uğruna her şeyimizi, bu arada hayatımızı dahi seve seve feda etmeye hazırız. Memlekette her zaman bulunabilen ve özellikle son zamanlarda çoğalan kötü niyetli birçok kişi ve kuruluşlar sizlere yalanlar düzerek, bunun aksini söyleyebilecekler ve menfi propagandalara baş vurabileceklerdir. Bunlara asla inanmayınız. Bütün uygulamalar milletin gözü önünde yapılacaktır.

Kıymetli vatandaşlarım;

Her zaman milletiyle bir bütün ve Türk Milletinin emrinde olan Türk Silahlı Kuvvetlerine ve yeni yönetime karşı yapılacak her türlü direniş, gösteri ve tutum anında en sert şekilde kırılarak cezalandırılacaktır.

Yurtta kan dökülmemesi için bütün vatandaşlarımızın tahriklere kapılmaksızın sükunet içinde yayınlanacak bildirimler doğrultusunda hareket etmelerini ve ikinci bir bildiriye kadar sokağa çıkmamalarını rica ederim.

Vatandaşlarımızın birbirlerinin hak ve hukukuna saygılı olmalarını, sevgi içinde, kırıncılıklarını unutmalarını, hepimizin bu mübarek topraklar üzerinde aynı haklara sahip bir Türk Vatandaşı olduğumuzun idraki içerisinde olarak yeni yönetime yardımcı olmalarını vatanperverlik ve aslı karakterlerinden bekler mutlu ve aydınlık yarınlar dilerim.»

Milli Güvenlik Konseyi'nin Bildirileri

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN BİR NUMARALI BİLDİRİSİ :

Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği, ülkesi ve milletleriyle bir bütün olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile, varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir.

Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, Anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irtical ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşliğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Azız Türk Milleti :

İşte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, iç hizmet kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyetini kollama ve koruma görevini yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.

Girişilen harekâtın amacı; ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve Hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır.

Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13'deki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükunet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirimleri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerine güvenmelerini beklerim.

Kenan EVREN

Orgeneral

Genelkurmay ve Millî Güvenlik

Konseyi Başkanı

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN İKİ NUMARALI BİLDİRİSİ :

1) Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Ürug; İstanbul İli Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Bedrettin Demirel; Konya, Niğde, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Selahattin Demircioğlu; Erzincan, Gümüşhane, Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Samsun, Şinop İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Ege Ordusu Komutanı Orgeneral Süreyya Yüksel; İzmir, Manisa, Aydın, Uşak, Denizli, Muğla, Isparta, Burdur, Antalya İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Donanma Komutanı Koramiral Nejat Serim; Kocaeli, Bursa, Bilecik, Sakarya, Bolu, Zonguldak İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

İkinci Kolordu Komutanı Korgeneral Hüsnü Çelenkler; Çanakkale, Balıkesir İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Dördüncü Kolordu Komutanı Korgeneral Recep Ergun; Ankara, Çankırı, Kastamonu İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Beşinci Kolordu Komutanı Korgeneral Adnan Doğu; Tekirdağ, Kırklareli, Edirne İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Altıncı Kolordu Komutanı Korgeneral Nevzat Bölügiray; Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Adyaman, Gaziantep, Hatay İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Yedinci Kolordu Komutanı Korgeneral Kemal Yamak; Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt, Hakkâri, Van İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Sekizinci Kolordu Komutanı Korgeneral Sabri Delic; Elazığ, Malatya, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Dokuzuncu Kolordu Komutanı Korgeneral Salahattin Cambazoğlu; Erzurum, Ağrı, Kars, Artvin İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Birinci Taktik Hava Kuvvet Komutanı Korgeneral Tevfik Alpaslan; Eskişehir, Kütahya, Afyon İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na,

Atanmışlardır.

2) Sıkıyönetim Komutanlıkları ülkede devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için; lüzum görecekları her türlü tertip ve tedbir almaya yetkili kılınmışlardır.

3) Bütün vatandaşlar; ülkede devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin kısa sürede sağlanması için Sıkıyönetim Komutanlıklarının aldığı ve alacağı kararlara, tedbirlere ve yayınlanacak bildiriye titizlikle uyacaklardır.

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ**MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ÜÇ NUMARALI BİLDİRİSİ :**

1. Kuruluşunda Belediye teşkilâtı bulunan tüm yerleşme merkezlerinde vatandaşların birlik, düzen ve sağlığının korunmasından birinci derecede belediyeler sorumludur.

2. Vatandaşların zaruri ihtiyaçlarını teşkil eden gıda maddelerinin satış, elektrik, su, havagazı ve toplu taşıma hizmetleri ile sağlık ve temizlik faaliyetleri düzenli bir şekilde yürütülecek, itfaiye ekipleri teçhizat ve personeli ile her an görev alacak tarzda hazır bulunacaktır. Belirtilen faaliyet sahalarında çalışan görevli ve hizmetliler ile müessese amirleri sokağa çıkma yasağı süresi içinde sıkıyönetim veya garnizon komutanlıklarından izin belgesi alarak çalışmaya devam edeceklerdir.

3. Özellikle, bütün fırınlar ve un fabrikaları tam kapasite ile çalışacak ve halkın ekmek ihtiyacını karşılayacaklardır. Bu sahada hizmet veren vatandaşlara gerekli izin belgeleri sıkıyönetim veya garnizon komutanlıklarınca verilecektir.

4. Gıda maddelerinin satışlarında paniğe ve istifçiliğe fırsat verilmeyecektir.

5. Belediyelerde ve diğer sağlık kuruluşlarında çalışan bütün sağlık personeli görev yerlerinde bulunacak, acil durumlarda vatandaşlar hasta tahliyesi için belediye tabipliklerine başvuracaklardır.

6. Gıda ve yakacak gibi halkın zaruri ihtiyaç maddelerini taşımakla görevli kamu ve özel kara, deniz ulaştırma araçları, şehirlerarası ve şehir içi nakliyatında sokağa çıkma yasağı süreleri içinde de normal seferlerini yapabileceklerdir. Bu gibi araçlar için garnizon komutanlıkları gereken müsaadeyi vereceklerdir.

7. Askeri servis araçları günlük seferlerine normal şekilde devam edeceklerdir.

Bütün vatandaşlarımızın görevlilere yardımcı olmalarını beklerim.

Kenan Evren

Orgeneral

Genelkurmay ve Millî Güvenlik

Konseyi Başkanı

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN DÖRT NUMARALI BİLDİRİSİ :

1) Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içerisinde ve emirle yerine getirme kararı almış ve ülke yönetimine bütünü ile el koymuş olan Millî Güvenlik Konseyi;

Başkan : Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren,

Üye : Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Erşin,

Üye : Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya,

Üye : Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer,

Üye : Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun'dan

teşekkül etmiştir.

2) Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğine Orgeneral Haydar Saltık atanmıştır.

Kenan Evren

Orgeneral

Genelkurmay ve Millî Güvenlik

Konseyi Başkanı

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİ'NİN BEŞ NUMARALI BİLDİRİSİ :

1) Bütün hava ve deniz limanları ile hudut kapıları çıkışa kapatılmıştır. Ancak, Trakya'da yurt dışına kara ve hava yolu ile çıkacak yurt dışında çalışan işçi ve yabancı turistler ile yurt dışında okuyan öğrenciler çıkış yapabileceklerdir.

2) Yabancı bandıralı gemilerin boğazlardan geçişi devam edecektir.

3) Yurtiçi tarifeli sefer halinde bulunan kara, hava, deniz ve demiryolu araçlarının son duraklarına kadar seyirleri kontrollü olarak devam edecektir.

4) Transit geçen yabancı uçak ve gemiler seyirlerine devam edeceklerdir.

5) Doğu ve güneydoğu Anadolu'da pasavanla geçişler yasaklanmıştır.

6) Meskun bölgelere giriş ve çıkışlar sıkıyönetim komutanlıklarının denetim altına alınmıştır. Trafığa devam mecburiyeti olan araçlar belli güzergahlardan kontrollü olarak sevk edileceklerdir.

7) Dışişleri Bakanlığı ile yabancı elçilik ve yetki verilmiş temsilcilikler hariç ikinci bir emre kadar yurtdışı ile telsiz haberleşmesi yasaklanmıştır.

8) PTT'nin ülkeler arası şehirler arası haberleşme servisleri kontrol altında faaliyetine devam etmektedir. Resmi ve acil olmayan irtibat istekleri karşılanmayacaktır.

9) Deniz, kara ve demiryolları, Devlet Hava Meydanları İşletmesi ve Türk Hava Yolları'nın seyrüsefer yardımcı cihazlarının ulaşım emniyeti maksadıyla kullanılmasına ve çağıştırılmasına devam edilecektir.

10) İhtiyar duyulan diğer sistem ve devrelerin tekrar hizmete sokulması sıkıyönetim komutanlıklarının müsaadesi ile olacaktır.

11) Bütün vatandaşların belirtilen esaslar çerçevesinde görevlere yardımcı olmalarını rica ederim.

Kenan Evren
Orgeneral
Genelkurmay ve Millî Güvenlik
Konseyi Başkanı

MİLLÎ GÜVENLİK KONSEYİNİN ALTI NUMARALI BİLDİRİSİ :

Kahraman silah arkadaşlarım,

Türkiye Cumhuriyetinin ülke bütünlüğü ile ulusal birlik ve beraberliğinin maruz kaldığı hayati tehlike karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri kendisine İç Hizmet Yasası ile verilmiş olan tarihi görevini, ulusunun büyük çoğunluğunun ümit ve özlemle beklediği doğrultuda, üstün disiplin anlayışı, sınırsız yurt ve ulus sevgisi, bilinçli bir kararlılık ve vakarla ifa ederek, yönetime el koymuş ve tüm ülkeye, kısa sürede tam ve kesin kontrolü sağlamış bulunmaktadır.

Ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların yarattığı sayısız bunalımlar, ulusal varlığımıza kastederken, bu tarihi karara başvuruimasaydı, ulu Atatürk'ün kutsal emanetleri ve ilkeleri sapık ideolojilerin kölesi olacak ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurduna geleneksel ve sınırsız bağlılığı, eşsiz kahramanlık ve fedakârlığı, şanlı tarihinin ve ulusunun önünde, bu felâketin ağır vebali altında kalacaktı.

Aziz Silah Arkadaşlarım,

Sizlere, üstün gayret ve feragatle yürüttüğünüz hizmetlerinizin yanında, Yüce Türk Ulusunun refah ve mutluluğunun sağlanması için, anarşi, terör, bölücülük ve komünist, faşist, fanatik dinsel ideolojilerle mücadelede, başarılı olacağımıza kesin inanç beslediğim tarihi ve şerefli bir sorumluluk tevdi ediyorum.

Gücünüzü, Aziz Türk Ulusunun vefa dolu kalbinde sizler için yagattığı büyük güven ve gururdan, damarlarınızda yurt sevgisiyle alevlenen asil kandan ve bayrağınızla birlikte ebediyete kadar götürmeye had içtiğimiz Atatürk ilkelerinden alacaksınız.

Ülkemizin geçirdiği felâketli ve bunalımlı dönemlerde, ulusumuzun dalma en büyük destek ve güvenine mazhar olan, şahsı çıkar ve ikbal hürsından uzak yüksek feragat ve fedakârlığınız, üstün disiplin anlayışınız, sonsuz çalışma ve başarıma azminiz, vakur ve bilinçli hizmet aşkınız, Türkiye Cumhuriyetinin Atatürk ilkeleri doğrultusunda ebediyete kadar hür ve bağımsız yaşatılmasında en kutsal ülkünüz olacaktır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin bütün mensuplarının, geçmişte olduğu gibi bugün de, emir komuta zinciri içinde alacakları görevleri üstün disiplin ruhu ve vatanseverlik duyguları ile, güçlerini de aşan gayretle ifa etmelerini, her türlü kışkırtıcı faaliyete karşı kendilerinden beklenen olgunluk ve soğukkanlılığı göstermelerini, yüce ulusumuzun nazarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin sahip olduğu saygınlığı zede-

leyici söz ve davranışlarından kaçınmalarını, iç ve dış tehditlere karşı daima uyanık ve hazır bulunmalarını rica ederim.

Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay ve Millî Güvenlik
Konseyi Başkanı

MILLÎ GÜVENLİK KONSEYİNİN YEDİ NUMARALI BİLDİRİSİ :

1) Siyasî parti faaliyetleri yasaklanmıştır. Parti bina ve tesisleri sıkıyönetim ve garnizon komutanlıklarınca emniyet ve kontrol altına alınacaktır.

2) Kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak İSK, MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur.

Bu kuruluşların yöneticileri Türk Silahlı Kuvvetlerinin güvencesi altına alınmıştır.

3) Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay hariç diğer bütün derneklerin faaliyetleri durdurulmuştur.

4) Bu hafta sonu yapılacak bütün spor faaliyetleri yasaklanmıştır.

Durum ve şartlara göre sıkıyönetim ve garnizon komutanlıklarınca spor faaliyetlerine bilâhare izin verilecektir.

5) Bankaların faaliyetleri ikinci bir emre kadar durdurulmuştur. Güvenlikleri sıkıyönetim ve garnizon komutanlıklarınca sağlanacaktır.

Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay ve Millî Güvenlik
Konseyi Başkanı

MILLÎ GÜVENLİK KONSEYİNİN SEKİZ NUMARALI BİLDİRİSİ :

Türk Silahlı Kuvvetlerinde, devlet dairelerinde, belediyeler ve KİT'lerde, özerk devlet kuruluşlarında çalışan tüm memur, sözleşmeli ve ücretli personelin emeklilik, istifa ve işten ayrılmaları ile yeniden yapılacak atamalar ikinci bir emre kadar durdurulmuştur. Bu hususlar işlemi tamamlanmış personele tebliğ edilmeyecektir.

Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay ve Millî Güvenlik
Konseyi Başkanı

MILLÎ GÜVENLİK KONSEYİNİN DOKUZ NUMARALI BİLDİRİSİ :

1) Emniyet Genel Müdürlüğü tüm teşkilâtı ile birlikte 12 Eylül 1980 Cuma gününden itibaren Jandarma Genel Komutanlığının emir ve kuruluşuna verilmiştir.

2) Emniyet Genel Müdürlüğüne, Jandarma Genel Komutan Yardımcılığı uhdesinde kalmak üzere; Korgeneral Hayrettin Tulunay atanmıştır.

Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay ve Millî Güvenlik
Konseyi Başkanı

EK-4: FOTOĞRAFLARLA 12 EYLÜL¹⁰⁴

"Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında gerçekleştirdiği 12 Eylül darbesi ile Türkiye Cumhuriyeti, 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasının ardından silahlı kuvvetlerin yönetime üçüncü müdahalesini yaşadı."

"12 Eylül Darbesi sonrasında Kenan Evren ve kuvvet komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi 1983 genel seçimlerine kadar Türkiye'ye ilişkin tüm kritik kararları aldı."

¹⁰⁴ Anadolu Ajansı Fotoğraf Arşivi, <http://www.radikal.com.tr/>, Er. Tar: 20.11.2014.

1980 ihtilali ile Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu hükümet görevden alındı. Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedildi. Anayasa uygulamadan kaldırıldı."

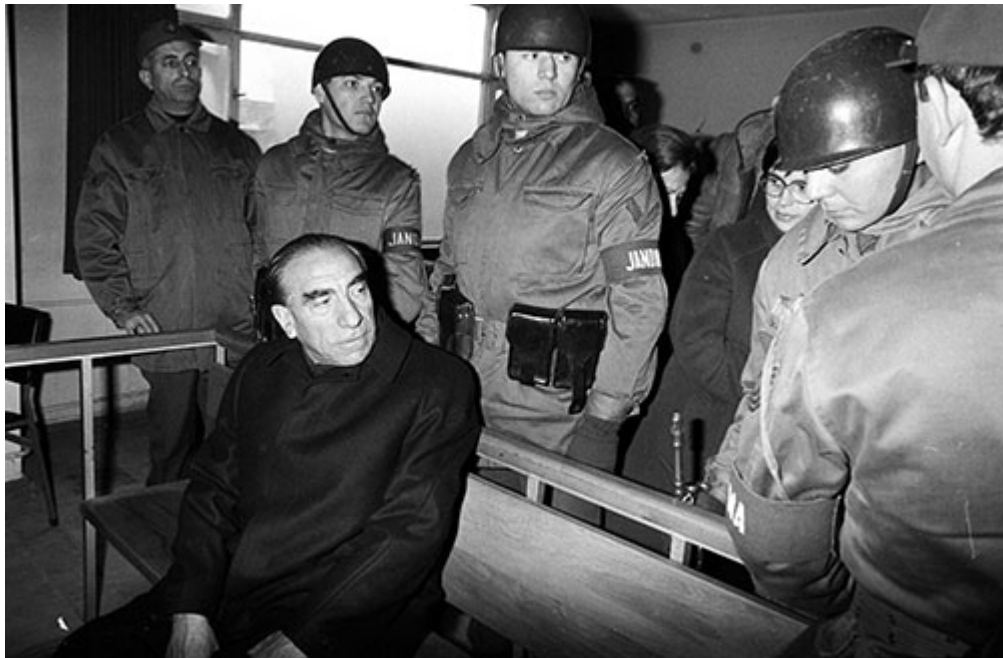

"Siyasi partiler kapatıldı, parti liderleri gözetim altında tutuldu, yargılandı. Türk siyasetinin yeniden tasarlandığı ve yaklaşık dokuz yıl süren askeri düzende, 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı. "

"Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı. 517 kişiye idam cezası verildi. 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelendi. 937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı. Gazeteler 300 gün yayın yapamadı. 30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten atıldı."

"Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Alparslan Türkeş Ankara Adliyesi'nde ifade verdi."

"Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Alparslan Türkeş 30 Ekim 1978 tarihinde Almanya'nın Dortmund kentinde yaptığı salon toplantısında söylediği sözlerle hükümete hakaret ettiği gerekçesiyle Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılandı."

"Konya ve İstanbul Cumhuriyet Savcılıklarının istemi üzerine Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na getirilen Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) Genel Başkanı Doğu Perinçek'in ifadesine başvuruldu."

"Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) eski milletvekilleri Sadi Somuncuoğlu, Turan Kocal ve Mehmet Irmak 7. Asliye Ceza Mahkemesi'nde toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına muhalefette buldukları gerekçesiyle yargılandılar."

"Laikliği aykırı davranmak suçundan haklarında 2 - 36 yıl arasında hapis cezası istenen Milliyetçi Selamet Partisi (MSP) Genel Başkanı Necmettin Erbakan ile 33 arkadaşının yargılanmasına Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi'nde başlandı."

"21 Haziran 1975 tarihinde Karabük'te yaptığı konuşmada hükümetin manevi şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle hakkında dava açılan CHP eski başkanı Bülent Ecevit'in Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde ifadesi alındı."

"Yüksek Askeri Şura (YAŞ), Devlet Başkanı, MGK Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında toplandı."

"MGK üyeleri Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya , Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Milli Savunma Bakanı Ümit Haluk Bayülken."

"MGK Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren basına ilk açıklamasını yaptı."

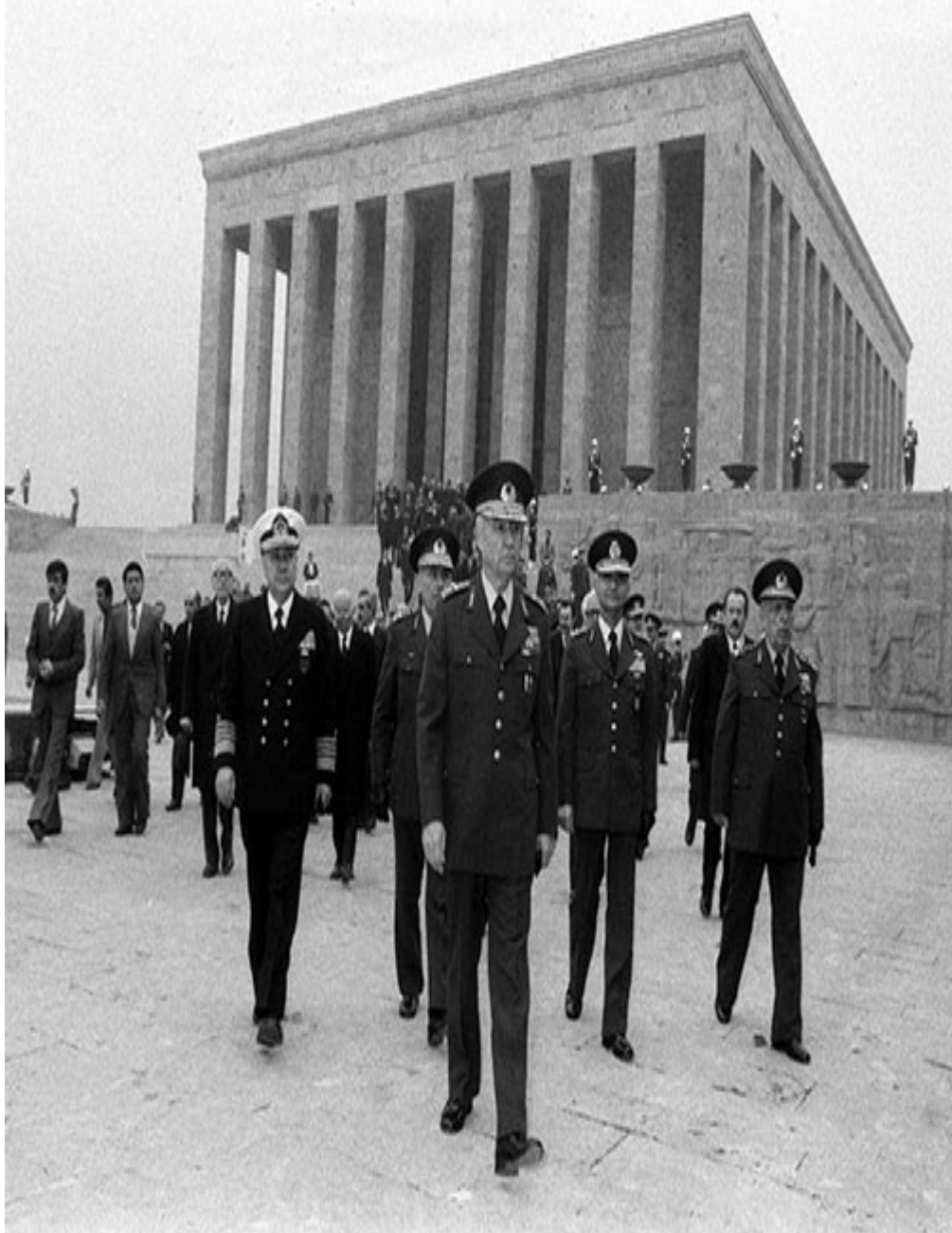
"TBMM'deki açıklamaya MGK'nın diğer üyeleri Kara kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun de katıldı."

"Yüksek Askeri Şura (YAŞ) üyeleri Devlet Başkanı, MGK Başkanı ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında Anıtkabir'i ziyaret etti. "

"MGK üyeleri Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deviz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun."

"Başbakan Bülend Ulusu eski Cumhuriyet Senatosu genel kurul salonunda hükümet programını okudu. "

"Toplantıyı Devlet Başkanı, MGK ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren yönetti. MGK Genel Sekreteri Orgeneral Haydar Saltık Meclis Kanunlar Müdürü Orhan Dülgerler."

"Adalet Partisi (AP) eski Bursa Milletvekili Kasım Önadım'ın 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde hükümetin manevi şahsına alenen tahkir ve tezyif iddiasıyla davasına başlandı. "

"Duruşmayı AP eski milletvekilleri Gültekin Kızıılışık ve Barlas Kuntay da izledi."

"16 Mayıs 1978'de Ankara'nın Keçiören ilçesinde 7 kişinin öldürüldüğü Piyangotepe katliamı sanıkları Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılandı."

"Eski Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nde yargılandı."

"Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Başkanı Behiçe Boran ve arkadaşları Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılandı."

"Sıkıyönetim komutanlığı operasyonlarda ele geçirilen silahlar hakkında açıklama yaptı."

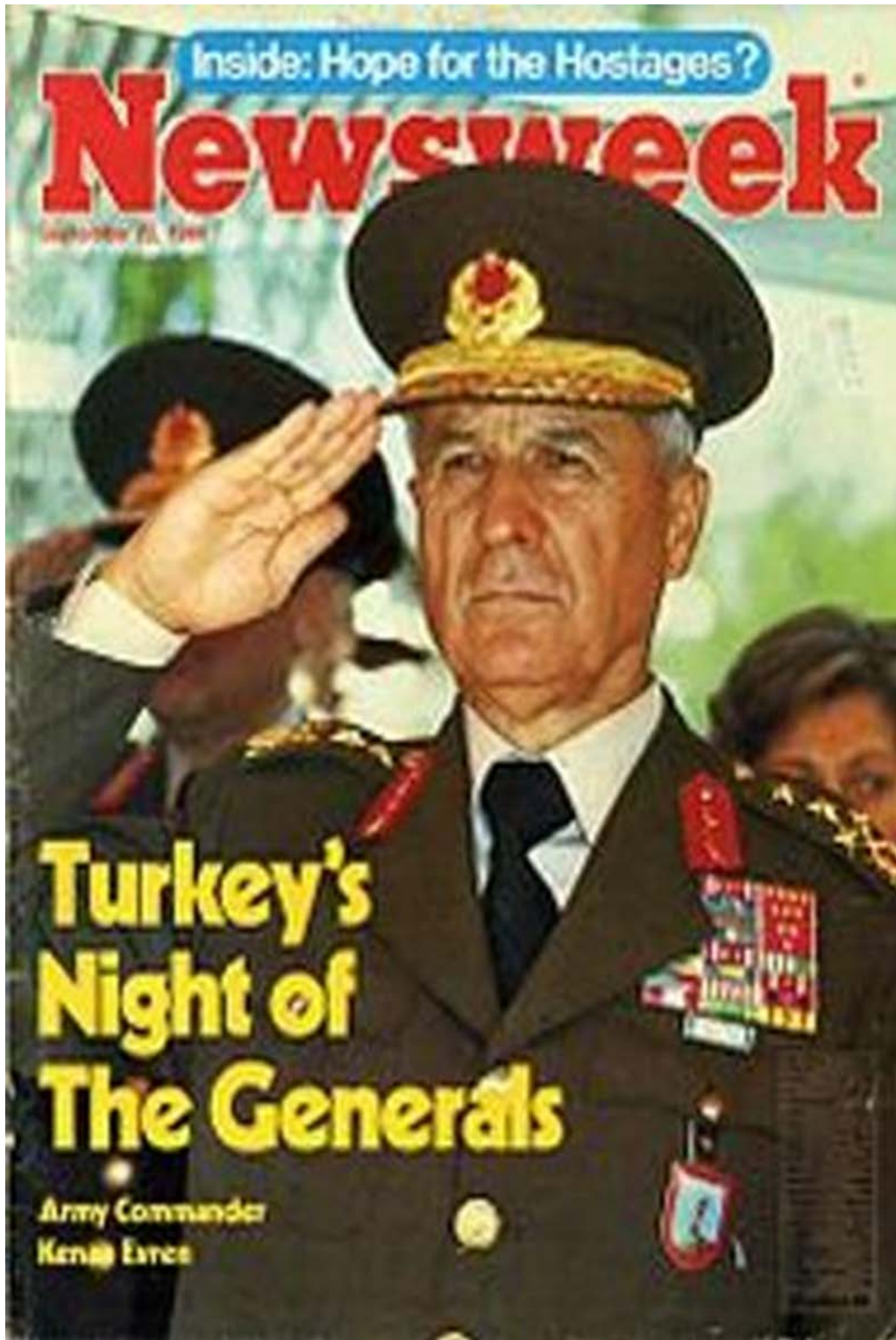
"12 Eylül 1980 sabahı sokağa çıkma yasağı ilan edildi."

Evren: Bu harekât tarih kitaplarındaki bir darbe değildir

"Bu harekâtın emsali bulunmadığı bir darbe değildir"

- 1) Milli birliği korumak,
- 2) Türkiye'nin gelecekteki en büyük tehdidi ortadan kaldırmak,
- 3) Devletin ahenk ve huzurunu sağlamak,
- 4) Halkın huzur ve sükunetini sağlamak,
- 5) Milliyetçi ve laiklik ilkeleriyle hareket etmeyi sağlamak,
- 6) Devletin huzur ve sükunetini sağlamak,
- 7) Ve nihayet her şeyden önce bu harekâtın emsali bulunmadığı bir darbe olduğunu göstermek.

"Demokrasiyi kaldırmadık... Kurmak için harekâtı yaptık"

Genelkurmay Başkanı Evren'in bu konuşması, Türkiye'nin gelecekteki en büyük tehdidi ortadan kaldırmak için yapıldığını göstermektedir. Evren, bu harekâtın emsali bulunmadığını ve devletin huzur ve sükunetini sağlamak için yapıldığını belirtmiştir. Evren, bu harekâtın emsali bulunmadığını ve devletin huzur ve sükunetini sağlamak için yapıldığını belirtmiştir.

Genelkurmay Başkanı Evren, bu harekâtın emsali bulunmadığını ve devletin huzur ve sükunetini sağlamak için yapıldığını belirtmiştir. Evren, bu harekâtın emsali bulunmadığını ve devletin huzur ve sükunetini sağlamak için yapıldığını belirtmiştir.

Ortak Pazar-Türkiye ilişkileri sürecektir

Argeon sendikacılarından 950 şifre teslim oldu

Ali Dinçer de görevden alındı

Dikkat

Olumlu işaretler

NOTLAR

Evren dünyada günün adamı

Herkesin günü yapılmayan emirler 19 Eylül'de yapılacak

Cumhuriyet

Parlamento ve hükümet feshedildi

Silahlı Kuvvetler yönetime el koydu

Timi yurt'ta sığındığını ve sokağa çıkma yasğı kondu

Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırıldı

Parlamento ve hükümet feshedildi. Silahlı Kuvvetler yönetime el koydu. Timi yurt'ta sığındığını ve sokağa çıkma yasğı kondu. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırıldı. Hükümet görevini devretti.

NTV'nin
Türkiye'de
ilk kanalı
Etileri

Türkiye'de ilk kanalı Etileri için kuruldu.

TEHİRİN GETİRDİĞİ YENİ YASAM

Uzman ve paralı yandaşlarımız AKB'ni desteklerken etkil kelime buluyorlar. Bir yandanlık viki i devr ediyolar.

Köpekler 23 kilo avar yakalandı

MELAN
Kim bu insan...
MELAN

MAKRO
Bey, Evde Yıkıldı...

**BÜTÜN YURTTA SIKIYÖNETİM
İLAN EDİLDİ**

Ordu yönetime el koydu

**Hükümet ve Parlamento feshedildi,
Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu.
Parlamentarilerin dokunulmazlıkları
kaldırıldı. Saat 05.00' ten itibaren sokağa
çıkma yasağı başladı**

**Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara,
Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel
Komutanı Milli Güvenlik Konseyi' nde görüşte**

**DİSK ve MİSK' e bağlı bütün sendikalar faaliyetten
men edildi. Bütün dernekler kapatıldı**

**Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak
Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar
Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan
işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler**

Operasyonun İnce - Genelkurmay ve Millî Güvenlik Konseyi Başkanı

Yeni hükümetin kurulması, seçimlerin yapılması ve siyasi partilerin faaliyetlerinin durdurulması...
Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi' nde görüşte...
DİSK ve MİSK' e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı...
Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak. Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar. Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler.

İlk bildiriler:

1 numaralı bildiri

Yeni hükümetin kurulması, seçimlerin yapılması ve siyasi partilerin faaliyetlerinin durdurulması...
Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi' nde görüşte...
DİSK ve MİSK' e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı...
Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak. Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar. Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler.

25 ARALIK 1979 SALI Telefonlar: ISTANBUL: 22 93 83 ANKARA: 18 81 14 GÜNEŞ GERÇEKLERİN ÖSTÜNE DOĞAR

GÜNEŞ

Günlük Siyasi Gazete

Korutürk Erkmənle örüşlü

Çevrebaşkanı Fahri Korutürk, Devletleri Bakanı Hayrettin Erkmən'i Çankaya köyünde dün saat 13:00'de kabul ederek görüşmüştür.

Bazı şehirlerde öğrencilerle Emniyet Kuvvetleri çatıştı, militanlar esnafa

dükkan açtırmadı,

Ankara'da öğretmen

üç kişi öldürüldü

SOL İHTİLAL PROVASI YAPTI

EGE'DE AKARYAKIT SIKINTISI SONA ERDİ

İZMİR (THA) - Yeli muvafiki kamalı Çayır bir hafta süreyle İzmir ve Ege bölgesinde akaryakıt sıkıntısının süs kısıtlı olmasını söylemiştir. Akaryakıt sıkıntısının çözülen bölgede bugüne itibarıyla dağıtım başlıyor...

"CHP kadrosu TKP ile işbirliği yapıyor," Ankara (THA) - MHP Gençlik Kolları yönetimi kuşkuyla CHP kadrosunun TKP ile işbirliği yaptığını iddia ediyor.

İran'daki karışıklıklarda iki kişi öldü TAHİRAN (THA) - İran'ın Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Şapur Bahadırzade, İran'da karışıklıklarda iki kişinin öldüğünü söyledi.

39 kişinin ölümü ile sonuçlanan uçak kazasında ölenlerin kimlik tespitine çalışılıyor.

Uçak kazasında ölenlerin kimlik tespit çalışmaları sürüyor

Son anda uçağa binmekten vazgeçerek ölümün kurtulan iki yolcu otobüse götürüldü.

- KAHRAMANMARAŞ HADİSELERİ YILDONDUĞU BAHANE EDİLEREK PEKÇOK İLDE OKULLARDA DERS YAPILMASI ENGELLENDİ 300 KİŞİ GÖZALTINA ALINDI. BAZI SOL FRAKSİYONLARA MENSUP MILİTANLAR İŞBİRLİĞİ YAPARAK HALKI TEDİRĞİN ETMEK İÇİN YOLLARDA LASTİK YAKTI VE BOMBA ATILAR.

Bazı yerlere bombalı pankartlar asıldı. Fotoğrafta bir evin düvazına gümüş bombalı pankart görülmüştür.

Ankara: Kahramanmaraş olaylarının birinci yıldönümü nedeniyle İstanbul, Ankara, İzmir ve daha birçok kentte öğrenciler yüksek okullarda gösteriler düzenlediler.

Dün bütün yurtta yarınlaşmak istenen ta röz Sıkıyönetim Kuvvetlerinin baskıları ile yapılan neticesiz teahşir kalmıştır. Fotoğrafta askerler ve yara yarılan militanlar görülmüştür.

GÜNÜN YORUMU Hangi Vicdan? Kendi hükümetleri döneminde, 22 ay boyunca hep eski iktidarları suçladılar. Beceriksizlikleri, zihin eserf olan kuyrukların, yokluğunun, pahalılıklar ve enflasyonun sorumlusu olarak 22 ay boyunca eski hükümeti göstermeye çalıştılar.

AP Milletvekili Emin Dalkıran dün Bursa'da toprağa verildi Önceki gün ölen AP Bursa Milletvekili Mehmet Emin Dalkıranın cenazesi Bursa'da toprağa verilmektedir.

fikir çığırtısı İrfan İsmail SERT MUHALEFET NE KAZANDIRIR? Müsteşarların cezalandırılmamasını istemekte Sayın Ecevit... Bu işleri ile de muhtemelen sıyrılmış hayatin en kötü konusmasını yapmaktadır.

Enver Sedat, Humeyni'yi nefret dolu deli olarak niteli di Humeyni'nin insanlık dışı işleri...

6 Ağustos 1989 Çarşamba

TÜRKİYE
TÜRKLERİNİN

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

Kurucusu: SEDAT SIMAVI (1896 - 1953)

YIL: 33 SAYI: 11612
TTL: (312) 20 30 00 (Haberler)
Yayın Süresi: 20.08.1956 - 20.08.1989
Yayın Sıklığı: 20.08.1989 - 20.08.1989

İYTYAT 10 LIRA

Hava durumu

Kent	Sıcaklık
Ankara	24
İstanbul	24
Konya	22
Samsun	22
Antalya	25
İzmir	26
Adana	26
Van	26
Sivas	26
Eskişehir	27
Uşak	27
Burhaneddin	27
Malazgirt	27
Trabzon	28
Erzurum	28
Diyadin	28

MARMARA: Az bulutlu
EGE: Az bulutlu
AKADOLU: Az bulutlu
KARADENİZ: Parçalı bulutlu. Ağuş
MÜHÜR: Parçalı bulutlu. Ağuş
MARMARA: Az bulutlu. Ağuş
EĞE: Parçalı bulutlu. Ağuş
AKADOLU: Az bulutlu. Ağuş
KARADENİZ: Parçalı bulutlu. Ağuş
MÜHÜR: Parçalı bulutlu. Ağuş

Anarşi 13 can daha aldı

TIMES'a göre terör Kürt sorunundan kaynaklanıyor

● Yunanistan'da Ermeni gençlerin Yunan subaylar tarafından eziyetlendiği seoptandı

● İstanbul'daki korsan gösteriyi yöneten silahlı kız militanın aranan anarşistlerden ilkökul öğretmeni Hayriye Şimşek olduğu seoptandı

● İstanbul'da bir nalbur öldürüldü, bir elektrikli oto bulunduldu

● Eskişehir, Ordu, Fatsa, Adana, Trabzon ve Havza'da birer kişi öldürüldü

● Mardin'de Apoculalar Kürdistan Ulusal Kurtuluşçular Örgütü militanları çaptı, üç ölü var.

(Yazın 19. Sayfada)

Ne zaman?

BİZ, içinde birbirimize bu kadar giressek dışarda elbette bakışları ellerinden geleni yapar. Elçi vurur, atapa katleder, konsolosluk besarlar, içtimze gaitikçe iç ve dış düşmanlardan söz etmesini biliriz de; bu düşmanların kim veya kimler olduğunu aramaz. O zaman ne diye ötenlerin arından üzülüyor, büyük sözler söylüyor, parlak gösteriler yapıyoruz. Ota olsa yaşayabileceğimize şükletmemiz gerekir.

Günleir bir yaralı kadın Atına hastanelerinde sürdür-

se, yurt dışındaki konsolosluklarımız korumasız kapı önüne çıkamazsa, bir kalkan da "Bu ne biçim devlet?" demez mi?

Aklımız bağımız almamızın zamanı gelmiş mi? Terör içinde ve dışarda canının aldığı yapıyor oldu. Buna karşılık büyüklerimiz de canlarını istediğini yapıyor, ve biz bir acıya yaşamı sevemiyiz.

İçtimizde nâh suçlulara duyduğumuz yollu mu. Bölgeleirni bağ tacı yapılmış için?

Hürriyet

Ermeni ve Kürt örgütleri eylem birliğine karar verdi

● Ermeni Gıda Ordusu adındaki örgüt Kürt işçi Partisi adındaki örgüt ortak bildiriy yayınladı

● AP ve CHP anarşist karçı yastalarını gürültüsüne buç anladılar

ANKARA (Hürriyet) - Kürt Milleti örgütleri ile Ermeni Gıda Ordusu'nun ortak bir bildiri yayınladığı öğrenildi. Bildiride, "Bizler Ermeni ve Kürt halklarının ortak çıkarlarını savunmak için bir araya geldik" denildi.

Ermeni Gıda Ordusu'nun Kürt işçi Partisi ile ortak bir bildiri yayınladığı öğrenildi. Bildiride, "Bizler Ermeni ve Kürt halklarının ortak çıkarlarını savunmak için bir araya geldik" denildi.

(Devamı Sa. 17, Şa. 1'de)

Ermeni Gıda Ordusu'yla Kürt işçi Partisi'nin birlikte yayınladıkları ortak bildiri. Üstte: Ermeni Gıda Ordusu'nun bir üyesi. (Devamı Sa. 17, Şa. 1'de)

Terör bir içerde bir dışarda vuruyor

Ermeniler Lyon Konsolosluğumuzu bastı

● Fransa'nın Lyon kentinde konsolosluk binasını giren iki terörist içerdekileri kurşun yağmuruna tuttu: 4 yaralı

● Yaralı bir diplomatımız karakola koşup yardım istedikten sonra Fransız polisi yardıma gelebildi

LYON (Hürriyet) - Lyon Konsolosluğu'na iki terörist girdi. Birini vurdu, birini yaraladı. Başları arasında parçalanmış bir silah vardı. Konsolosluk binasının dışına çıktılar. Polis, binanın girişine girerek içeri giren teröristleri vurdu. İki terörist yaralandı. Diğer ikisi kaçtı. Konsolosluk binasının girişine giren teröristler, binanın girişinde bekleyen polisleri vurdu. İki terörist yaralandı. Diğer ikisi kaçtı.

Yeni çabada 11.30'ta Lyon Konsolosluğu'na iki kişi girdi. Bunların kim olduğu henüz bilinmiyor. Teröristler binanın girişine girdi ve konsolosluk binasının girişinde bekleyen polisleri vurdu. İki terörist yaralandı. Diğer ikisi kaçtı.

Terör bir içerde bir dışarda vuruyor

● Fransa'nın Lyon kentinde konsolosluk binasını giren iki terörist içerdekileri kurşun yağmuruna tuttu: 4 yaralı

● Yaralı bir diplomatımız karakola koşup yardım istedikten sonra Fransız polisi yardıma gelebildi

Onül olarak gidem FARKUK ZABCI Milliyet

Lyon'u Ermeniler merkez seçmişti

● Ermeni Gıda Ordusu'nun Lyon'da konsolosluk binasını bastığı öğrenildi. İki terörist yaralandı, diğeri kaçtı.

● Ermeni Gıda Ordusu'nun Lyon'da konsolosluk binasını bastığı öğrenildi. İki terörist yaralandı, diğeri kaçtı.

● Ermeni Gıda Ordusu'nun Lyon'da konsolosluk binasını bastığı öğrenildi. İki terörist yaralandı, diğeri kaçtı.

Kardeşi yüzünden bastı her gün derde giriyor

Carte: "Suçlu kardeşim de olsa ceza görecek"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

● Televizyonda Amerikan halkından ötür dileyen Carter, "Bily görüştiğimiz seneye Nudafan İnan konusunda bizi tuttu" dedi ve ekledi: "Yanis yapılmış sorumluluk bana aittir"

Atina'da şehit edilen diplomatımız kızının cenazeleri bugün getiriliyor

● Apoyamitli Gazeteli İnan pasaportlu Ermenilerin gözaltına alındığı açıkladı.

● Apoyamitli Gazeteli İnan pasaportlu Ermenilerin gözaltına alındığı açıkladı.

● Apoyamitli Gazeteli İnan pasaportlu Ermenilerin gözaltına alındığı açıkladı.

● Fransa'dan müttecavidenn bulunmasını istedik

● Fransa'dan müttecavidenn bulunmasını istedik

● Fransa'dan müttecavidenn bulunmasını istedik

● Fransa'dan müttecavidenn bulunmasını istedik

Rumelihisari'nda yeni bir müzik fırtınası: Nükhet Duru

● Rumelihisari'nda yeni bir müzik fırtınası: Nükhet Duru

● Rumelihisari'nda yeni bir müzik fırtınası: Nükhet Duru

● Rumelihisari'nda yeni bir müzik fırtınası: Nükhet Duru

Akademiler öğrencileri dava açmaya çağırdı

● Akademiler öğrencileri dava açmaya çağırdı

● Akademiler öğrencileri dava açmaya çağırdı

● Akademiler öğrencileri dava açmaya çağırdı

Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

● Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

● Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

● Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

Müslüman ülkeler İsrail'e ambargo konulması için harekete geçiyor

ADRES: Nuruosmaniye Caddesi No: 65 İSTANBUL
TELEGRAF MÜLLİYET İstanbul
POSTA KUTUSU 492 İstanbul
TELEFON: 22 44 10 (Santral)

BUGÜN 12 SAYFA 10 LIRA

Milliyet

Halk Gazetesi

ÜNİVERSİTEYE HAZIRLAMADA
UGUR DERSANESİ
LASE SOĞUK BEKLEMELER 19 Eylül 8 Saat
Laleli Gençler Cad. No 12 Tel: 22 66 41

YIL: 31, SAYI: 11870

KURUCUSU: ALI NACI KARACAN

Gelişiminde güvence altında bulunan Demirel ve Ecevit'le telefonla görüştüğ

4 PARTİ LİDERİNİN DURUMU İYİ

Yeni Parti lideri Ali İzzet Bülent, Demirel, Ecevit ve diğer liderler.

HAKAM CEZAEVİ'NDEKİ İAĞ VE SOL ÖRGÜT İYELERİ BARİŞTİLAR

BUGÜN MGK'NİN YÜKLÜ GÖNDEMİ..

12 Eylül'den bu yana... MGK'nin yeni kararları... İşçilerin durumu...
Kamusal kurumların durumu... İşçilerin durumu...
Kamusal kurumların durumu... İşçilerin durumu...

İstanbul Üniversitesi: «Yeni yönetimi destekliyoruz»

DIŞ BASIN, YENİ YÖNETİMİ OLUMLU KARŞILADI

- Kendilerine çok iyi davrandığını belirten Ecevit, "Orda ne kadar kalacakmış?" sorusuna, "Bilmiyorum, de Demirel'e görüşme" dedi.
- AP'li eski parlamenterlerden bazıları da Demirel'e görüşme yaptı.
- Nazmiye Demirel, Şevket Demirel ile yaptığı telefon görüşmesinde, "Kendinizi sakın üzme, hayırla ne ise o olur. Her şey memleketin iyiliği içindir, dedi" için rahat etmiş" dedi.
- Komutanlık, "Bu gençlerin kısa sürede kendilerini yasadışı yollarla sürükleyecekleri açıklamasının beklentisini" belirtti.
- Aydın Cezzevi'deki karşı görüşlü siyasi mahkûmlar da başbakan bahçede maç yaptı.

Adana'da bir yüzbaşı şehit edildi

İki saat süreli çatışmaların sona ermesiyle... Adana'da bir yüzbaşı şehit edildi.

İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Kuruluş: «Ekonomik konularla idraki içindeki Eren Paşa ve kuvvet komutanlarının öncül ve açık görüşlülüğüne güvenimiz vardır»

ALMANYA'NIN SESİ, TÜRKİYE'DEKİ DURUMU NATA'DA ÖLÜMLÜ KARŞILADI

YAZI VE SLOGANLARI HALK VE GÖREVLİLER TEMİZLİYOR

Grafikler, sloganlar ve yazılar temizleniyor. İşçilerin duvarları temizliyorlar.

TÜM GREV VE LOKAVTLAR ERTELENDİ, TOPLU İŞ GÖRÜŞMESİ SÜREN İŞÇİLERE ÜCRETLERİNİN YÜZDE 70'İ ORANINDA EK ÖDEME YAPILACAK

MGK'nin 15 No'lu bildiriyle, grev ve lokavt ilan eden işyerlerinde, erteleme süresince işçilerin kendi isteği, ahlak ve ilyenli kurallama uymaya haliler ile sağlık sevepelerinde herhangi bir nedene bağlı işten çıkarılmayacak.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, DİSK ve MİSK yöneticilerinin yarın sabah saatlerinde MGK'ye çağırılacağını açıkladı.

Adana'da komutanlık el koyunca Bolca, Teksa, Mirta ve Sasa'daki dirençler anlaşılma sonuçlandı.

Türkeş, Ankara'da teslim oldu

Türkeş, Ankara'da teslim oldu.

Karakaş, Milli Güvenlik Konseyi üyeleriyle görüştü

Gaz sızıntısı lokantayı harabeye çevirdi

Emekli olmak isteyen işlemlerini yaptırabilecek

ÖN PROJE İHALEYE ÇIKTI HALİÇ'E YENİ KÖPRÜ YAPILIYOR

MHP Genel Başkanı Türkeş, bir uçağa İzmir açıklarındaki Uzunada'ya gönderildi

MHP Genel Başkanı Ankara Gaziosmanpaşa semtinde bulunan öğlunun evinden yakınlarda aradı ve bu evden alındı

Türkeş'in teslim olduğu evin adresi konusunda bir açıklama yapılmadı

Komşuları, evin cuma sabahı askerler tarafından arandığını, ayrıca iki gün içinde Türkeş'i gördüklerini söylediler

Karakaş, Milli Güvenlik Konseyi üyeleriyle görüştü

Millet Meclisi eski başkanı, Meclis gündemdeki yasa tasarıları ve önerileri ile komisyonlardaki çalışmalar hakkında MGK üyelerine bilgi verdi

MGK, işçi ve işverenlerin ekonomik sosyal haklarının devletten güvencesiz altına alındığını ve sorunların kısa zamanda çözülmesini istedi

MGK, işçi ve işverenlerin ekonomik sosyal haklarının devletten güvencesiz altına alındığını ve sorunların kısa zamanda çözülmesini istedi

BİR İRAK UÇAĞI BENİ SADR'IN HELİKOPTERİNE SALDIRDI

İnan Devlet Başkanı ve yeminde bulunan Başbakan Muhammed Ali Resai saldırıdan yara almaktan kurtuldu

İstanbul'da düzenlenen moda gösterisinde kadınlar.

KIŞ MEVSİMİ GIYSİLERİ SUNULDU

İstanbul'da düzenlenen moda gösterisinde kadınlar.

www.uzumbaba.com

Ulusu, yeni yönetimin kadrosunu seçti

Bu hükümet

DEVLETLERİN en güzelidir. Tarihini gözeterek, emniyet ve güven oluşturan zamanlar her toplumda görülürler. Olayları farklı da olsa her Batı ülkesinin ortak serüveni olmuş, emniyetli dünyaya kavgaya kavuşturmuş, kavganın sonuna gelinceye kadar, her devrinde hükümetler bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır.

Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır. Her devrinde bir devlet lideri bu yolda çalışmışlardır.

★ Hükümette beş emekli general var
★ Listede bürokrat ve teknokratlar çoğunluğu oluşturuyor

Başbakan İbrahim Çelikkaya, Ankara'da düzenlenen basın toplantısında, yeni hükümetin kadrosunu açıklamış ve ilk toplantıya katılacak olan Bakanlar Kurulu üyelerini tanıtmıştır. Yanında Başbakan Yardımcısı İsmail Cem, İktisadi ve Maliye Bakanı Mustafa Kemal Bulut, Enerji ve Kömür Bakanı İsmail Ural, Tarım, Orman ve Su İşleri Bakanı Zeynel Abidin Arı, Sağlık Bakanı Ali Yavaş ve İçişleri Bakanı Necmi Özgür.

hükümet açıkladı

Devlet <p>Prof. Dr. İbrahim Özgür 1920'de Ankara'da doğdu. İktisat Fakültesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Son olarak İçişleri Bakanlığı'nda görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Devlet <p>Mehmet Özgür 1921'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Devlet <p>Prof. Dr. Mehmet Özdemir 1923'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Adalet <p>Devlet Mentiş 1924'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Milli Savunma <p>İhsan Bayraktar 1925'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	İciseri <p>Salihattin Çeltikçi 1926'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Disisleri <p>İzzet Türkmen 1927'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Maliye <p>Kaya Erdem 1928'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Başbakan yardımcıları <p>Zeynel Abidin Arı 1929'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>
Milli Eğitim <p>Hasan Şağlam 1930'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Bayındırlık <p>Tahsin Onalp 1931'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Ticaret <p>Kemal Çankırılı 1932'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Sağlık <p>Prof. Dr. Necmi Ayanoglu 1933'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Gümrük <p>İsmail Burcuoğlu 1934'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Ulaştırma <p>Necmi Özgür 1935'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Tarım-Orman <p>Prof. Dr. Saliha Hanım Özbek 1936'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Çalışma <p>Prof. Dr. Turhan Ertan 1937'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	
Sanayi <p>Şahap Kocaoğlu 1938'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Enerji <p>Servet Bingöl 1939'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Köyisleri <p>Münir Raif Günay 1940'da İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Turizm <p>İbrahim Evliyaoğlu 1941'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	İmar-İskan <p>Şerif Tütan 1942'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Gençlik Spor <p>Veli Özgül 1943'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Sosyal Güvenlik <p>Sadık Şilte 1944'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	Kültür <p>Cahid Baban 1945'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi mezunudur. Başbakanlık ve Ekonomi Bakanlığı'nda görev yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı'nda da görev yaptı. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.</p>	

● Son derece nesnel olan Başbakan Ulusu, hükümet oluşturuncaya kadar Başbakanlığa gitmedi. Yeni hükümet üyeleri ile görüşmeler dün aksamaya doğru tamamlandı ve liste Devlet Bakanları'nın önaynaya sunuldu. Org. Evren tarafından onaylanan hükümetin yeni üyeleri bugün ilk toplantıya yapacak (1. Sayfa)

Yeni Sıkıyönetim Yasası dün yürürlüğe girdi

● Gazetelerde sunulan yüzmil 30 güne çıkarıldı. Komutanlar, askerlere hüsnûniyetle emrederken muamelede bulunulmaları istendi. Silah taşıyanlar tutulmuş ve gözaltına alındı. Sıkıyönetim kanunları, kollektif güvenlik sistemi ve istisnai uygulamaların uygulanması için kanunlar çıkarıldı. Sıkıyönetim kanunları, kollektif güvenlik sistemi ve istisnai uygulamaların uygulanması için kanunlar çıkarıldı. Sıkıyönetim kanunları, kollektif güvenlik sistemi ve istisnai uygulamaların uygulanması için kanunlar çıkarıldı.

Org. Saltık, Devlet Başkanlığı Genel Sekreteri oldu

ANKARA: Devlet Başkanlığı Genel Sekreteri'ne M. Kemal Saltık atandı. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından görevlendirilen Saltık, Başbakanlık Genel Sekreteri olarak görev yapacak. Saltık, uzun yıllardır Bakanlık ve Genel Sekreterlik görevlerinde çalıştı.

DİSK GENEL SEKRETERİ İŞIKLAR YAKALANDI

SİYASİ DURUM: Ankara'da düzenlenen basın toplantısında, yeni hükümetin kadrosunu açıklamış ve ilk toplantıya katılacak olan Bakanlar Kurulu üyelerini tanıtmıştır. Yanında Başbakan Yardımcısı İsmail Cem, İktisadi ve Maliye Bakanı Mustafa Kemal Bulut, Enerji ve Kömür Bakanı İsmail Ural, Tarım, Orman ve Su İşleri Bakanı Zeynel Abidin Arı, Sağlık Bakanı Ali Yavaş ve İçişleri Bakanı Necmi Özgür.

Akaryakıt, seker ve gübreye zam geldi

● Normal benzin 49 lira, gazyağı 31 lira, mazot 30 lira oldu
● Amonyum gübresi 6-7,5 lira, potasyum gübresi 12,5 lira oldu
● 48 lira olan seker satış fiyatı sabaha kadar durduruldu
● Yeni Enerji ve Sanayi bakanları zamları için "Zorunludur" dedi (1. Sayfa)

Ali Dinçer ve altı belediye görevlisi tutuklandı

ERENKİT (İstanbul) - İki ay önce İstanbul'da düzenlenen bir toplantıda, Ali Dinçer'in başkanlığında altı belediye görevlisi tutuklandı. Dinçer, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve altı belediye başkanlığı görevini yürütenlerdir. Dinçer ve diğer belediye başkanları, İstanbul'da düzenlenen toplantıda, Ali Dinçer'in başkanlığında bir toplantıda, Ali Dinçer'in başkanlığında bir toplantıda, Ali Dinçer'in başkanlığında bir toplantıda...

Eski parlamenterlerin suç dosyaları Cumhuriyet Savcılıklarına gönderiliyor

ANKARA (Haber) - Eski parlamenterlerin suç dosyaları Cumhuriyet Savcılıklarına gönderiliyor. Eski parlamenterlerin suç dosyaları Cumhuriyet Savcılıklarına gönderiliyor. Eski parlamenterlerin suç dosyaları Cumhuriyet Savcılıklarına gönderiliyor...

Süt, peynir ve kok kömürüne zam geldi

● Süt Endüstrisi Kurumu mamullerinden kışar peyniri 210 liradan 280 liraya, beyaz peyniri 130 liradan 170 liraya yükseldi. Yarım kiloluk süt 22,5 lira, yarım kiloluk yoğurt 30 lira oldu.

● Gazhane kok kömürünün tonu 500 lira zamla 12.000 liraya yükseldi.

● Et-Balık Kurumu Genel Müdürü yıl sonuna kadar et ve diğer mamullere zam yapılmayacağını söyledi.

Konsey 4 idam kararını onayladı

İki terörist idam edildi

Salı eylemi Necdet Adalı ile sağeylemi Mustafa Pehlivanoglu'nun cezaları sabaha karşı infaz edildi. Firarda olan sol eylemi Kemal Ergin ile sağ eylemi İsa Armağan'ın cezaları yakalamasca infaz edilecek

NECDET ADALI
İki katlı evde, İstanbul'un Beşiktaş semtinde bulunan evinde öldürüldü. İki katlı evde öldürüldü.

MUSTAFA PEHLIVANOĞLU
Bir katlı evde öldürüldü. İstanbul'un Beşiktaş semtinde bulunan evinde öldürüldü.

Yunanistan NATO'ya dönmeye hazırlanıyor

● Ankara'da Rogers, Atina'da Amerikan Genelkurmay Başkanı temasarda bulundu

NATO kaynakları, Yunanistan'ın Egirdaki komuta kontrol alanını sorumluluk alanına alan Türkiye ile Yunanistan arasında bir ulusal komisyonun kurulduğunu belirttiler.

Yunanistan antlaşmaya göre Yunanistan, NATO'ya 1974 öncesi parçaları dönmek üzere vatandaşları ve Egirdaki komutanlık görevi bir NATO komutanına veriyor.

Amerika ve İngiltere Kral Hüseyin'i uyardı

Ürdün birlikleri Irak sınırında toplanıyor

Sovyet gemileri, Ürdün'ün Irak'a gönderdiği savaş maddelerini Akabe limanına bağışırken, Kral Hüseyin 40 bin kişilik bir kuvveti Irak sınırına yığmaya başladı.

İrak uçakları dün Tahranı bombaladı. Amerika parak ve donanması kullanacağını açıkladı.

Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümüyle ilgili çalışmalar takvim haline getirildi

ANKARA (Haber) - Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümüyle ilgili çalışmalar takvim haline getirildi. Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümüyle ilgili çalışmalar takvim haline getirildi...

UÇAKLA İLK HACI KAFİLESİ GİTTİ

İTANBUL - İki hafta önce uçakla ilk hacı kafilesi gitti. İki hafta önce uçakla ilk hacı kafilesi gitti. İki hafta önce uçakla ilk hacı kafilesi gitti...

FIRARDA OLAN İKİ TERÖRİST

İSA ARMAGAN
İstanbul'da öldürüldü.

KEMAL ERGİN
İstanbul'da öldürüldü.

Poliste sorgusu yapılan 2 genc ölünce askeri savcılık komiserin hapsini istedi

● Tutuklanan komiserin Mahkemeye Yürütücüler'in kararının amca oğlu olduğu iddar edildi.

İrak uçakları dün Tahranı bombaladı. Amerika parak ve donanması kullanacağını açıkladı.

84 yıla mahkum cezaevi firarisi yakalandı

İTANBUL - 84 yıla mahkum cezaevi firarisi yakalandı. 84 yıla mahkum cezaevi firarisi yakalandı...

Papa izin vermedi Caroline boşanıyor

ROMA (Haber) - Vatandaşlar, Papa'nın izin vermediğini duyurdu. Caroline boşanıyor...

İranlı hacı adayları uçağa tüp gaz sokmaya kalktı

Koah (Haber) - İranlı hacı adayları uçağa tüp gaz sokmaya kalktı. İranlı hacı adayları uçağa tüp gaz sokmaya kalktı...

Hava durumu

MARMARA: Açık bulutlu.
EĞİR: Kıvrılsızlı.
İÇ ANADOLU: Açık bulutlu.
KARADENİZ: Açık bulutlu.
AKDENİZ: Açık bulutlu.
DOĞU: Açık bulutlu.
GÜNEYDOĞU: Açık bulutlu.

Evren Paşa çocuklara "Birbirinizi sevin" dedi

DİYARBAKIR (İha) - Akşam 7.30'ta 12 kişilik bir grup Evren Paşa'nın evinde bir araya geldi. Evren Paşa, çocuklara "Birbirinizi sevin" dedi. Çocukların merak ettiği sorulara cevap verirken, "Çocuklar, birbirinizi sevin, birbirinize yardım edin. Bu dünya çok güzel, çok güzel. Birbirinizi sevin, birbirinize yardım edin. Bu dünya çok güzel, çok güzel." Evren Paşa, çocukların merak ettiği sorulara cevap verirken, "Çocuklar, birbirinizi sevin, birbirinize yardım edin. Bu dünya çok güzel, çok güzel." Evren Paşa, çocukların merak ettiği sorulara cevap verirken, "Çocuklar, birbirinizi sevin, birbirinize yardım edin. Bu dünya çok güzel, çok güzel."

KORSANLARIN VURDUĞU GÜMRÜKÇÜ ÖLDÜ

- Esenboğa Gümrük Muhafaza memuru 2 çocuk babası Muzaffer Altan, operasyon sırasında başından yaralanmıştı
- Hava korsanlarının Türk İslam Şeriat Kurtuluş Ordusu üyesi oldukları bildirildi
- Yaralı yolcu Kayseri Lisesi öğrencisi Fatih Öztürk'ün durumu iyiydi
- 4 teröristle ilgili soruşturma derinleştirildi

Bir görevli timin hareketini anlattı

Özel Tim 2 saat içinde harekate hazır hale geldi

"Gündüz olmadık, yani hava açmadan operasyonu yaptığımızı belirtiyorduk. Çünkü içerideki yapıyı tam olarak bilmiyorduk."

"Harakât 05.08 de başladı. Korsanların içerden kurtulması ve işlerle bağlantıda servis kapısını açmak biraz zaman aldı."

"Uzanga hepimiz keşkin nişancı ve yakın dövüşçü 15 kadar eleman girdi."

(Yazma 15. Sayfada)

Tutuklu MSP'li sayısı 26'ya çıktı

Erbakan ve 21 MSP yöneticisi tutuklandı

- Erbakan'la birlikte tutuklanan MSP Genel İdare Kurulu üyeleri arasında, Şener Balık, Özgürhan Akılçılar, Fahim Adak, Arif Emre, Lütfü Doğan, Korkut Özal ve Abdülhalim Yomba da bulunuyor.
- MSP lideri, sabaha karşı evinden alınarak Merkez Komutanlığı'na götürüldü.

ANKARA (Haberler) - MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın tutuklanması üzerine, MSP Genel İdare Kurulu üyeleri de tutuklandı. Erbakan'ın tutuklanması üzerine, MSP Genel İdare Kurulu üyeleri de tutuklandı. Erbakan'ın tutuklanması üzerine, MSP Genel İdare Kurulu üyeleri de tutuklandı.

GÖTÜRÜLÜYOR: 12 Eylül günü tutuklanıp koruma altına alınan MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan (Orta) ve diğer MSP yöneticileri. (Foto: Haberler)

DİYARBAKIR (İha) - Boeing-727 Dışarı çıkış uçuşu kaçırarak hava korsanlarından operasyonda yaralanan Edirne Mimarlık Mühendislik Akademisi öğrencisi Hasan Günasır'ın durumunun ağır olduğu öğrenildi. Operasyonda yaralanan öğrencilerden Esenboğa Gümrük Muhafaza Memuru Muzaffer Altan sabaha karşı öldü. Kayseri Lisesi öğrencisi Fatih Öztürk'ün durumu ise iyiydi. Babası, Özlüklü'ye jandarmadan Dışarı çıkış uçuşu kaçırarak hava korsanlarından operasyonda yaralanan Edirne Mimarlık Mühendislik Akademisi öğrencisi Hasan Günasır'ın durumunun ağır olduğu öğrenildi. Operasyonda yaralanan öğrencilerden Esenboğa Gümrük Muhafaza Memuru Muzaffer Altan sabaha karşı öldü. Kayseri Lisesi öğrencisi Fatih Öztürk'ün durumu ise iyiydi. Babası, Özlüklü'ye jandarmadan Dışarı çıkış uçuşu kaçırarak hava korsanlarından operasyonda yaralanan Edirne Mimarlık Mühendislik Akademisi öğrencisi Hasan Günasır'ın durumunun ağır olduğu öğrenildi.

57 askeri yargıcın görev yeri değiştirildi

ANKARA (Haberler) - Milli Savunma Bakanlığı tarafından Ankara'da görev yapan 57 askeri yargıcın görev yeri değiştirildi. Yargıçların görev yerleri değiştirildi. Yargıçların görev yerleri değiştirildi.

Benelüks ülkeleri Türkiye vize uygulaması için toplandı

BRÜKSEL (Haberler) - Benelüks ülkeleri Türkiye vize uygulaması için toplandı. Benelüks ülkeleri Türkiye vize uygulaması için toplandı.

Harbiye karakolunda görevli polis Şükrü Feri'den bir teröristin öldürülmesi sonucu yaralı olarak çıkarılması.

İstanbul'da iki polis öldürüldü

- Harbiye Karakolu Feri'den 3 terörist tarafından çapraz ateşe, eksi topluluğu polisleri Sabri Ünverdi ile Avcalılar'da kahvede öldürüldü. Sol teröristler kaçtı.
- Kars ve Artvin'de Dev-Yol'a bağlı 193 militan ele geçti. 59'u örgütlenmiş alan militanları arasında AP Kars il Başkanı'nun kanilileri de vardı.
- Adana'da 11 kişiyi öldürdü, 9 kişiyi yaralayan 12 sol sivilci militan, Malazgirt'te 1978 olaylarına katılanlar arasında AP Kars il Başkanı'nun kanilileri de vardı.

Funda Aydoğdu Türkiye Güzeli (Yazma 13. Sayfada)

Hürriyet en çok personel çalıştıran 300 firma arasında yer aldı

TÜRKİYE Pazarlama Araştırma Kurumu tarafından yapılan çalışmada Hürriyet gazetesinin en çok personel çalıştıran 300 firma arasında yer aldığı bildirildi. Hürriyet gazetesinin en çok personel çalıştıran 300 firma arasında yer aldığı bildirildi.

Atın seçiminin ardından Bir sistemin düşürüldükleri Yazan: Mevlüt TOKER

(Yazma 9. sayfa)

Kulüpte aşk cinayeti

- Bir turizm acentası sahibi aşkına karşılık alamayınca kulüp sahibesini işyerinde öldürdü

FULAY Yılmaz'ın aşkına karşılık alamayınca kulüp sahibesini işyerinde öldürdü. Yılmaz'ın aşkına karşılık alamayınca kulüp sahibesini işyerinde öldürdü.

Yılmaz'ın aşkına karşılık alamayınca kulüp sahibesini işyerinde öldürdü.

BASILI KAYNAKLAR

Baskın, Oran, Türk Dış Politikası Cilt I, 1. Baskı, İstanbul, 2001, s.836.

Çetin, Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, Kilit Yayınları, 5. Basım, Ankara, 2011, s.172-173.

Ed. Haydar, Çakmak, Türk Dış Politikası 1919-2012, 2. Baskı, Ankara, Barış Kitap, 2012, s.609.

Ercüment, Yavuzalp, Liderlerimiz ve Dış Politika, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s.144.

Ertuğrul, Alatlı, Müdahale, Alfa Yayınları,1.Baskı, İstanbul, 2002, s.162,163.

Fahir, Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Alkım Yayınevi, 18.Baskı, 2012, s.909.

Fatih, Bahçivan, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Politik Hayatına Etkisi, Yüksek Lisans, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.27.

Fulya, Ereker, Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi, Doktora, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2010, s.191.

Hürriyet Gazetesi, Yıl:32, Sayı:11643, s.1.

Hürriyet Gazetesi, Yıl:33, Sayı:11648, 13.09.1980, s.4.

Hürriyet Gazetesi, Yıl:33, Sayı:11648,13.09.1980, s.7.

Kemal, Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s.229.

Mehlika, Akgün, 12 Eylül Askeri Darbe Sonrası Gazetelerdeki Magazinleşme Eğilimi: Cumhuriyet Gazetesi Örneği, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s.78-79,

Mehmet Ali, Birand, 12 Eylül Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitap, 6. Baskı, İstanbul, Eylül 2010, s.59.

Mehmet, Ali, Birand ve Hikmet, Bİla ve Rısvan, Akar, 12 Eylül Türkiye'nin Miladı, Doğan Kitap, 2010, s.95.

Mehmet, Gönlübol ve Ömer, Kürkçüoğlu, Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995), Siyasal Kitabevi, 9.Baskı, Ankara, 1996, s.555.

Meltem, Tekerek, 12 Eylül Askeri Müdahalesi Ve Ekonomi Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2012, s.82-83.

Merve, Demiriz, Askeri Darbeler Ve Türk Dış Politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, Ankara, 2011, S.101,102.

Sina, Akşin, Yakınçağ Türkiye Tarihi 1 1908-1980, İstanbul, Milliyet, s.268.

Sina, Akşin, Yakınçağ Türkiye Tarihi 2 1980-2003, Milliyet, 5.Basım, İstanbul, s.31.

İNTERNET KAYNAKLARI

12 Eylül Darbesi Giriş, Özel Dosyalar, Hürriyet, S.27, http://dosyalar.hurriyet.com.tr/h0aber_resim_3/12_eylul_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 12.01.2014.

Abdi, İpekçi, Durum, (31.13.1974), Milliyet Gazetesi, s.1, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/YaRmlis8tEPFTvorOFvocw_x3D__x3D_, Erişim Tarihi: 15.11.2014.

Ali, Balcı, Türkiye Dış Politikası, Nesil Dijital, Eylül, 2013, <https://books.google.com.tr>, Er. Tar.: 11.08.2014.

Beyhan, Öcal, 12 Eylül'den 28 Şubat'a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar // Ocak 2009 // Sayı:1/4, s.9, <http://www.ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/ethos3-beyhan.pdf>, Erişim Tarihi: 11.11.2014.

Bora, Tanıl, Liberalizm Adalet Partisi, Süleyman Demirel, s.566, http://www.ata.boun.edu.tr/htr/documents/312_7/Secimler/Bora,Tanil_SuleymanDemirel.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2014.

Cengiz, Sunay, 12 Eylül Dönemi Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri (1980–1987), Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.269, <https://tez.yok.gov.tr>, Er. Tar.:23.09.2014.

Dünya Klasikleri, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Google Kitaplar, <https://books.google.com.tr/books>, Erişim Tarihi: 05.07.2014.

Erbil, Tuşalp, Türkiye'nin kabusu MC'ler..., Milliyet Haber, 19.05.1999, <http://www.milliyet.com.tr/1999/05/19/haber/hab01.html>, Erişim Tarihi 05.07.2014.

Erman, Akıllı, Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı, Ortadoğu Analiz Dergisi, Ocak 2012 - Cilt: 4 - Sayı: 37, s.42, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012111_erman_akilli239.pdf, 10.12.2014.

Evin, Katurman, 12 Eylül Askeri Darbesi ve Basın, <http://www.bianet.org>, Er. Tar: 05.12.2014.

Fevzi, Öztürk, Türkiye ekonomisinin kırılma noktası: 24 Ocak İstikrar Kararları, <http://www.dunyabulteni.net/>, Er Tar.: 12.11.2014.

Haz. İrfan, Neziroğlu ve Tuncer, Yılmaz, Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları, Cilt 8, TBMM, s.22-23, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_cilt8.pdf, Er. Tar.: 23.03.2014.

Haz. İrfan, Neziroğlu, ve Tuncer, Yılmaz, Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları, Cilt 7, TBMM, s.559, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_cilt7.pdf, Er. Tar.: 01.11.2014.

Haz. İrfan, Neziroğlu, ve Tuncer, Yılmaz, Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları, Cilt 7, TBMM, s.559, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_cilt7.pdf, Er. Tar.: 01.11.2014.

Haz. Yakup, Beriş, Aslı, Gürkan, Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler, TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu, 2002, s.7, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/28398.pdf>, Erişim Tarihi: 12.01.2014.

Hürriyet Yaşam, Demirel, AGİT'in de Babası, 18 Kasım 1999, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/11/18/157714.asp>, Erişim Tarihi: 05.07.2014.

Hüseyin, Yayman, 1 Mayıs 1977'de Ne Oldu?, Radikal Gazetesi, 13 Mayıs 2015, http://www.radikal.com.tr/radikal2/1_mayis_1977de_ne_oldu-1088007, Erişim Tarihi: 05.03.2014.

İlter, Türkmen, Türkiye Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası, s.18, <http://www.bilgesam.org>, Erişim Tarihi: 12.02.2015.

İpek, Özlem, Yılmaz, 12 Eylül 1980 Döneminde Türkiye'de Basın Özgürlüğü Ve Sansür, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s.24, <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/>, Er.Tar.:10.08.2014.

Kadir, Kasalak ve Fuat, Uçar, Türk Siyasetinde Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2014, Sayı: 33, ss.50-51, http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/33/33_3.pdf, Erişim Tarihi: 20.3.2015.

Meltem, Hasaebi, Türkiye ve NATO İlişkileri, Akademik Perspektif, 24 Haziran 2013, , <http://akademikperspektif.com/2013/06/24/turkiye-ve-nato-iliskileri/>, Erişim Tarihi:20.03.2015.

Milliyet, 25 Temmuz 2004, <http://www.milliyet.com.tr/2004/07/25/son/sonsiy04.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2014

Muhittin, Ataman, zalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış, Bilgi Dergi, 2003, s.62, www.bilgidergi.com, Er. Tar.: 2.12.2014.

Nasuh, Uslu, Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi, Avrasya Dosyası, s.218, <http://www.21yyte.org>, Er. Tarihi: 10.10.2014.

Okur, Mehmet Akif, Türkiye-ABD İlişkilerinin 12 Eylül Kavşağı: Amerikan Belgeleri Darbe Hakkında Ne Anlatıyor?, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, s.76, http://www.ankarastrateji.org/_files/30122014180023-JALVD.pdf, 12.01.2014.

Onur, ymen, Liderleri Aydınlarla Buluşturma Platformu, USAK Konuşmaları, Erişim Tarihi: 01.03.2010, http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=4&cat=1198#.VR71LfmsXfg, Erişim Tarihi: 02.06.2014.

Oral, Sander, Türkiye'nin Batı Bağlantısı A.B.D. Ve Türkiye, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1979, s.78, dergipark.ulakbim.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.10.2014.

Oral, Sander, Türkiye'nin Batı Bağlantısı I, ABD ve Türkiye, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Yıl: 1979 Cilt: 34 Sayı: 1,S.70, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/view/5000054108>, Erişim Tarihi: 03.02.2014.

Ozan, rmeci, Bülent Ecevit, 20 Aralık 2009, <http://ydemokrat.blogspot.com.tr/2009/12/bulent-ecevit.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2014

Ömer, Krkuoğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt XXXV, No:1-4, 1980, s.330-331, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/16_omer_kurkcuoglu.pdf, Erişim Tarihi: 02.05.2015.

Özlem, Eştürk, Türkiye'de Liberalizm: 1983 - 1989 Turgut Özal Dönemi rneği, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Temmuz, 2006, s.42-43, <http://politikadergisi.com>, Er. Tar.: 01.12.2014.

Sina, Akşın, Türkiye Tarihi - ağdaş Türkiye 4, Cem Yayınevi, S.243-244. <http://www.biligbitig.com/2014/07/cagdas-turkiye.html>. 01.05.2014.

Taner, Demirel, 12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s.58-59, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/474/5455.pdf>, Er. Tar.: 01.12.2014.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kütüphane, Cumhurbaşkanlarımız, Süleyman Demirel, <http://www.mfa.gov.tr/suleyman-demirel.tr.mfa>, 03.11.2014.

Umut, Karabulut, Anavatan Partisi İktidarı'nın İlk Yıllarında Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET) İlişkileri Ve Türkiye'nin AET'ye Tam Üyelik Başvurusu, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, VI/14, <http://web.deu.edu.tr>, s.142, Er. Tar.: 23.10.2014.

V. Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978), <http://ww.tbmm.gov.tr/hukumetler/o41.htm>, Erişim Tarihi: 03.01.2014.

Yaşar, Okuyan, Ecevit'in Hayali Kâbusa Dönüştü, Cumhuriyet Gazetesi, 31 Mart 2013, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/412726/Ecevit_in_hayali_k_busa_donustu.html, Erişim Tarihi 02.01.2014.

Yavuz, Yüce, Türkiye'de Siyasi Partilerin Dış Politika Programları (1983-2007), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2012, s.155, adumilas.adu.edu.tr, Er. Tar.: 12.11.2014.

Yusuf, Çınar, Turgut Özal Ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Teorik Bir Bakış Örneği: Liberal Düşüncenin Türk Dış Politikasına Etkisi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:26, Eylül-Ekim 2011, <http://www.akademikbakis.org>, Er. Tar.: 12.11.2014.

Zafer, Yıldırım, Basın Özgürlüğü Ve 12 Eylül Müdahalesinde Ordu-Basın İlişkisi, Mevzuat Dergisi, Yıl:9, Sayı:103, Temmuz, 2006, <http://www.mevzuatdergisi.com>, Er. Tar:21.03.2014.